

Luovan talouden ja kulttuurin alueelliset kehittämistoimenpiteet 2010–2020

Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2010:13

Luovan talouden ja kulttuurin alueelliset kehittämistoimenpiteet 2010–2020

Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2010:13

Opetus- ja kulttuuriministeriö / Undervisnings- och kulturministeriet
Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto / *Kultur-, idrotts- och ungdomspolitiska avdelningen*
PL / PB 29
00023 Valtioneuvosto / Statsrådet
<http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut>

ISBN 978-952-485-957-8 (nid.)
ISBN 978-952-485-958-5 (PDF)
ISSN-L 1799-0327
ISSN 1799-0327 (painettu)
ISSN 1799-0335 (PDF)

Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä/
Undervisnings- och kulturministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar 2010:13

Kuvailulehti

Julkaisija
Opetus- ja kulttuuriministeriö

Julkaisun päivämäärä

Tekijät (toimielimestä: toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri) Opetus- ja kulttuuriministeriön ja maakunnan liittojen luovan talouden yhteistyöryhmä Puheenjohtaja: Pertti Rajala Sihteeri: Heli Talvitie		Julkaisun laji Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä	
		Toimeksiantaja Opetus- ja kulttuuriministeriö	
		Toimielimen asettamispvm 2.3.2009	Dnro 59/040/2008
Julkaisun nimi (myös ruotsinkielinen) Luovan talouden ja kulttuurin alueelliset kehittämistoimenpiteet 2010–2020			
Julkaisun osat Muistio + liitteet			
Tiivistelmä <p>Kansallisesti Suomessa eri strategioiden ja ohjelmien kautta on määritelty luovan talouden, luovien alojen ja kulttuurin kehittämistä viime vuosina. Opetus- ja kulttuuriministeriön ja maakunnan liittojen luovan talouden yhteistyöryhmä perustettiin vuoden 2009 alussa. Se käsitteli työssään vuosina 2009-2010 luovaa talouden, luovien alojen ja kulttuurin kehittämistä alueellisesta näkökulmasta ja laati kehittämistoimenpiteet.</p> <p>Työryhmän tavoitteena oli tukea alueiden strategista kehittämistyötä, kuten erilaisten ohjelmien ja strategioiden valmistelua, rahoituksen kohdentamista, vahvistaa alueellisen ja kansallisen tason toimijoiden vuorovaikutuksen lisäämistä sekä olla tukena kansallisille uudistushankkeille.</p> <p>Raportin ja toimenpiteiden tueksi tehtiin useita selvityksiä ja kyselyitä. Niiden mukaan suurin osa, 94,1 % maakunnan liitoista on sisällyttänyt luovan talouden ja/tai kulttuurin maakuntaohjelmaansa. Sen sijaan operatiivisemmista toimista esimerkiksi alan neuvottelukunta tai vastaava oli kyselyhetkellä ainoastaan 41 %. Selvityksen tueksi tarkasteltiin myös EU:n rakennerahastohankkeita ohjelmakaudella 2007-2013.</p> <p>Raportin toimenpiteet kohdistuvat neljään teemaan, jotka ovat 1. Luova talous ja kulttuuri strategisessa kehittämisessä, 2. Luova talous ja kulttuuri innovaatiopolitiikan ytimessä, 3. Osaamisen vahvistaminen ja 4. Alueellisen taide- ja kulttuurihallinnon kehittäminen luovan talouden vahvistamiseksi.</p>			
Avainsanat			
Muut tiedot			
Sarjan nimi ja numero Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2010:13		ISSN 1799-0327 (painettu) 1799-0335 (PDF) -L 1799-0327	ISBN 978-952-485-957-8 (nid.) 978-952-485-958-5 (PDF)
Kokonaissivumäärä 62	Kieli suomi	Hinta -	Luottamuksellisuus julkinen
Jakaja Yliopistopaino		Kustantaja Opetus- ja kulttuuriministeriö	

Presentationsblad

Utgivare

Undervisnings- och kulturministeriet

Utgivningsdatum

Författare (uppgifter om organets namn, ordförande, sekreterare) Samarbetsgruppen för den skapande ekonomin med representanter för undervisnings- och kulturministeriet samt landskapens förbund Ordförande: Pertti Rajala, Satakuntaförbundet Sekreterare: Heli Talvitie, undervisnings- och kulturministeriet		Typ av publication Undervisnings- och kulturministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar	
		Uppdragsgivare Undervisnings- och kulturministeriet	
		Datum för tillsättande av 2.3.2009	Dnro 59/040/2008
Publikation (även den finska titeln) Regionala utvecklingsåtgärder 2010-2020 inom den skapande ekonomin och kulturen (Luovan talouden ja kulttuurin alueelliset kehittämistoimenpiteet 2010–2020)			
Publikationens delar Promemoria samt bilagor			
Sammandrag På nationell nivå har man med hjälp av olika strategier och program under de senaste åren dragit upp riktlinjer för utvecklandet av den skapande ekonomin, de skapande sektorerna och den kulturella sektorn. I början av år 2009 tillsatte undervisnings- och kulturministeriet samt landskapens förbund en samarbetsgrupp för den skapande ekonomin. Under åren 2009-2010 behandlade gruppen ur ett regionalt perspektiv utvecklandet av den skapande ekonomin, de skapande sektorerna och kulturen. Åtgärdsförslag lades fram. Syftet med arbetsgruppens arbete var att stödja regionernas strategiska utvecklingsarbete, t.ex. att ta fram olika program och strategier, att rikta in finansieringen, se till att växelverkan mellan aktörer inom regionerna och på den nationella nivån ökar samt att vara ett stöd för nationella reformprojekt. Olika redogörelser och enkäter gjordes upp för att stödja rapporten och åtgärderna. Enligt dem har den största delen av landskapsförbunden, dvs. 94,1 %, i sitt landskapsprogram tagit in den kreativa ekonomin och/eller den kulturella sektorn. Dock uppgick andelen tillfrågade som idkade verksamhet av mera operativt slag, t.ex. hade tillsatt en delegation eller motsvarande, till bara 41 %. Som stöd för redogörelsen granskades också EU:s strukturfondsprojekt under projektperioden 2007-2013. Rapportens åtgärder omfattar fyra teman, som är 1. Den skapande ekonomin och kulturen i strategiskt utvecklande, 2. Den skapande ekonomin och kulturen i innovationspolitikens kärna, 3. Att stärka kompetensen och 4. Att utveckla den regionala konst- och kulturförvaltningen i syfte att stärka den kreativa ekonomin.			
Nyckelord skapande ekonomi, skapande sektorer, kulturföretagande, kultur, regional utveckling			
Övriga uppgifter			
Seriens namn och nummer Undervisnings- och kulturministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar 2010:13		ISSN 1799-0327 (Print) 1799-0335 (PDF) -L 1799-0327	ISBN 978-952-485-957-8 (hft.) 978-952-485-958-5 (PDF)
Sidoantal 62	Språk finska	Pris	Sekretessgrad offentlig
Distribution		Förlag Undervisnings- och kulturministeriet	

Description

Publisher

Ministry of Education and Culture

Date of publication

Authors Ministry of Education and Culture and Finnish Regional Councils co-operation group for creative economy Chair: Pertti Rajala, Regional Council of Satakunta Secretary: Heli Talvitie, Ministry of Education and Culture	Type of publication Reports of the Ministry of Education and Culture, Finland	
	Contracted by Ministry of Education and Culture	
	Committee appointed on	Dnro
Name of publication Regional development measures for the creative economy and culture 2010–2020		
Parts of Publication Report + appendices		
Abstract <p>The development of the creative economy, creative industries and culture has been defined on a national level in Finland in recent years through various strategies and programmes. The Ministry of Education and Culture and the Finnish Regional Councils formed a co-operation group for the creative economy at the beginning of 2009. In its term 2009–2010 it discussed the development of the creative economy, creative industries and culture from a regional perspective and developed a series of development measures.</p> <p>The aim of the co-operation group was to support and assist in strategic development work in the regions, including the preparation of various programmes and strategies and the allocation of funding, as well as to increase the interaction between regional and national actors and to support national reform projects.</p> <p>To inform the report and the measures to be undertaken, a number of studies and surveys were carried out. Based on these, a majority (94.1%) of Regional Councils have incorporated the creative economy and/ or culture in their regional programmes. However, only 41% of the councils had established a related advisory board at the time of the survey. To support the report, EU Structural Fund projects for the programme period 2007–2013 were also studied.</p> <p>The measures provided by the report focus on four themes: 1. The creative economy and culture in strategic development, 2. The creative economy and culture at the core of innovation policy, 3. Strengthening of competencies and 4. Development of regional art and culture administration to strengthen the creative economy.</p>		
Key words Creative economy, creative industries, cultural entrepreneurship, culture, regional development		
Other information		
Name and number of series Reports of the Ministry of Education and Culture, Finland 2010:13	ISSN 1799-0327 (Print) 1799-0335 (Online) -L 1799-0327	ISBN 978-952-485-957-8 (pbk.) 978-952-485-958-5 (PDF)
Number of pages 62	Language Finnish	Price
Distributed by Helsinki University Press		Degree of confidentiality public
Published by Ministry of Education and Culture		

Sisältö

Esipuhe	8
Tiivistelmä	10
1 Johdanto	14
1.1 Luova talous ja kulttuuri	15
2 Tavoitteet	18
3 Näkökulmia luovan talouden ja kulttuurin alueelliseen kehittämiseen	19
3.1 Strateginen näkökulma	19
3.1.1 Maakunnalliset strategiat	19
3.1.2 Kansalliset strategiat ja ohjelmat	23
3.2 Toiminnallinen näkökulma	28
3.2.1 Maakunnan liittojen ja alueellisten taiteen ja kulttuurin toimijoiden yhteistyö	28
3.2.2 Taustaa aluehallinnon uudistamiselle luovan talouden ja kulttuurin näkökulmasta	29
3.2.3 ALKU-hankeen toimeenpano	30
3.3 Rahoituksellinen näkökulma	31
3.3.1 Luovien alojen yritystoiminnan kasvun ja kansainvälistymisen kehittämisohjelma 2007-2013 (ESR)	32
3.3.2 Alueellisen luovan talouden ja kulttuurin hanketoiminnan nykytila	32
3.3.3 Luovien alojen hankkeet EU:n rakennerahastokaudella 2007-2013	33
3.5 Luovan talouden ja kulttuurin yritystoiminnan vahvuudet alueittain	41
4 Uusia näkökulmia luovaan talouteen	43
4.1 Luova talous ja kulttuuri innovaatiopolitiikan ytimessä	43
4.2 Luovan tiedon ja talouden paikallinen hallinta	44
4.3 Itseohjautuva kulttuuri ja strateginen aluekehitystyö	44
4.4 Luova talous kehittyy vain linkittämällä luovat keskuksat ja alueiden potentiaali toisiinsa	45
4.5 Siltoja taiteilijoiden ja alueellisen kehittämisen välillä hyvinvoinnin edistämiseksi	45
4.6 Alueellisen taiteen edistäminen	46
4.7 Taidekasvatuksen ja -koulutuksen tila Suomessa	46
5 Alueellisen luovan talouden ja kulttuurin painopisteet ja kehittämistoimenpiteet	48
5.1 Luova talous ja kulttuuri strategisessa kehittämisessä	48
5.1.1 Vahvistetaan kansallisen ja aluetason strategiatyöskentelyn yhteistyötä	48
5.1.2 Vahvistetaan aluekehittäjien, luovien alojen ja kulttuurin ammattilaisten välistä alueellista yhteistyötä	49
5.1.3 Edistetään hanketoiminnan pitkäjänteisyyttä	50
5.1.4 Käynnistetään luovan talouden ja kulttuurin tutkijaverkosto	51
5.1.5 Vahvistetaan luovan talouden ja kulttuurin ennakointia osana alueellista ennakointityötä	51

5.2 Luova talous ja kulttuuri innovaatiopolitiikan ytimessä	52
5.2.1 Vahvistetaan innovaatiopolitiikan, luovan talouden ja kulttuurin strategisia yhteistyömalleja	52
5.2.2 Edistetään luovan talouden ja kulttuurin toimijoiden osaamisen integrointia innovaatioiden kehittämiseen	53
5.2.3 Vahvistetaan alueellisten toimijoiden kansainvälisten verkostoja ja keskinäistä yhteistyötä	54
5.2.4 Edistetään välittäjäorganisaatioiden vahvistamista	55
5.2.5 Vahvistetaan alueellista palvelutuotantoa ja uusia palveluinnovaatioita	55
5.2.6 Luodaan taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia	56
5.2.7 Vahvistetaan kulttuurimatkailua alueellisesti	57
5.3 Osaamisen vahvistaminen	58
5.3.1 Toteutetaan luovan talouden ja kulttuurin monialaista aluekehittäjäkoulutusta	58
5.3.2 Vahvistetaan luovan talouden ja kulttuurin toimijoiden osaamista	58
5.3.3 Tiivistetään oppilaitosten välistä yhteistyötä	59
5.3.4 Parannetaan taidekasvatuspalveluiden saatavuutta	60
5.4 Alueellisen taide- ja kulttuurihallinnon kehittäminen luovan talouden vahvistamiseksi	60
5.4.1 Vahvistetaan alueellisten kulttuuritoimijoiden ja muiden aluekehittäjien yhteistyötä	60
6 Seuranta ja arviointi	62

Esipuhe

Luova talous ja kulttuuri ovat viime vuosina nousseet yhä vahvemmin aluekehittämisen teemoiksi niin työllisyyden, kilpailukyvyn kuin vetovoimaisuuden näkökulmista. Teema on esillä sekä strategisessa ohjelmatyössä että käytännön tasolla esimerkiksi hanketoiminnassa.

Tämän raportin kehittämistoimenpiteet alueellisen luovan talouden ja kulttuurin vahvistamiseksi on työstänyt opetus- ja kulttuuriministeriön ja maakunnan liittojen luovan talouden yhteistyöryhmä, jonka työ käynnistyi vuonna 2009 maakunnan liittojen aloitteesta. Yhteistyöryhmän työskentely on koostunut asiantuntijoiden kuulemisesta sekä luovaan talouteen ja kulttuuriin liittyvään aineistoon perehtymisestä.

Yhteistyö aluehallinnon ja valtionhallinnon sekä eri hallinnonalojen välillä on olennainen perusta luovan talouden ja kulttuurin kehittämisessä. Monet tarvittavista kehittämistoimista ovat laaja-alaisia, eivätkä voi toteutua riittävällä tasolla ilman monipuolista yhteistyötä ja vuorovaikutusta.

Kehittämistoimenpiteiden tavoitteena on toimia tukena alueellisen luovan talouden ja kulttuurin vahvistamisessa niin alueellisella kuin kansallisella tasolla. Jatkossa tavoitteena on edelleen parantaa vuorovaikutusta ja yhteistyötä alueellisen ja kansallisen kehittämistyön välillä. Monet toimenpiteistä liittyvät alueellisen tason toimijoiden keskinäisen kehittämistyön vahvistamiseen. Aluehallinnon uudistuksen myötä on ollennaista, että mm. maakunnan liittojen, alueellisten taidetoimikuntien sekä elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten kehittämistyö on samansuuntaista. Kehittämistoimenpiteiden tavoitteena on ohjata myös rahoituksen suuntaamista luovan talouden ja kulttuurin kehittämiseen.

Yhteistyöryhmään ovat kuuluneet jäseninä: puheenjohtaja maakuntajohtaja Pertti Rajala Satakuntaliitto, varapuheenjohtaja maakuntajohtaja Pentti Hyttinen Pohjois-Karjalan liitto, maakuntajohtaja Esa Halme, Päijät-Hämeen liitto, kehittämisjohtaja Maiju Hyry, Lapin liitto, kulttuurijohtaja Marjatta Eväsoja, Etelä-Pohjanmaan liitto, suunnittelujohtaja Paula Qvick, Pohjois-Savon liitto, erityisasiantuntija Ditte Winqvist, Suomen Kuntaliitto, erityisasiantuntija Jarkko Huovinen, Suomen Kuntaliitto, aluepäällikkö Arja Laitinen, Taiteen keskustoimikunta sekä opetus- ja kulttuuriministeriöstä johtaja Paula Tuomikoski, kehittäispäällikkö Pirkko Liisi Kuhmonen, kulttuuriasianneuvos Kirsi Kaunisharju, kulttuuriasianneuvos Liisa-Maria Hakala-Zilliacus, neuvotteleva virkamies Erkki Norbäck, neuvotteleva virkamies Kimmo Aulake, kulttuuriasianneuvos Hannu Sulin, ylitarkastaja Janne Puhakka ja projektisihteeri Heli Talvitie, joka toimi työryhmän sihteerinä. Yhteistyöryhmän työskentelyyn on osallistunut asiantuntijoina myös mm. työ- ja elinkeinoministeriön Luovan talouden strategisesta hankkeen hankepäällikkö Petra Tarjanne sekä Alueellisesta koheesio- ja kilpailukykyohjelmasta aluekehitysjohtaja Janne Antikainen ja erikoissuunnittelija Satu Tolonen.

Yhteistyöryhmä ja opetus- ja kulttuuriministeriö kiittävät työryhmän jäseniä ja työssä mukana olleita asiantuntijoita.

Pertti Rajala, Satakuntaliitto

Luovan talouden yhteistyöryhmän puheenjohtaja, maakuntajohtaja

Tiivistelmä

Alueellisen luovan talouden ja kulttuurin kehittämiseksi tarvitaan toimenpiteitä sekä kansallisella että alueellisella tasolla. On tärkeää muodostaa toimiva yhteistyö eri kehittämis-toimijoiden välille ja sopia työnjaosta. Olennaisia kehittämistoimijoita alueellisella tasolla ovat mm. maakunnan liitot, elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset sekä alueelliset taidetoimikunnat.

Kehittämistoimenpiteet

1 Luova talous ja kulttuuri strategisessa kehittämisessä

1.1 Vahvistetaan kansallisen ja aluetason strategiatyöskentelyn yhteistyötä

- Vahvistetaan kansallisten ja alueellisten luovan talouden ja kulttuurin toimijoiden välistä strategiyhteistyötä, kuten tiedonvaihtoa strategioiden sisällöistä, ohjelmista ja niihin sisältyvistä hankkeista. Järjestetään kerran vuodessa valtakunnallinen vuorovaikutteinen, työnjakoja selkeyttävä yhteistapaaminen.
- Arvioidaan vuonna 2010 luovan talouden yhteistyöryhmän jatkotarve, toimintamuodot ja tehdään päätös toiminnan jatkosta.
- Jatketaan alueellisten luovan alan toimijoiden kokoamista koordinoituksi verkostoksi sekä alueiden keskeisten vahvuuksien ja toimenpiteiden tunnistamista.

1.2 Vahvistetaan aluekehittäjien, luovien alojen ja kulttuurin ammattilaisten välistä alueellista yhteistyötä

- Jatketaan alueellista foorumitoimintaa.
- Vahvistetaan luovien alojen, kulttuurin ja taiteen toimijoiden sekä muiden aluekehittäjien yhteistä strategiatyöskentelyä.
- Toteutetaan kokeiluhankkeita, joissa erilaisia yhteistyömalleja kehitetään strategiatasolla ja käytännön tasolla.

1.3 Edistetään hanketoiminnan pitkäjänteisyyttä

- Vahvistetaan hanketoiminnan hyvien käytäntöjen jakamista järjestämällä rakennerahastohankkeiden toteuttajien foorumeita siten, että valtakunnalliset ja alueelliset hankkeet voivat tutustua toistensa toimintaan.

- Vahvistetaan hanketoimijoiden verkostoitumisella luovien alojen ja kulttuurin toimijoiden mahdollisuuksia osallistua hanketoimintaan.
- Kehitetään hankefoorumeissa ja muussa hanketoimijoiden yhteistyössä erityisesti toimijoiden osaamista ja yhteistyömahdollisuuksia kansainvälisen hanketoiminnan vahvistamiseen.
- Vaikutetaan EU:n ohjelmakauden 2014-2020 sisältöihin luovien alojen ja kulttuurin rahoitusmahdollisuuksien vahvistamiseksi.
- Vahvistetaan eri rahoittajien välistä tiedon vaihtoa tiedotteiden, uutiskirjeiden ja tapahtumien kautta jo rahoitetuista ja rahoitettaviksi aioituista hankkeista.

1.4 Käynnistetään luovan talouden ja kulttuurin tutkijaverkosto

- Käynnistetään Suomeen luovan talouden ja kulttuurin tutkijoiden monialainen verkosto, joka kattaa eri yliopistoissa, korkeakouluissa ja tutkimuslaitoksissa työskentelevät tutkijat.
- Tuotetaan tutkimustietoa kohderyhmien kannalta ymmärrettävään ja käytettävään muotoon.

1.5 Vahvistetaan luovan talouden ja kulttuurin ennakointia osana alueellista ennakointityötä

- Integroidaan luovan talous ja kulttuuri maakunnan liitoissa, elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksissa tehtävään ennakointityöhön.
- Otetaan huomioon sekä pitkän että lyhyen aikavälin koulutuksen ennakointi, josta maakunnan liitot ja elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset vastaavat omilla alueillaan.

2 Luova talous ja kulttuuri innovaatiopolitiikan ytimessä

2.1 Vahvistetaan innovaatiopolitiikan, luovan talouden ja kulttuurin strategisia yhteistyömalleja

- Osallistetaan luovien alojen ja kulttuurin osaajat entistä paremmin innovaatiostrategioiden ja -mallien laadintaprosesseihin ja eri alojen välisiin yhteistyöhankkeisiin mukaan.

2.2 Edistetään luovan talouden ja kulttuurin toimijoiden osaamisen integrointia innovaatioiden kehittämiseen

- Luodaan edellytyksiä alueellisista vahvuuksista lähtien eri alojen välisten innovaatioprosessien syntymiselle käytännön tasolla tukemalla rahoituksellisesti foorumeita ja hankkeita.
- Vahvistetaan yhteistyötä eri hallinnonalojen välillä luovan talouden ja kulttuurin asiantuntemuksen parantamiseksi innovaatiotoiminnassa.

2.3 Vahvistetaan alueellisten toimijoiden kansainvälisten verkostojen ja keskinäistä yhteistyötä

- Kartoitetaan keskeisimmät olemassa olevat alueellisten toimijoiden kansainväliset verkostot ja yhteistyökumppanit ja kootaan ne julkisesti saatavaksi aineistoksi.
- Vahvistetaan alueellisia verkostoja eri yritysten ja kehittäjien välillä.
- Vahvistetaan Kulttuuriviennin tukiverkoston alueille suuntautuvaa toimintaa.

2.4 Edistetään välittäjäorganisaatioiden vahvistamista

- Vahvistetaan välittäjäorganisaatioiden, kuten agenttien, managerien ja tuottajien toimintaa kehittämällä rahoitusvaihtoehtoja paremmin niille soveltuviksi.
- Kootaan eri kulttuuri- ja luovien alojen yrityksiä yritysverkostoiksi, joilla voi olla oma välittäjäorganisaatio.

2.5 Vahvistetaan alueellista palvelutuotantoa ja uusia palveluinnovaatioita

- Selvitetään tilaaja-tuottajamallien ja palveluiden järjestämistapojen hyvät käytännöt sekä uudenlaisten palvelutuotantomallien rahoitusvaihtoehdot.
- Lisätään yhteistyötä kuntien elinkeino- ja kulttuuritoimen välillä, jotta palveluiden tuotantotapoja voidaan kehittää ja luoda uudenlaisia ostajien ja tuottajien yhteistyömahdollisuuksia.

2.6 Luodaan taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia

- Vahvistetaan yhteistyötä kuntien sekä muiden alueen toimijoiden kanssa kulttuurin hyvinvointivaikutusten edistämiseksi.
- Asetetaan kunnissa ja maakunnissa strategisia tavoitteita terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi myös kulttuurin ja taiteen keinoin ja tavoitteet kirjataan osaksi kuntien ja maakuntien strategioita.
- Vahvistetaan luovien alojen liiketoiminnan sekä hyvinvointi- ja terveysalojen yritystoiminnan verkottumista molemminpuolisiksi palvelukonsepteiksi, tuotteiksi ja asiakkuuksiksi.
- Vahvistetaan oppilaitosten toimesta poikkitoimialaista koulutusta.

2.7 Vahvistetaan kulttuurimatkailua alueellisesti

- Edistetään kulttuuri- ja matkailutoimijoita palvelevaa välittäjätoimintaa.
- Aktivoidaan maakuntien kulttuuritoimijoita, kuten tapahtumien järjestäjiä, taide- ja kulttuurilaitosten ylläpitäjiä, yhdessä matkailutoimijoiden kanssa käynnistämään tuotteistusprosesseja.
- Tiivistetään alueellisten kulttuurimatkailun kehittäjien välistä yhteistyötä ja pyritään ohjaamaan rahoitusta kulttuurin matkailullista tuotteistamista tukeviin ja kärkeemojen mukaisiin hankkeisiin.

3 Osaamisen vahvistaminen

3.1 Toteutetaan luovan talouden ja kulttuurin monialaista aluekehittäjäkoulutusta

- Luodaan malli koulutusohjelmalle/koulutusohjelmille, jotka mahdollistavat luovan talouden ja kulttuurin osaamisen vahvistamisen aluekehittäjien työssä.
- Vahvistetaan yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen monialaisilla koulutusohjelmilla luovan talouden koulutusta ja osaamisen vahvistamista.

3.2 Vahvistetaan luovan talouden ja kulttuurin toimijoiden osaamista

- Tiivistetään luovien alojen ja kulttuurin kehittämishankkeiden yhteistyötä.

- Aktivoidaan luovien alojen ja kulttuurin hanketoimintaa elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten, maakunnan liittojen ja Manner-Suomen maaseutuohjelman toimeenpanijoiden toimesta.

3.3 Tiivistetään oppilaitosten välistä yhteistyötä

- Laaditaan alueelliseen ja kansalliseen työvoimatarpeeseen suhteutettu alueellinen tarvearvio maakunnan liittojen, elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten ja opetus- ja kulttuuriministeriön toimesta taide- ja kulttuurialojen koulutustarpeesta.
- Järjestetään foorumi- ja yhteistoimintaa, jolla lisätään yhteistyötä ja vahvistetaan hyvien käytäntöjen levittämistä kulttuuri- ja luovan talouden kouluttajien kesken.
- Kehitetään kulttuurialan, erityisesti kulttuurituotannon, koulutusta vastaamaan sisällöllisesti työelämän tarpeita.

3.4 Parannetaan taidekasvatuspalveluiden saatavuutta

- Kartoitetaan alueiden toimesta lapsille, nuorille ja aikuisille tarkoitettujen taidekasvatuspalveluiden alueellinen tarjonta myös osana peruspalveluiden arviointia.

4 Alueellisen taide- ja kulttuurihallinnon kehittäminen luovan talouden vahvistamiseksi

4.1 Vahvistetaan alueellisten kulttuuritoimijoiden ja muiden aluekehittäjien yhteistyötä

- Vahvistetaan taiteen ja kulttuurin aluekeskusten keskinäistä yhteistyötä.
- Laajennetaan taiteen ja kulttuurin alueellista yhteistyöverkostoa kaikkien aluekehittäjien suuntaan kunkin alueen lähtökohdista ja toteutetaan kokeiluhankkeita.

1 Johdanto

Luova talous on noussut merkittäväksi osaksi alueiden kilpailukykyä ja innovaatiotoimintaa. Maailmanlaajuisesti luovien alojen tuotteiden ja palveluiden kansainvälinen kauppa kasvoi vuosien 2000–2005 välillä vuosittain 8,7 % YK:n Creative Economy -raportin mukaan. Viennin osuus nousi vuosien 1996–2005 välillä 227,5 miljardista dollarista 424,4 miljardiin dollariin. Palveluiden osuus kasvoi vuosittain 8,8 prosenttia. Luovan talouden osana kulttuurin toimialat on merkittävä sektori.

Vuonna 2003 Euroopan kulttuurialojen liikevaihto kohosi 654 miljardiin euroon Euroopan komission julkaiseman Economy of Culture -julkaisun mukaan. Vuosien 1999–2003 välillä kasvu oli 12,3 % nopeampaa kuin EU-maiden talouden keskimääräinen kasvu. EU-maissa kulttuurin toimialat työllistivät 5,6 miljoonaa ihmistä vuonna 2003.

Osana Suomen kansantaloutta kulttuuri- ja vapaa-ajanpalveluiden merkitys on suurempi kuin usein ajatellaan. Kulttuurin toimialoilla työskenteli eri ammateissa vuonna 2007 lähes 106 000 henkeä. Määrä oli 4,25 prosenttia Suomen koko työllisestä työvoimasta. Euroopan unionin tilastovirasto Eurostatin mukaan kulttuurityövoiman osuus koko työvoimasta oli Suomessa vuonna 2005 EU-maista kolmanneksi suurin Hollannin ja Ruotsin jälkeen. Työllistävyys jakautuu julkiselle, yksityiselle ja kolmannelle sektorille.

Kulttuurialojen tuottama arvonlisäys Suomen kansantaloudessa oli vuonna 2007 yli 4,9 miljardia euroa (3,2 %) ja se oli suurempi kuin matkailun, alkutuotannon toimialojen, majoitus- ja ravitsemustoiminnan sekä massan ja paperin valmistuksen. Kulttuurin arvonlisäyksestä merkittävä osuus syntyy joukkoviestintän alueella. Sen BKT-osuus oli noin 1,7 prosenttia. Taiteilija-, näyttämö- ja konserttitoiminnan osuus oli 0,2 prosenttia koko kansantalouden arvonlisäyksestä.

Kulttuurin kulutus, erityisesti yksityinen kulutus, on Suomessa EU-maiden huippua. Suomalaiset kotitaloudet kuluttivat vuonna 2007 kulttuuriin ja joukkoviestintään yhteensä yli 6,4 miljardia euroa, mikä vastasi 7,1 prosentin osuutta kaikesta yksityisestä kulutuksesta. On ennakoitavissa, että se pysyy vähintään ennallaan tai jopa kasvaa vuoteen 2020 mennessä.

Kansallisesti Suomessa eri strategiat, kuten kauppa- ja teollisuusministeriön julkaisema Luovien alojen yrittäjyyden kehittämisstrategia 2015 ja opetusministeriön julkaisema Kulttuuriviennin kehittämisohjelma 2007–2011 ohjaavat luovan talouden kehittämistoimintaa. Strategiat ja niiden toimeenpano on valmisteltu tiiviissä yhteistyössä opetus- ja kulttuuriministeriön ja työ- ja elinkeinoministeriön välillä. Kulttuuriviennin keskeinen toimija on myös ulkoasiainministeriö edustustoverkostoineen. Työ- ja elinkeinoministeriön johdolla laadittu Kansallinen innovaatiostrategia ohjaa kysyntä- ja käyttäjälähtöisen, sektorirajat ylittävän innovaatiopolitiikan kehittämistä, mikä tähtää myös ei-teknologisten innovaatioiden vahvistamiseen.

Opetus- ja kulttuuriministeriö toimeenpanee Euroopan Sosiaalirahaston osarahoittamaa Luovien alojen yritystoiminnan kasvun ja kansainvälistymisen valtakunnallista kehittämisohjelmaa 2007-2013, jonka EU:n ja valtion rahoituksen osuus on n. 14 miljoona euroa. Kulttuuriviennin kehittämisohjelman toimeenpanon resurssointia on lisätty, mihin sisältyy kulttuurin matkailullinen tuotteistaminen. Työ- ja elinkeinoministeriö on käynnistänyt Luovan talouden strategisen hankkeen. Tekes on ottanut luovan talouden huomioon muun muassa vapaa-ajan palveluiden ohjelmassaan. Aluekeskusohjelman, nykyisen Koheesio- ja kilpailukykyohjelman, luovien alojen verkosto on viime vuosina parantanut kaupunkiseutujen luovan talouden osaamista alueellisia verkostoja vahvistamalla. Verkoston kehittämistä on valmisteltu sen toiminnan alusta lähtien sisäasiainministeriön ja opetusministeriön välisenä yhteistyönä. Ohjelman siirryttyä työ- ja elinkeinoministeriöön yhteistyö on jatkunut tiiviisti.

Alueet ovat laatineet ja laatimassa erilaisia luovan talouden strategisia linjauksia niin kunta-, seutukunta-, maakunta- kuin suuraluetasolla. Alan kehittämistä linjataan myös maakuntasuunnitelmissa ja -ohjelmissa sekä niiden toteuttamissuunnitelmissa ja elinkeinostrategioissa. Strategiat on laadittu alueiden lähtökohdista ja niillä on yhteyksiä kansalliseen kehittämiseen. Alueellisesti luovan talouden kehittämistä rahoitetaan muun muassa rakennerahastovaroin EAKR- ja ESR-ohjelmista sekä maakunnan kehittämisrahalla.

Valtioneuvoston päätös valtakunnallisista alueiden kehittämisen tavoitteista suuntaa ja sovittaa yhteen maakuntaohjelmia ja eri hallinnonalojen alueiden kehittämistä. Yhtenä tavoitteena on vahvistaa hallinnonalojen aluekehittämisstrategioita. Päätöksessä todetaan, että kulttuuri-, liikunta- ja vapaa-ajan palvelut ovat osa alueen vetovoimaa. Sen mukaan kulttuurialaa vahvistetaan osana strategista aluekehitystyötä. Yritystoiminnan edellytysten parantamista edistetään etenkin tukemalla uusien alojen toimintaa elinkeinorakenteen monipuolistamiseksi. Suomen aluestrategia 2020 sisältää luovaa taloutta ja kulttuuria koskevia osioita.

Aluehallinto uudistui vuoden 2010 alussa. Uusi koheesio- ja kilpailukykyohjelma (KOKO) ja elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset käynnistyivät vuoden 2010 alussa. Opetus- ja kulttuuriministeriö vahvistaa valmistellessaan strategiaansa vuoteen 2020 aluekumppanuutta omassa strategiatyössään.

Luovan talouden kehittämisen näkökulmasta on tärkeää vahvistaa yhteistyörakenteita maakuntien ja valtionhallinnon välillä kehittämistyön tehostamiseksi. Strategisen kehittämisen kannalta on olennaista, että kansallisen ja alueellisen tason toimijat verkostoituvat ja tekevät yhteistyötä.

Opetusministeriön edustajat ja maakuntajohtajat tapasivat 5.6.2008. Silloin maakuntajohtajien aloitteesta nousi esille tarve tiivistää opetusministeriön ja maakunnan liittojen yhteistyötä kulttuurin toimialoihin perustuvan luovan talouden toimintojen edistämiseksi yhteisin suunnitelmin ja toimenpitein. Yhteistyöryhmän työ käynnistyi vuoden 2009 alussa. Tämä raportti ja sen toimenpide-esitykset on laadittu yhteistyöryhmätyöskentelyn pohjalta. Osa raportin aineistosta perustuu korkeakouluharjoittelija Suvi Ahon kesällä 2009 tekemään työhön opetusministeriössä.

1.1 Luova talous ja kulttuuri

Vuonna 2004 julkaistiin Markku Wileniuksen teos Luovaan talouteen. Sitten Suomessa on ilmestynyt useita kansallisia ja alueellisia strategioita sekä ohjelmia, jotka liittyvät luovan talouden, luovien alojen ja kulttuurin kehittämiseen. Kansainvälisesti luovien alojen (creative industries) määritelmiä on tehty useilla eri tavoilla. Perustana määritelmissä on kulttuurin toimialat ja/tai tekijänoikeustoimialat.

Suomessa kulttuurin toimialat on määritelty Kulttuuritilinpito-hankkeessa Tilastokeskuksen ja opetusministeriön yhteistyönä.¹ Määrittely pohjautuu Tilastokeskuksen käyttämiin virallisiin toimialaluokituksiin ja se kattaa toimialoja taiteilija-, näyttämö- ja konserttitoiminnasta sanomalehtien kustantamiseen ja painamiseen. Kulttuuritilinpito on tällä hetkellä yksi käyttökelpoinen tilastollinen menetelmä kulttuurin toimialojen määrittelemiseksi ja tietopohjan vahvistamiseksi.

Se ei kuitenkaan vastaa kaikilta osin tarvetta määritellä luovia aloja tai luovaa taloutta. Luovia aloja saatetaan käyttää osin synonyymina kulttuurin toimialoille, mutta yleensä termiä käytettäessä halutaan korostaa laajempaa kokonaisuutta kuin kulttuurin toimialat. Käsite luovat alat otettiin Suomessa käyttöön 2000-luvun alkuvuosikymmenellä, kun tilastoluokituksista ei löytynyt kaikkia kulttuuriin liittyviä toimialoja, kuten pelialaa. Luovien alojen yhteydessä painotetaan yritystoiminnan näkökulmaa.

Luova talous (creative economy) on laajempi käsite kuin kulttuurin toimialat tai luovat alat. Luovan talouden käsitettä on käytetty eri yhteyksissä muun muassa kuvaamaan liiketoiminnan dynamiikkaa, joka syntyy eri toimialojen tai toimintojen rajapinnoilta. Tällöin mukana on yleensä jokin kulttuurin toimiala sekä muiden toimialojen yritystoimintaa. Yksi esimerkki tällaisesta toiminnasta on kulttuurimatkailu, jolloin kulttuurin ja matkailun toimialat pystyvät yhdessä tuottamaan uudenlaista liiketoimintaa. Toinen, usein käytetty esimerkki, on muotoilun hyödyntäminen metsäkoneteollisuudessa tai muilla teollisuuden aloilla.

Kulttuuriperustaista luovaa osaamista pyritään hyödyntämään yhä laajemmin luovassa taloudessa. Jyväskylän yliopiston innovaatiotoiminnan professori Antti Hautamäki on artikkelissaan Luova talous ja kulttuuri innovaatiopolitiikan ytimessä pyrkinyt hahmottamaan luovuuden kulttuuria. Se syntyy kulttuurin, taiteen ja innovaatioiden yhdistyessä luovaksi taloudeksi. Tällöin kulttuurin toimialojen tuottamaa osaamista hyödynnetään lisäarvon tuottamisessa esimerkiksi innovaatiotoiminnassa.² Vuonna 2009 julkaistussa Eija Mäkirintalan raportissa Taidetaustaisen osaamisen hyödyntäminen yritysten kilpailukyvyyn vahvistamisessa³ on hahmotettu taidetaustaisen osaamisen mahdollisuuksia. Raportissa nostetaan esille muun muassa taiteen alan ammattilaisten kriittinen ajattelu ja luovat ongelmanratkaisutaidot, joilla voisi olla käyttöä nykyistä laajemmin. Raportin mukaan myös elinkeinoelämän puolella tälle nähdään kysyntää.

Luovan talouden tai luovien alojen yksiselitteistä määritelmää ei ole aina mielekasta tehdä, koska toiminta aloilla muuttuu nopeasti. Uuden teknologian ja palveluinnovaatioiden kautta voi syntyä nopeasti uudenlaista liiketoimintaa, jolle ei löydy heti esimerkiksi tilastollista toimialaluokitusta. Esimerkki tällaisesta liiketoiminnasta on peliala, joka sai oman tilastoluokituksen vasta viimeisimmässä toimialaluokitusten päivityksessä. Luovassa taloudessa olennaista on se, että uusia innovaatioita ja liiketoiminnan muotoja syntyy erilaisten toimialojen yhdistyessä ja mm. kulttuurin ja muiden toimialojen rajapinnoilla. Tärkeää on ottaa huomioon se, että toiminta luovassa taloudessa ja luovilla aloilla synnyttää teoksia, tekijänoikeuksia ja palveluja.

¹ Kulttuurin satelliittitilinpito. Pilottiprojektin loppuraportti. Opetusministeriön julkaisuja 2008:20. Saatavilla 11.11.2010 osoitteessa: <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2008/liitteet/opm20.pdf?lang=fi>

² Hautamäki, 2009, s. 18. Julkaisussa Luova talous ja kulttuuri innovaatiopolitiikan ytimessä. Opetusministeriön julkaisuja 2009:30. Saatavilla 11.11.2010 osoitteessa: http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2009/Luova_talous_ja_kulttuuri_innovaatiopolitiikan_ytimessa?lang=fi&extra_locale=fi

³ Mäkirintala, 2009, s. 11, 41. Taidetaustaisen osaamisen hyödyntäminen yritysten kilpailukyvyyn vahvistamisessa. Luovan Suomen julkaisuja 1. Luova Suomi/Cupore 2009. Saatavilla 11.11.2010 osoitteessa: http://www.luovasuomi.fi/images/stories/Taidetaustainen_osaaminen_Makirintala_final_291009.pdf

Luovan talouden yhteistyöryhmän työskentelyssä ja tämän raportin sekä toimenpidesitysten laatimisessa on pyritty löytämään luovan talouden ja kulttuurin yhteyksiä. Lähtökohta on ollut osin kulttuuri- ja taideperustainen, mutta näkökulma laaja. Yhteistyöryhmän työskentelyssä on pyritty tarkastelemaan kehittämistarpeita alueellisista lähtökohdista siten, että esitetyt toimenpiteet hyödyttävät kulttuurin ja luovien alojen toimijoita, mutta myös laajemmin muita yhteiskunnan toimijoita ja toimialoja.

2 Tavoitteet

Työtä yhteisten tavoitteiden mukaisesti

Tämän raportin toimenpiteiden tavoitteena on vahvistaa luovan talouden kansallista ja alueellista kehittämistyötä ja selkiyttää yhteistä tahtotilaa. Pyrkimys on työskennellä kansallisella, alueellisella ja paikallisella tasolla luovan talouden yhteisten tavoitteiden mukaisesti. Tämä koskee erityisesti strategista ohjelmatyötä, jolloin tavoitteena on tehdä aluekehittämistrategioiden ja uusien ohjelmien valmistelutyötä luovan talouden tarjoamien mahdollisuuksien hyödyntämiseksi alueiden kehittämisessä.

Rahoitusta kohdentamalla parempiin tuloksiin

Raportin toimenpiteet tähtäävät rahoituksen parempaan kohdentamiseen sekä kansallisella että alueellisella tasolla luovan talouden ja kulttuurin kehittämisen näkökulmasta. Kansallisella tasolla työ kytkeytyy muun muassa Luovien alojen yritystoiminnan kasvun ja kansainvälistymisen ESR-osarahoitteen kehittämishankkeen 2007–2013 ja Kulttuuriviennin kehittämishankkeen 2007–2011 toimeenpanoon sekä valtion talousarvioon. Alueellisella tasolla toteutetaan erilaisia hankkeita mm. rakennerahastovaroin. Tavoitteena on määritellä toimenpiteitä, joiden avulla voidaan vahvistaa luovan talouden yrittäjien ja muiden toimijoiden toimintaa ja saada aikaan työtä tukevia kehittämishankkeita. Hankkeilla pyritään vahvistamaan kansallista ja alueellista kilpailukykyä sekä vetovoimaisuutta.

Alueellisen ja kansallisen tason toimijoiden vuorovaikutuksen lisääminen

Työn tavoitteena on vahvistaa maakunnan liittojen ja opetus- ja kulttuuriministeriön valmisteilla olevia aluekehittämisen, luovan talouden ja kulttuurin kehittämisprosesseja. Tavoitteena on vahvistaa kansallisen tason ja alueellisen tason vuorovaikutusta, jotta rahoitus voidaan kohdistaa yhä paremmin tarpeiden mukaisesti. Työn tuloksena valmistellaan yhteistyöryhmän toimenpide-ehdotukset luovan talouden ja kulttuurin kehittämisestä.

Tavoitteet tukena kansallisille uudistushankkeille

Aluehallinnon sekä kunta- ja palvelurakenteen uudistamishankkeet ovat muuttaneet ja muuttavat luovan talouden ja kulttuurin toimintakenttää. Tämä työn tavoitteena on tukea uudistamishankkeita luovan talouden ja kulttuurin näkökulmista. Tavoitteena on muun muassa löytää toimintatapoja luovan talouden toimijoiden kiinnittymiseksi uudistushankkeisiin erilaisten yhteistyömallien kautta.

3 Näkökulmia luovan talouden ja kulttuurin alueelliseen kehittämiseen

Tässä luvussa on tavoitteena avata erilaisia näkökulmia luovan talouden ja kulttuurin alueelliseen kehittämiseen. Näkökulmia ovat strateginen, toiminnallinen ja rahoituksellinen näkökulma. Lisäksi kehittämistä käydään läpi swot-tarkastelun ja yritystoiminnan tilastojen avulla.

3.1 Strateginen näkökulma

Strategista näkökulmaa tarkastellaan sekä alueellisesti että kansallisesti. Raporttiin on koottu aineistoa alueellisista ja kansallisista strategioista, jotka käsittelevät luovaa taloutta ja kulttuuria.

3.1.1 Maakunnalliset strategiat

Maakuntasuunnitelmat

Maakuntasuunnitelma osoittaa maakunnan tavoitellun kehityksen pitkällä aikavälillä (20–30 vuotta). Se osoittaa yleispiirteisesti maakunnan kehityksen tavoitteet ja strategiat niiden toteuttamiseksi. Maakuntasuunnitelma toimii lähtökohtana maakuntakaavalle ja maakuntaohjelmalle. Tavoitteena on, että maakuntasuunnitelman toimijat, kuten kunnat, aluehallinnon viranomaiset, yritykset, laitokset ja järjestöt sekä alueen asukkaat sitoutuvat valmisteluprosessiin ja suunnitelmassa asetettuihin päämääriin. Tämän työn yhteydessä ei ole ollut mahdollisuutta tarkastella eri maakuntien maakuntasuunnitelmia yksityiskohtaisesti, vaan on keskitytty käymään läpi lyhyemmän aikavälin maakuntaohjelmat.

Maakuntaohjelmat

Maakuntaohjelmien tarkastelua tehtiin vuoden 2008 aikana. Tarkastelussa on otettu huomioon vuosille 2007–2010 laaditut maakuntaohjelmat. Vuosien 2009–2010 aikana maakunnan liitoissa on laadittu uudet maakuntaohjelmat. Vuosien 2007–2010 maakuntaohjelmien tarkastelun tavoitteena oli saada tiivistetty kokonaiskuva luovan talouden ja kulttuurin kehittämispainotuksista maakuntien ohjelmissa. Alkuvuodesta 2008 hallintotieteiden ylioppilas Mikko Kyrönviita teki Kulttuuriteemaryhmän aloitteesta selvityksen Länsi-Suomen

suuralueen osalta pohjatyöksi jatkotarkasteluille kulttuurin osuudesta maakuntaohjelmissa. Länsi-Suomen alue käsittää Länsi-Suomen allianssin (WFA) muodostaman suuralueliit-touman, joka muodostuu Etelä-Pohjanmaan, Keski-Suomen, Pirkanmaan, Pohjanmaan ja Satakunnan maakunnan liitoista.

Selvityksessä kulttuurin merkitystä ja osuutta aluekehittämisessä tarkasteltiin neljällä pääteemalla: kulttuurin aluetaloudellinen merkitys, kansainvälisyys alueellisesti, kulttuuri osana hyvinvointipalveluja sekä kulttuuri alueellisena vetovoimatekijänä. Selvitystyö pyrki antamaan sekä kokonaiskuvaa alueiden kehittämisestä että nostamaan esiin alueellisia pai-notuksia ja erityispiirteitä. Työn tavoitteena oli tuoda esiin kulttuurin kehittämisen toimen-piteitä sekä kuvata kulttuurin roolia aluekehittämisen yhteydessä.

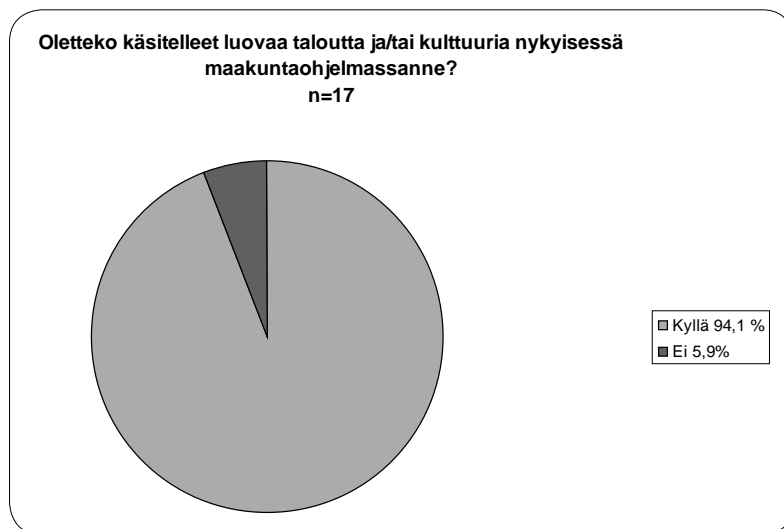
Kehittämispäällikkö Pirkko Liisi Kuhmonen opetusministeriöstä jatkoi maakuntaohjel-mien tarkastelua syksyllä 2008 alkuvuonna tehdyn selvityksen täydentämiseksi tarkastele-malla maakuntaohjelmia suuralueittain. Tarkoituksena oli saada tietoa kulttuurin ja luovan talouden osalta maakuntien ohjelmalinjauksista eri alueiden kehittämisen näkökulmista.

Opetus- ja kulttuuriministeriön valtakunnallisten ESR-kehittämisohjelmien hakemus-ten arvioinnin yhteydessä on myös pyritty löytämään yhteyttä maakunnallisiin ja ylimaa-kunnallisiin kehittämistoimiin. Näitä ohjelmia ovat erityisesti Luovien alojen yritystoi-minnan kasvun ja kansainvälistymisen, Innovaatio- ja osaamisajärjestelmien kehittämisen, Avoimissa oppimisympäristöissä aktiiviseksi kansalaiseksi sekä Kolmas sektori hyvinvointi-palvelujen tarjoajana -kehittämisohjelmat.

Maakunnan liittojen laatimia strategioita selvitettiin myös maakunnan liitoille keväällä 2009 tehdyssä kyselyssä. Strategioiden yhteydessä tehtyä yhteistyötä kysyttiin lisäksi alueel-lisille taidetoimikunnille ja taiteen aluekeskuksille kesällä 2009 tehdyssä kyselyssä.

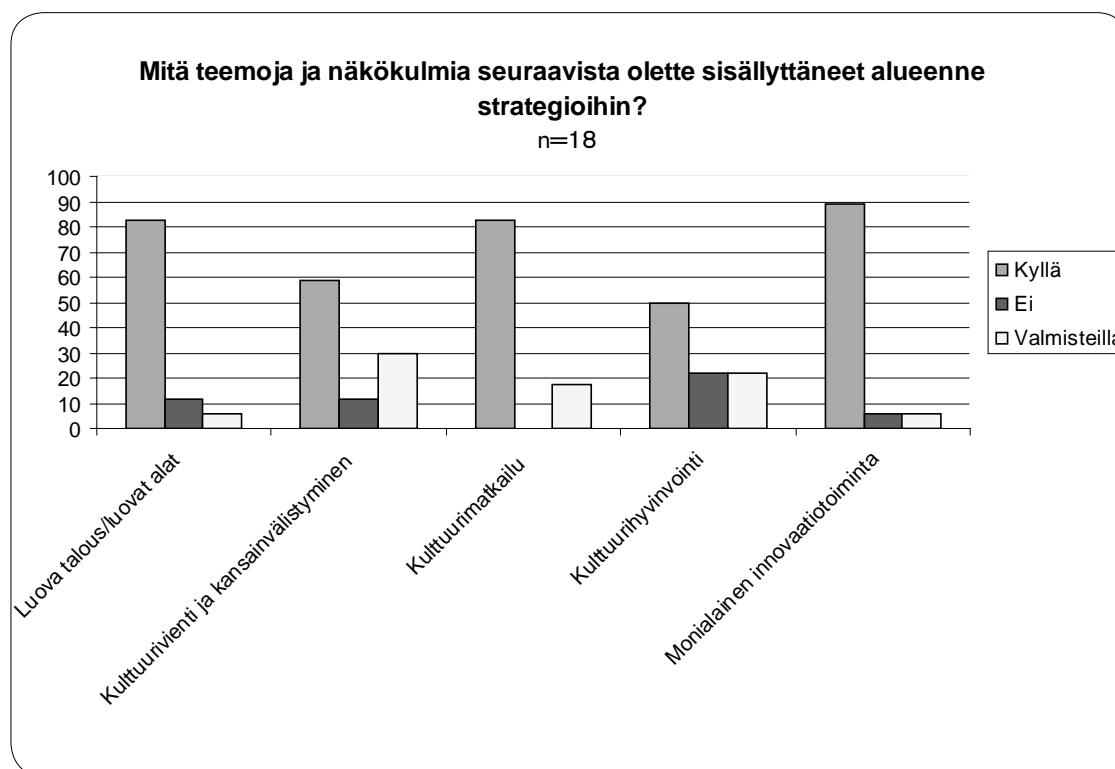
Maakuntaohjelmat tarjoavat mielenkiintoisia kehittämislinjauksia luovan talouden ja kulttuuriyrittäjyyden kehittämiseksi sekä kulttuuripalveluiden turvaamiseksi. Ohjelmiin liittyvät kulttuuristrategiat täydentävät ja konkretisoivat kehittämistoimenpiteitä.

Maakuntaohjelmien tarkastelun ja kyselyiden pohjalta käy ilmi, että luovaa taloutta ja kulttuuria käsitellään lähes kaikissa nykyisissä maakuntaohjelmissa (94,1 % maakunnista). Näitä teemoja ei välttämättä nähdä ensisijaisesti itsenäisinä, sillä vain 22,2 % maakunnan liitoille suunnatun kyselyn vastaajista ilmoitti kulttuuria ja luovia aloja käsiteltävän tulevilla maakuntaohjelmissa omana kokonaisuutenaan, ja 83,3 % kertoo niiden sisältyvän muihin teemoihin.

Kuva 1.

Tahtotila eri toimialojen väliseen yhteistyöhön ja poikkisektoraalisuus näkyvät näin maakuntaohjelmissa. Kulttuurin ja luovan talouden mainittiin liittyvän muun muassa matkailu- ja hoiva-alaan, innovatiivisiin toimiin, hyvinvointiin, inhimilliseen pääomaan, koulutukseen, vetovoimaan, yrittäjyyteen, ja elinkeinoihin.

Kuva 2.

Kulttuuri ja luovat alat näkyvät ajankohtaisina teemoina myös muissa alueellisissa strategioissa. Innovaatiotoiminta, kulttuurimatkailu ja luovan talouden alat painottuvat strategioissa. Kulttuurivienti ja kansainvälistyminen, sekä kulttuurihyvinvointi taas näkyvät valmistelutyön suurimpina ryhminä, joten näiden teemojen painoarvon voidaan odottaa kasvavan tulevaisuudessa.

Maakunnan liitoille tehdyn kyselyn vastaajat mainitsivat myös useita alueellisiin strategioihin sisällytettyjä, yksittäisempiä teemoja kuten kaupunkikulttuurin, muotoilun, musiikin, tapahtumat, elokuvat ja sisällöntuotannon, käsi- ja taideteollisuuden, kulttuuri-instituutioiden ja kuntien kulttuuritoimien kehittämisen, sekä kulttuuri-identiteetin ja kolmannen sektorin omaehtoisen kulttuurityön edistäminen.

Kyselyssä kysyttiin myös maakunnan liittojen näkemyksiä kulttuurin ja luovan talouden roolista tiettyjen ajankohtaisten teemojen osalta maakunnan kehityksessä. Tärkeimpänä esitetystä vaihtoehdoista nähtiin kulttuuri aluetalouden ja kilpailukyvyyn vahvistajana, jonka 88,2% vastaajista koki tärkeänä tai melko tärkeänä. Vähiten vaikutusta kulttuurilla koettiin olevan ventialana ja kansainvälistymisen edistäjänä, tosin sitäkin piti tärkeänä tai melko tärkeänä 64,7 % vastaajista.

Alueelliset taidetoimikunnat sekä taiteen ja kulttuurin aluekeskukset pitivät tärkeimpinä tulevaisuuden kehittämisteemoina alojen toimijoiden työllisyyden ja aseman parantamisen sekä kulttuurin sosiaalisen pääoman rakentamisen. Käytännön toimintasuunnitelmissa paino on kulttuurihyvinvoinnissa - yhteistyössä kunnallishallinnon ja -palveluiden kanssa.

Taidetoimikunnille ja taiteen aluekeskuksille suunnattuun kyselyyn vastanneista 23 kertoi osallistuvansa kunnalliseen (11) ja/tai maakunnalliseen (13) suunnitteluun - kokonais-

strategian, toimintaohjelman tai kulttuuristrategian suunnitteluun. Osa vastanneista kertoi osallistumisen kuitenkin rajoittuvan vain kommentointiasteelle eli kaikki keskeiset taiteen ja kulttuurin toimijat eivät osallistu aktiivisesti alueelliseen strategiatyöhön.

Maakuntakaavat

Maakuntakaavat ovat yleispiirteisiä maakunnan alueidenkäyttösuunnitelmia. Niiden lähtökohtana ovat maakuntasuunnitelman tavoitteet ja strategiat. Maakuntakaavassa esitetään alueidenkäytön ja yhdyskuntarakenteen periaatteet ja osoitetaan maakunnan kehittämisen kannalta tarpeellisia alueita. Maakuntakaavassa käsitellään vain koko maakuntaa, seutukuntia tai useampia kuntia koskevia vaikutuksia ja tarpeita. Maakuntakaava laaditaan seuraaville 10-20 vuodelle.

Maakuntakaavassa painotetaan valtakunnallista ja maakunnallista alueidenkäyttöä ja yhdyskuntarakennetta. Maakuntakaavan ohjausvaikutus perustuu sekä oikeusvaikutuksiin että eri toimijoiden väliseen yhteistyöhön maakuntakaavan laadinnassa. Maakuntakaava on ohjeena laadittaessa ja muutettaessa yleiskaavoja ja asemakaavoja sekä ryhdyttäessä muutoin toimenpiteisiin alueiden käytön järjestämiseksi.

Luovan talouden näkökulmasta maakuntakaava määrittelee yhdyskuntarakennetta, jolla on yhteys mm. ihmisten asuin- ja työympäristöihin. Se liittyy mm. rakentamiseen ja sitä kautta arkkitehtuuriin. Kulttuuriympäristöt on yksi aihealue, joka otetaan huomioon maakuntakaavassa. Ne ovat mukana suojelullisesta näkökulmasta, mutta myös osana elinkeinon, kuten matkailun, kehittämistä. Tämän työn puitteissa ei ole ollut mahdollista perehtyä maakuntakaavojen ja luovan talouden suhteeseen.

Kaupunkien kulttuuristrategiat Cuporen selvityksen mukaan

Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö CUPORE julkaisi keväällä 2009 Pasi Saukkosen ja Minna Ruusuvirran tutkimuksen Toiveet, tavoitteet ja todellisuus - Tutkimus kulttuuripolitiikasta 23 kaupungissa (Cuporen julkaisuja 15/2009). Kattavassa tutkimuksessa tarkasteltiin muun muassa kaupunki- ja kulttuuristrategioita, joista esitetään neljä kriittistä yleishuomiota.

Ensinnäkään strategioista ei voi päätellä kulttuuritoimintaan käytettävissä olevia resursseja. Talouden tunnusluvuilla mitattuna kulttuurin osuus kaupungeissa on varsin pieni, joten strategiadiskurssin painotukset eivät heijastele todellisuutta kovin tarkasti. Toiseksi strategioiden antama kuva on jonkin verran vinoutunut, sillä niissä painottuvat uudet hankkeet, kuten lasten ja nuorten kulttuuritoiminta. Niiden voimavarat voivat olla rajallisia suhteessa perinteisiin taide- ja kulttuurilaitoksiin, kuten esimerkiksi museoihin, jotka puolestaan loistavat strategioissa usein poissaolollaan. Kyse voi olla myös laitosten kiistattomasta ja itsestään selvästä asemasta verrattuna uusiin toimijoihin.

Kolmanneksi strategioita vaivaa myös konkretisoinnin puute, sillä vain harvoin niissä asetetaan selkeitä tavoitteita tai kehittämisen painopistealueita. Tällöin on myös mahdollista myöhemmin arvioida politiikan onnistumista. Neljäntenä ja ehkä ongelmallisimpana nähdään strategioiden omaperäisyyden puute, sillä rakenteet ja toimintatavat ovat Suomessa yhdenmukaiset. Merkkejä rohkeista linjavedoista on vähän, eikä esimerkiksi paikalliseen identiteettiin ja perinteeseen ankkuroiduta.

Kaupunkistrategioiden sisällöllisestä analyysistä käy ilmi siirtyminen post-industrialistiseen yhteiskuntaan, sillä luovuuteen, kulttuuriin, elämyksiin, sekä osaamiseen ja innovaatioihin ja näiden taloudelliseen hyödyntämiseen viitataan usein. Kulttuurin myönteinen panos

kaupunkien imagolle ja vetovoimalle nähdään merkittävänä, minkä lisäksi sen ajatellaan lisäävän hyvinvointia ja monipuolistavan talouselämää. Erityisesti suuret tapahtumat ja festivaalit ja niiden kehittäminen ovat suosiossa. Kaupunkistrategioiden välillä on suurehkoja keskinäisiä eroja siinä, miten näkyvästi taidetta ja kulttuuria käsitellään. Sen sijaan kulttuuritoiminnan ja -palveluiden roolit ovat kaikkialla samansuuntaisia painotusten vaihdellessa hyvinvointi- ja elinkeinopolitiikan välimaastossa, taiteen ja kulttuurin itseisarvon ja sivistysmerkityksen korostamisen ollessa harvinaista.

Useimmilla kaupungeilla on myös nimenomaan kunnan kulttuuritoimintaa käsittelevä asiakirja. Jotkut niistä nivoutuvat osaksi kaupungin ylhäältä johdettua kokonaistrategiaa, kun taas toiset ovat ennemminkin kulttuuritoimijoiden kanssa valmisteltuja keskusteluasiakirjoja. Kulttuuristrategiat ovat hieman konkreettisempia kuin kaupunkistrategiat, ja niissä taiteen ja kulttuurin itsenäisyys ja itseisarvo korostuvat enemmän. Välineellisistä arvoista hyvinvointivaikutukset ovat jonkin verran taloudellisia vaikutuksia enemmän esillä.

Kulttuuristrategioissa ei yleisesti ottaen ilmene kovin selkeitä toiminnallisia painopisteitä. Poikkeuksen muodostaa lasten ja nuorten kulttuuripalvelujen kehittäminen, joka on lähes kaikkien kaupunkien asiakirjoissa esillä. Kulttuuristrategioissa korostuvat helposti suunnitteilla olevat uudet asiat, mikä voi olla tärkeää niiden toteutumisen kannalta. Vaarana kuitenkin on, että olemassaolevien toimijoiden ja toimintatapojen kehittyminen jää unohtuksi, ja asiakirjat irtaantuvat liiaksi kunnan tosiasiallisesta kulttuuritoiminnasta.

3.1.2. Kansalliset strategiat ja ohjelmat

Suomessa on laadittu erilaisia kansallisia strategioita luovan talouden ja kulttuurin edistämiseksi. Tähän on koottu tiivistelmät keskeisimmistä asiakirjoista eri ministeriöiden näkökulmista.

Kulttuuripolitiikan strategia 2020

Opetus- ja kulttuuriministeriön Kulttuuripolitiikan strategia 2020 (opetusministeriön julkaisu 2009:12) on tarkoitettu ohjaamaan ministeriön omaa toimintaa kulttuuripolitiikan alueella. Strategian mukaan valtion kulttuuripolitiikan tavoitteita on luovuuden, moninaisuuden ja osallisuuden edistäminen. 2000-luvulla laajentuneen käsityksen mukaan kulttuuri nähdään hyvän elämän edellytysten vahvistajana. Myös kulttuurin talous, yrittäjyys ja kulttuurivienti ovat tulleet osaksi kulttuuripolitiikkaa.

Aineettomasta tuotannosta ja palveluista on syntynyt osa luovaa taloutta, joka on yksi nopeimmin kasvavia tuotannon alueita maailmassa. Luovuuden ja kulttuurin merkityksen nähdäänkin kasvavan yhteiskunnassa edelleen. Kasvavaa taiteen ja kulttuurin tekijöiden määrää, niin sanottua luovuuspääomaa ei kuitenkaan osata strategian mukaan vielä riittävästi arvostaa ja hyödyntää. Kulttuurin aloilla tilaaja-tuottaja -mallien ja ostopalvelujen yleistymisen myötä yritysperusteisen ja kolmannen sektorin toiminnan uskotaan lisääntyvän, jolloin näiden toimijoiden osaamisen vahvistamiseen ja tukimuotojen kehittämiseen halutaan panostaa. Taiteen ja kulttuurin rahoitusperusta halutaan pitää vahvana, ja lisätä poikkitaiteellisen ja -menetelmällisen toiminnan sekä tieteen ja taiteen yhteistyön tukimuotoja.

Myös tietoyhteiskuntakehitys ja erityisesti digitaalisen saatavuuden kehitys ovat ratkaisevasti lisänneet kulttuurin taloudellista merkitystä. Kehittyvät tietoliikenneyhteydet ja digitaaliset palvelut parantavat tulevaisuudessa kulttuuripalveluiden saatavuutta, ja luovat

edellytyksiä uusille kulttuuritarjonnan muodoille. Kulttuuristen sisältöjen tuottaminen, jakelu ja niihin liittyvät muut toiminnot kehittyvät viestintäteknologian kanssa toisiaan vahvistaen. Myös tekijänoikeuksien kasvavaan ja lisäarvoa tuottavaan merkitykseen kansantaloudessa kiinnitetään huomiota. Kulttuuriyrittäjyys ja -vienti halutaan vakiinnuttaa osaksi kulttuurin tuotantoa ja taloutta. Tavoitteena on laatia luovan talouden ja kulttuuriyrittäjyyden toimintaohjelma, jonka toimenpiteillä vahvistetaan tuotekehitystä, tuottaja- ja manageritoimintaa sekä yrittäjyyttä.

Maan eri osien erojen odotetaan kasvavan ja alueiden profiloituvan eri tavoin myös kulttuurin osalta. Maakunnat saavat aluekehittämisessä aiempaa vahvemman roolin, joten niiden vastuu kasvaa. Kulttuurin halutaan sisältyvän niiden ja muiden aluekehittämiseen osallistuvien toimijoiden strategioihin ja -ohjelmiin. Kulttuuripolitiikan näkökulmasta pidetään tärkeänä, että taiteen, kulttuurin ja kulttuuriympäristön asiantuntemus on vahva valtion aluehallinnossa. Maan eri alueilla on erilaisia kulttuuritoimintojen kehittäjiä, joiden yhteistyö nousee avainasemaan. Muuttuvien kuntarakenteiden myötä seutuyhteistyö ja muut yhteistoimintamallit nähdään tärkeinä.

Kansainvälisessä yhteistyössä ja kulttuuripolitiikassa painottuvat yhteisten ratkaisujen löytäminen rajat ylittäviin, kaikkia koskeviin kysymyksiin sekä tiedon ja parhaiden käytäntöjen jakaminen mahdollisimman toimivien ratkaisujen ja hyvän hallinnon edistämiseksi.

Kulttuuriviennin kehittämisohjelma 2007–2011

Vuonna 2007 julkaistu Onko kulttuurilla vientiä? ON! - Esitys Suomen kulttuuriviennin kehittämisohjelmaksi 2007–2011 (OPM:n julkaisuja 2007:9) kertoo Suomen kulttuuriviennin suuntaviivat. Ohjelmassa todetaan, että aiemmin puhtaasti vientiajatuksen perustuva malli on muuttunut kulttuurien väliseksi kulttuurikumppanuudeksi, jossa vastavuoroisesti myös tuodaan Suomeen muiden kulttuurien tuotteita ja tuotantoja. Tämä määritelmä kattaa sekä kaupallisen että voittoa tuottamattoman kulttuurituotannon. Monialaisen kulttuurivientihankkeen valmisteluryhmässä on edustus opetus- ja kulttuuri, ulkoasian- sekä työ- ja elinkeinoinisteriöiden hallinnonaloilta sekä edustus kulttuurin toimialoilta.

Kulttuuriviennin kehittämiskohteiksi asetetaan kehittämisohjelmassa erityisesti seuraavat: kulttuurin toimialojen yritystoiminnan kehittäminen, vientitoiminnan kannalta merkittävien klustereiden ja verkostojen vahvistaminen, kansainvälinen markkinointi ja promootio, kulttuuriviennin rakenteiden ja tietoperustan vahvistaminen, kansainvälisen kulttuuriyhteistyön ja -vaihdon kehittäminen, sekä kulttuuriviennin kannalta kilpailukykyisen lainsäädännöllisen toimintaympäristön aikaansaaminen.

Kulttuuriviennin kehittämisessä menestymisen todetaan edellyttävän taiteen ja kulttuurin rahoituksen ja infrastruktuurin vahvistamista. Ohjelmassa pyritään hyödyntämään ensisijaisesti olemassa olevia järjestelmiä ja rakenteita. Toimenpiteiksi määritellään seuraavat:

- ohjelmalliset kokonaisuudet esimerkiksi yritysten liiketoimintaosaamisen vahvistamiseksi ja kansainvälistymisen tukemiseksi sekä neuvonta- ja kehittämispalveluiden suuntaamiseksi luoville toimialoille sekä täydennyskoulutuksen järjestämiseksi
- hankerahoitus tuotekehityksen ja demo-tuotantojen tukemiseksi, vientitapahtumiin osallistumiseksi, kansainvälisen markkinoinnin ja promootion kehittämiseksi
- vientirengastoiminta toimialojen ja yritysryhmien kansainvälistymisen ja viennin tukemiseksi
- yhteishankkeet ja koulutukselliset keinot toimialojen vientiosaamisen sekä yritysten ja ammattilaisten kansainvälistymisvalmiuksien kehittämiseksi

- toimialatutkimus ja -tilastointi toimialoja ja kulttuurivientiä koskevan tietoperustan vahvistamiseksi
- kulttuuriviennin tukiverkoston toiminnan kehittäminen
- taiteen ja kulttuurin edistämisen tukijärjestelmä.

Vientikelpoisuuden rakentamisen lähtökohdaksi todetaan toimialan identiteetin muodostaminen, jolta pohjalta kärkiyritykset voivat saavuttaa ”liiketoimintakypsyyden”. Tämä lisäksi tarvitaan markkinatuntemusta, jotta jakelutiet kohtaavat ja ansaintalogiikka mahdollistuu. Ensin pyritään luomaan kärkiyritysten ja klustereiden kansainvälistymisstrategiat ja käynnistetään niiden pohjalta operatiivinen toiminta ulkomailla. Lisäksi tehdään selvityksiä ja luodaan projekteja ja vähitellen päästään vakiinnuttamaan toiminta.

Etenemisen tällä kehityspolulla todetaan olevan selkeintä aloilla, joilla tuotteistus ja jakelu ovat pitkälle digitaalisia, kun taas perinteisemmillä taidemuodoilla sovellutukset ja kehityspolut ovat mutkikkaampia ja monimuotoisempia. Lisäksi kulttuurin matkailullisen tuotteistaminen nähdään kehittämiskelpoisena mahdollisuutena kulttuuriviennin tavoitteissa. Kulttuuripalveluiden myynnin ajatellaan jatkossa olevan yhä enemmän oikeuksien myymistä, joten tekijänoikeuksien merkitys kulttuurin talouden perustana vahvistuu entisestään.

Omaleimaisen ja korkeatasoisen kulttuurin halutaan täydentävän Suomen kansainvälistä kuvaa – Suomen maa-brändiä – huippuosaamiseen ja vahvaan innovaatiojärjestelmään perustuvana hyvinvointiyhteiskuntana.

Luovuusstrategia

Yksitoista askelta luovaan Suomeen - Luovuusstrategian loppuraportti (OPM:n julkaisuja 2006:43) tiivistää Suomen visiot ja toimenpiteet luovuuden edistämiseksi. Strategia rakentuu seuraavien 11 kohdan varaan.

1. Lasten luovuutta vaalitaan - vanhemmilla on vastuu, yhteiskunta tukee. Yhteiskunnallisessa keskustelussa pyritään korostamaan vanhempien vastuuta myös lasten luovuudesta, lisäksi viritetään kasvatusvastuuta tukevat toimet tunnistamaan myös luovan itseilmaisun kehittämisen tarpeet.

2. Eheytystä koulupäivästä - luovuutta tukeva rytmi koulutukseen. Koulupäivää pyritään joustavoittamaan niin, että luovuuden tarpeet ja koulun tavoitevaatimukset ovat tasapainossa keskenään. Harrastusluonteinen toiminta voidaan integroida laajemmin koulun toimintaan, ja edistää näin myös vuorovaikutusta koulun ja sen toimintaympäristön välillä. Tavoitteet huomioidaan myös peruskoulun jälkeisessä koulutuksessa.

3. Kulttuurin kaikki alueet kukoistamaan. Kulttuuri halutaan vakiinnuttaa osaksi kaikkia keskeisiä valtioiden, alueiden, kuntien, ja elinkeinoelämän toimintaa ohjaavia strategioita. Kulttuurin perusrahoitus turvataan, mutta samalla rahoituspohjaa pyritään monipuolistamaan kulttuurisen ja taiteellisen luovuuden soveltamiseksi ja tuotteistamiseksi eri yhteiskuntapolitiikan lohkoilla.

4. Ikkunoita auki arvoja ja asenteita tarkistamalla. Suomalaista asenneilmastoa ja keskustelukulttuuria pyritään edistämään itsekriittisesti koulutuksessa, kansalaistoiminnassa, politiikassa ja mediassa. Vaikuttamismahdollisuuksien parantamiseen kiinnitetään edelleen huomiota ja kansainvälistä toimintaa sekä kulttuurien välistä vuorovaikutusta kotimaassa edistetään ja niille luodaan tarvittavat foorumit.

5. Innostaviin ympäristöihin. Suomessa kiinnitetään huomiota rakennetun ympäristön luovuutta palvelemaan laatuun. Tavoitetta voidaan edistää yhdyskuntasuunnittelun, arkkitehtuurin ja rakentamisen paradigmojen kriittisellä tarkastelulla, luovien ympäristö-

jen kehitysideoiden myllyttämällä, osallistumis- ja vaikuttamismenettelyjen kehittämällä, vuorovaikutuksellisuuden edistämällä, vapaiden tilojen luovalla käytöllä ja asumisen muunneltavilla ratkaisuilla.

6. Työelämän käytännöt luovuudelle suosiollisiksi. Tietoyhteiskunnan kehitysvaiheen murros on vasta alkuvaiheissaan. Työelämän jakautumista luovaan ja ei-luovaan työhön pyritään välttämään, vaikka tehtävien erilaisuus onkin syytä tunnustaa. Laajamittaista tutkimus- ja kokeilutoimintaa luovan toiminnan toteuttamisesta erilaisissa työyhteisöissä ja tehtävissä pyritään edistämään. Myös työelämää ohjaavaa normiperustaa ja käytäntöjä tarkistetaan.

7. Motivoinnilla, johtamisella ja urakierrolla vauhtia luovuuteen. Luovuutta ja innovatiivisuutta edistävän kulttuurimuutoksen aikaansaamiseksi suomalaisilla työpaikoilla halutaan kiinnittää huomio kannustamisen ja palkitsemisen käytäntöihin. Johtamiskoulutuksessa paneudutaan luovuuden ja innovatiivisuuden johtamiseen. Julkishallinnon normi- ja tulosohjauskäytäntöjä täydennetään tai korvataan innovatiivisten käytäntöjen ohjauksella. Ura- ja työkierron edistämisen keinoista, esteiden poistamisesta ja hyödyistä tehdään selvitys.

8. Luovuutta ja innovatiivisuutta kaikille toimialoille ja alueille. Erilaiset elinkeinoelämän vaikuttavat tuki- ja rahoitusjärjestelmät arvioidaan siitä näkökulmasta, miten ne edistävät innovaatioita. Luovien toimialojen kehittämistoimien on oltava riittävän kattavia ja pitkäjänteisiä, jotta ne voivat kasvaa ja kansainvälistyä. Myös alueellisen kehittämisen rahoitusta ja muuta tukea monipuolistetaan innovatiivisuuden vahvistamiseksi.

9. Ideat tuotteiksi yrityksissä. Yrittäjyyden politiikkaohjelma käynnistetään myös seuraavalla hallituskaudella. Koulujen yrittäjyyskasvatusta vahvistetaan. Toisen ja korkea-asteen koulutuksen taloudellisia kannustinjärjestelmiä kehitetään niin, että koulutuksen ja työelämän vuorovaikutusta voidaan parantaa.

10. Hallinnon rakenteita ja toimintatapoja uudistetaan. Julkisessa hallinnossa luodaan nykyistä paremmat mahdollisuudet strategiselle johtamiselle. Organisaatorakenteita ja toimintatapoja kehitetään joustavammiksi, jotta ne vastaavat nykyisiä ja tulevia kehittämistarpeita. Ministeriöiden ja muun keskushallinnon kykyä hoitaa sektorirajat ylittäviä vastuita ja tehtäviä parannetaan oleellisesti. Myös julkishallinnon, elinkeinoelämän ja kansalaisyhteiskunnan yhteistyöhön etsitään uusia malleja. Politiikkaohjelmat organisoidaan ja resursoidaan nykyistä selvästi vahvemmin.

11. Luovuussopimus. Seuraavan hallitusohjelman valmistelussa otetaan huomioon tässä raportissa esitetyt linjaukset ja esitykset. Luovuusstrategian tavoitteiden toteuttamiseksi luovuuden ja innovatiivisuuden edistämiseksi tehdään yksi seuraavan hallituksen politiikkaohjelmista. Opetusministeriö vastaa politiikkaohjelman valmistelusta sekä tämän luovuusstrategian seurannasta ja muista mahdollisista jatkotoimista. Suomalaisen yhteiskunnan eri toimijatahot - erityisesti ministeriöt - ottavat omia ja toimialojensa toimintoja kehittäessään huomioon luovuuden ja innovatiivisuuden edistämisen haasteen hyödyntämällä luovuusstrategiatyön aineistoja.

Luovien alojen yrittäjyyden kehittämisstrategia 2015

Kauppa- ja teollisuusministeriön julkaisema Luovien alojen yrittäjyyden kehittämisstrategia 2015 (KTM Julkaisuja 10/2007 Elinkeino-osasto) on tiekartta koko toimialan kehittämiseksi. Keskeisenä tavoitteena on kehittää toimialan yrityksistä kannattavaa liiketoimintaa harjoittava yhä kansainvälisempi klusteri. Tätä pyrkimystä tukee myös yrittäjyysajattelun lisääminen luovilla toimialoilla työskentelevissä ihmisissä. Valmistuneen strategian perusta on Euroopan unionin Lissabonin strategiassa, jonka mukaan EU on vuonna 2010 maailman kilpailukykyisin tietoon ja osaamiseen perustava talousalue.

Strategia asettaa kaksi päätavoitetta: yhteisen tahtotilan muodostamisen sekä yritysten kasvun ja kansainvälistymisen. Tavoitteena on yritysten sekä erilaisten kehittäjä- ja rahoittajatahojen työskenteleminen yhteisen vision mukaisesti. Strategia tähtää omalta osaltaan jo olemassa olevan rahoituksen entistä parempaan kohdentamiseen sekä myös jatkossa EU:n rahoitusohjelmien parempaan hyödyntämiseen. Tavoitteena on muodostaa strategiasta prosessi, joka toteuttaa määritellyt toimenpiteet ja kärkihankkeet, mutta myös ennakoii ja suunnitaa työtä muuttuvien olosuhteiden mukaan. Lisäksi pyritään löytämään toimenpiteitä, joilla alan liiketoiminnan kehitys vahvistaa myös muiden alojen kilpailukykyä.

Luovien alojen yrittäjyyden kehittämisen strategisina painopisteet ovat seuraavat:

- Toimintaympäristön kehittäminen: Luoda suotuisa, uskaltamiseen kannustava toimintaympäristö luovien alojen yrittäjyydelle. Yritykset tarvitsevat sekä alueellisesti että kansallisesti toimintaympäristön, jossa niiden erityispiirteet eivät ole uhkia, vaan mahdollisuuksia. Tällöin niiden kautta voi syntyä uudenlaisia tuotteita ja palveluita eri toimialoille.
- Kasvu ja kansainvälistyminen: Saada luovien alojen yritysten liiketoimintaa kehitettyä siten, että entistä useamman yrityksen kasvu ja kansainvälistyminen on mahdollista. Tämä vaatii kykyä tunnistaa kärkiyritykset sekä panostamista myös pienten yritysten kansainvälistymiseen.
- Tuotekehitys: Keskittyä tuotekehityksessä kansainvälisesti kilpailukykyisiin tuotteisiin, jotka ovat asiakaslähtöisiä, mutta laadultaan korkeatasoisia. Päämääränä on löytää uusia rahoitusmuotoja tuotekehitykseen.
- Osaamisen vahvistaminen: Luoda Suomeen luoville aloille tuottaja- ja manageriporras, joka toimii ammattitaitoisesti kansainvälisessä toimintaympäristössä. Yrityksissä on monialaista johtamisen osaamista, joka ottaa huomioon luovien prosessien erityisvaatimukset.

Suomessa on paljon toimijoita luovien alojen yrittäjyyden ja yritysten kehittämisessä. Toimijoiden runsaslukuisuudesta johtuen kehittämistyö on tähän mennessä ollut monimuotoista. Kotimaisten ja kansainvälisten verkostojen kehittämiseksi toteutetaan koordinaatiohanke, jonka painopiste on ennakkoinnissa, kärkihankkeiden seurannassa ja kansainvälisten verkostojen luomisessa. Yksi koordinaation tärkeimpiä tehtäviä on selkeyttää eri toimijoiden välistä työnjakoa sekä jakaa tietoa ja verkostoja. Koordinaatiohankkeen tehtävänä on myös kartoittaa kehittämisen esteitä sekä edistää yrityspalveluiden ohjautumista luovien alojen yrityksille.

Luova maaseutu – luovan talouden ja kulttuurin kehittäminen maaseudulla
(OPM:n julkaisu 2009:25)

Toimintamalli

Luovan talouden ja kulttuurin kehittäminen perustuu maaseudulla oman alueen keskeisten toimijoiden tunnistamiseen ja näiden kokoamiseen koordinoituksi verkostoksi. Yksi vaihtoehto on kehittämistoiminnan linkittyminen maakunnalliseen tai seudulliseen työhön niillä alueilla, joilla on jo tällä hetkellä vahvaa alojen kehittämistoimintaa esimerkiksi aluekeskusohjelman (nyk. alueellinen koheesio- ja kilpailukykyohjelma) tai muun toimijan kautta. Toinen vaihtoehto on oman koordinoinnin ja verkoston rakentaminen esimerkiksi maaseudun toimintaryhmän kautta. Maaseudun osalta alueiden luovan talouden ja kulttuurin erikoistumisalat tulee tunnistaa. Työ voi rakentua joko maakunnallisesti, seudullisesti tai

toimintaryhmän kautta. Strategisten yhteyksien luominen on yksi tärkeä osa kehittämistä, ellei sitä ole jo tehty. On tärkeää, että luovan talouden kehittämistoiminta näkyy esimerkiksi toimintaryhmien ohjelmissa, mutta vähintään yhtä tärkeää on sen aktiivinen mukana olo elinkeinostrategioissa, maakuntaohjelmissa, ja -suunnitelmissa. Yhtä tärkeää on viedä toiminta käytäntöön esimerkiksi hanketoiminnan kautta.

Maaseutualueilla luovan talouden ja kulttuurin toimialojen yritysten määrä ei välttämättä ole kovin suuri ja yritykset ovat pieniä. Maaseudulla toimii varsin paljon yhdistyksiä, joiden rooli jatkossa saattaa kasvaa. On tärkeää, että sekä yritysten että yhdistysten liiketoimintaosaamista vahvistetaan.

Alkuvaiheessa voi olla järkevää luoda esimerkiksi maaseudun toimintaryhmien rahoittamia hankkeita, joissa yrityksiä ja yhdistyksiä pyritään vahvistamaan Jalostamo-toiminnan tai muun räätälöidyn yritysneuvonnan kautta. Mikäli alueen yritysten ja yhdistysten määrä on suuri, voidaan toimintaa toteuttaa esimerkiksi toimintaryhmän alueella. Jos yrityksiä ja muita toimijoita on vähän, on hyvä vaihtoehto linkittyä suurempaan, esimerkiksi maakunnalliseen tai seudulliseen kehittämiskokonaisuuteen.

Luovan talouden ja kulttuurin toimialojen kehittäminen tulee liittää maaseudulla olemassa olevien rakenteiden sisälle. Olennaista alueille on kytkeytyä valtakunnalliseen kehittämisverkostoon ja koordinaatioon, joka toimii kehittämisen tukena ja käy samalla dialogia kehittämistarpeista. Kansallinen koordinaatio voi toimia tukena verkostoitumisessa, viestinnässä, asiantuntijuuden ja liiketoiminnan kehittämisessä sekä ennakkoinnin ja tilastoinnin parantamisessa.

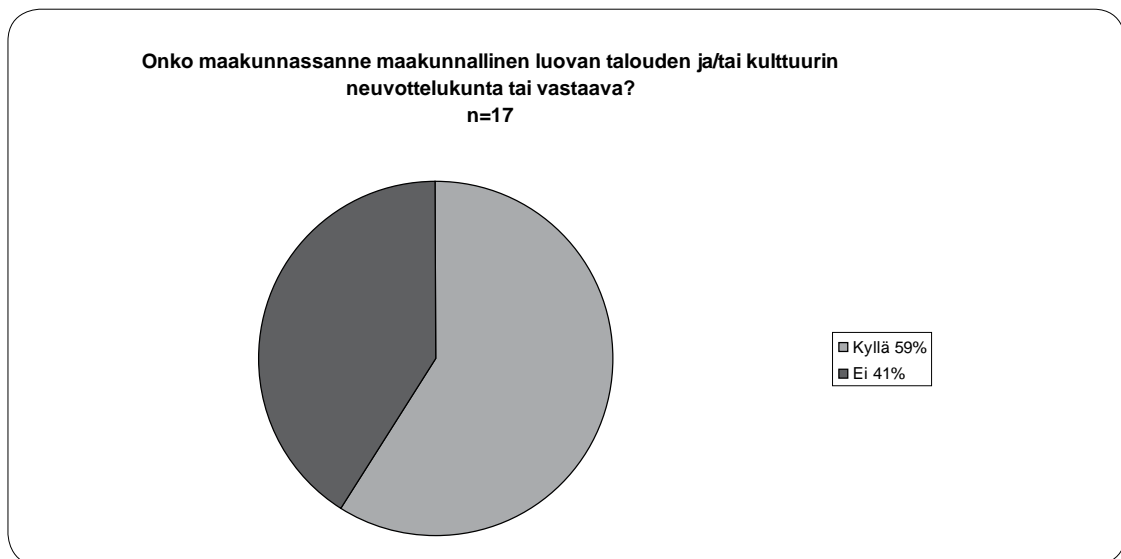
Jatkotoimenpiteet

- 1 Luova talous ja kulttuuri vahvemmin strategioihin
- 2 Luodaan luovan talouden ja kulttuurin koordinoitu verkosto
- 3 Selvitys kolmannen sektorin toimijoista ja näiden tarpeista
- 4 Jalostamo-toiminnan hyödyntäminen yritystoiminnan kehittämisessä
- 5 Asiantuntijuuden kehittäminen
- 6 Monitoimialaisen yritystoiminnan ja palveluinnovaatioiden kehittäminen
- 7 Maaseudun ja kaupungin välisen vuorovaikutuksen vahvistaminen

3.2 Toiminnallinen näkökulma

3.2.1 Maakunnan liittojen ja alueellisten taiteen ja kulttuurin toimijoiden yhteistyö

Maakunnan liitoille keväällä 2009 suunnatussa kyselyssä selvitettiin maakunnan liittojen luovan talouden kehittämistyötä, johon kuuluu olennaisena osana yhteistyö eri tahojen kanssa. Yli puolessa maakunnista (58,8 % kyselyyn vastanneista 17 maakunnan liitosta) on useista toimijoista koostuva luovan talouden ja/tai kulttuuriasiain foorumi, -lautakunta tai koordinaatioryhmä.

Kuva 3.

Kyselyssä kysyttiin myös julkisen sektorin toimijoiden kanssa tehtävän, yhteistyön tiheyttä. Sen mukaan maakunnan liitot tekevät tiivistä yhteistyötä etenkin seudullisten kehittämissyhtiöiden, TE-keskusten, ja ammattikorkeakoulujen kanssa, mikä kertoo luovan talouden ja kulttuurin yhteistyön painottumisesta elinkeinoelämän suuntaan. Harvimminkin yhteistyötä tehdään taiteen ja kulttuurin aluekeskusten kanssa. Alueellisten taidetoimikuntien kanssa maakunnan liitoista tekee yhteistyötä kuukausittain n. 40 %, mutta yli 47 % vastasi tekevänsä yhteistyötä harvemmin kuin kerran kuussa. Viikottain yhteistyötä tekee vain n. 10 %. Vastauksissa on melko paljon hajontaa, mutta keskimäärin yhteistyötä tehdään kuukausitasolla.

Alueellisten taidetoimikuntien ja taiteen aluekeskusten lähimmät yhteistyökumppanit ovat kunnan kulttuuritoimi, taidelaitokset, kulttuurialan kolmannen sektorin toimijat ja oppilaitokset. Yritys- ja elinkeinoelämän kontaktit ovat vähäisiä. Maakunnan liittojen kanssa yhteistyö ei kyselyn mukaan ole tiivistä, sillä 31 % vastaajista ilmoitti, ettei maakunnan liittojen kanssa ole lainkaan yhteistyötä.

Yhteistyö ja poikkisektoraalisuus näkyvät nykyisissä ja suunnitteilla olevissa maakuntaohjelmissa.

Vastaajista 83,3 % ilmoitti kulttuurin ja luovien alojen sisältyvän tulevassa maakuntaohjelmassa muihin teemoihin, kuten matkailu- ja hoiva-alaan, innovatiivisiin toimiin, hyvinvointiin, inhimilliseen pääomaan, koulutukseen, vetovoimaan, yrittäjyyteen ja elinkeinoihin. Poikkisektoraalisuus ja monialaisuus näkyvät selvästi myös hanketoiminnassa. Luovan talouden kehittämistyö on selkeästi monialaista ja pohjautuu sektorirajat ylittävään ajatteluun.

3.2.2 Taustaa aluehallinnon uudistamiselle luovan talouden ja kulttuurin näkökulmasta

Vuoteen 2009 mennessä lääninhallituslain (22/1997) 2 §:n mukaan lääninhallitukset hoitivat sen mukaan kuin erikseen säädettiin opetus- ja kulttuurihallintoon liittyneitä tehtäviä. Lääninhallitukset käynnistivät informaatio-ohjauksen avulla erilaisia taide- ja kulttuurialan hankkeita. Lääninhallitukset toimeenpanivat rakennerahastoasioista vastaavina opetusministeriön aluehallintoviranomaisina opetusministeriön strategisia linjauksia rakennerahastovarilla.

TE-keskukset hoitivat kulttuurin toimialan rakennerahastoasioita sekä yritystoiminnan ja työllisyyden kehittämistä kulttuuriyrittäjyyteen ja innovaatiotoimintaan liittyen. Lääninhallitukset ja TE-keskukset hoitivat näin sekä osaamisen, kulttuurin, työmarkkinoiden ja yrittäjyyden kehittämistä luovan talouden ja kulttuurin alalla informaatio-ohjauksen avulla ja hyödyntäen alueella käytettävissä olevia rakennerahasto- ja muita varoja. Ympäristökeskukset ja tiepiirit rahoittivat alan kehittämishankkeita esimerkiksi kulttuuriympäristön hoitamiseen ja tiehankkeisiin liittyen.

Maakunnan liitot sisällyttivät edellä mainitulla tavalla luovaan talouteen ja kulttuuriin liittyviä kokonaisuuksia omaan toimintaansa ja laatimiinsa strategioihin. Ne ovat myös rahoittaneet hanketoimintaa.

Taide- ja kulttuurihallintoon kuuluu 13 alueellista taidetoimikuntaa, jotka ovat 1.1.2008 lähtien olleet osa Taiteen keskustoimikuntaa. Aiemmin ne toimivat lääninhallitusten yhteydessä opetusministeriön tulosohjauksessa. Taidetoimikuntien rooli alueellisina taiteen ja kulttuurin kehittäjinä on merkittävä, sillä ne jakavat määrärahoistaan taiteilija-apurahoja ja kohdeapurahoja, valtionavustuksia yhteisöille, palkkaavat läänintaiteilijoita sekä toteuttavat itse tai yhteistyössä alueen muiden toimijoiden kanssa erilaisia hankkeita.

Alueellisilla taidetoimikunnilla on hyvä tuntemus alueensa taiteen ja kulttuurin ammatinharjoittajista, ryhmistä, yrittäjistä ja kolmannen sektorin toimijoista. Ne antavat yhä enemmän neuvontaa ja tukea alansa toimijoille sekä ohjaavat heitä muiden viranomaisten neuvontaan esimerkiksi työllisyyden ja yritystoiminnan kehittämiseen liittyvissä asioissa, jolloin saumaton yhteistyö eri viranomaisten välillä on tärkeää.

Alueilla toimii eri taiteen alojen valtionavustuksella toimivia aluekeskuksia. Opetus- ja kulttuuriministeriö ohjaa lastenkulttuurin Taikalamppu-verkoston (11 kpl) ja tanssin (6 kpl) aluekeskuksia. Taiteen keskustoimikunta tukee elokuvan (10 kpl) ja valokuvan (10 kpl) aluekeskuksia. Alueilla toimii erilaisia opetus- ja kulttuuriministeriöltä valtionosuutta saavia taide- ja kulttuurilaitoksia, kuten teattereita (56 kpl), orkestereita (27 kpl), maakuntamuseoita (22 kpl) ja alueellisia taidemuseoita (16 kpl).

3.2.3 ALKU-hankeen toimeenpano

Eduskunta hyväksyi Aluehallinnon uudistamisen (ALKU) lakipaketin hallintovaliokunnan mietinnön (13/2009) mukaisena 11.11.2009. Tasavallan presidentti vahvisti valtion uutta aluehallintoa koskevan lainsäädännön 20.11.2009. Valtioneuvosto antoi samana päivänä uusia aluehallintovirastoja (AVI) sekä elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksia (ELY) koskevat asetukset. Lait ja asetukset tulivat voimaan 1.1.2010. Lainsäädännön uudistuksessa sisällytettiin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten tehtäviin kulttuuria koskevat asiat, mikä sisältää luovan talouden ja kulttuuriyrittäjyyden kehittämisen.

Aluehallinnon uudistaminen vaikuttaa voimakkaasti luovan talouden sekä kulttuurin aluekehittämiseen ja yhteistyötarpeisiin. Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten (ELY) rooli valtion aluehallinnon viranomaisina tulee olemaan keskeinen yhdessä aluehallintovirastojen (AVI) kanssa. Luovan talouden kannalta olennaisia toimijoita ovat elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset. Maakunnan liittojen strateginen kehittämisvastuu vahvistuu mm. maakuntasuunnitelmien, maakuntaohjelmien ja maakuntaohjelmien toteuttamissuunnitelmien osalta. Rakennerahastorahoituksen osalta Euroopan Sosiaalirahaston (ESR) rahoitus siirtyi kokonaisuudessaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten hoidettavaksi. Euroopan aluekehitysrahaston (EAKR) rahoitus siirtyi opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan osalta maakunnan liittoille, mikä tarkoittaa mm. luovaan talouteen ja kulttuuriin liittyviä infrastruktuurihankkeita. Jatkossa maakunnan liitot nimeävät alueel-

liset taidetoimikunnat. Luovan talouden näkökulmasta yhteistyö maakunnan liittojen ja elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten sekä alueellisten taidetoimikuntien välillä muodostuneeksi tärkeäksi.

Aluehallintouudistuksen toimeenpano käynnistyi 1.1.2010 alkaen, jolloin kulttuuri-, kirjasto-, liikunta- ja nuorisoasiat siirtyivät lääninhallituksista elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten hoidettavaksi. Työ- ja elinkeinoministeriö laatii elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten kanssa strategisen tulossopimuksen, jossa sovitaan myös muiden ohjaavien ministeriöiden osalta keskeisimmistä tavoitteista ja toimenpiteistä. Opetus- ja kulttuuriministeriö on laatinut viidentoista elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen kanssa toiminnalliset tulossopimukset kullturitoimen osalta.

Luovan talouden ja kulttuurin osalta aluehallintouudistuksessa on olennaista luoda tiiviit yhteistyösuhteet kaikkien eri aluehallintotoimijoiden välille. Tämä edellyttää luovan talouden, kulttuurin ja kulttuuriyrittäjyyden sisällyttämistä kehittämistoimenpiteisiin sekä taiteen ja kulttuurin ja muiden aluehallintoviranomaisten tiivistä yhteistyötä.

3.3 Rahoituksellinen näkökulma

Luovan talouden perustaa rahoitetaan valtion ja kuntien toimesta. Kulttuurin valtion rahoituksen osuus on n. 400 miljoonaa euroa vuosittain ja kuntien osuus yli 500 miljoonaa euroa vuosittain. Luovan talouden ja kulttuurin toimenpiteitä rahoitetaan valtion ja kuntien rahoituksen lisäksi erilaisella hankerahoituksella.

Yritystoiminnan rahoitus muodostuu pääosin työ- ja elinkeinoministeriön yritystukijärjestelmän kautta kanavoituvasta rahoituksesta, kuten elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten myöntämästä yritysrahoituksesta, Finnveran lainoista ja korkotuista sekä Tekesin rahoituksesta. Yritystukijärjestelmän kokonaisrahoituksesta luoville aloille ei toistaiseksi ole luotettavaa arviota, sillä rahoitusta tilastoidaan erilaisin menetelmin. Työ- ja elinkeinoministeriö on kuitenkin pyrkinyt lisäämään mm. luovien alojen hankkeisiin suunnattuja yritysten yhteisvientihankkeitten avustuksia. Esimerkiksi kulttuurivientiraportin mukaan vuonna 2008 luoville aloille kanavoitui 7 % myönnettyistä avustuksista, eli 2 006 000 euroa.

Yritystoiminnan rahoitusta tarkasteltaessa on lisäksi otettava huomioon yritysten oma rahoitus, joka käytetään yritysten kehittämiseen. Suuri voimavara mikro- ja pk-yritysten kehittämisessä on myös yrityksen omistajien ja henkilökunnan oma osaamispääoma. Kulttuurin ja luovilla aloilla on erityisen tärkeää tunnistaa tämän osaamispääoman mahdollisuudet.

Yksi keskeisimpiä rahoitusinstrumentteja on rakennerahastorahoitus eli mm. Euroopan Aluekehitysrahaston ja Euroopan Sosiaalirahaston rahoitus. Rakennerahastotoiminta alkoi Suomessa maamme liittyttyä Euroopan unioniin vuonna 1995. Rakennerahastot on tarkoitettu vähentämään alueiden välisiä eroja ja parantamaan heikompien alueiden kilpailuedellytyksiä sekä ihmisten mahdollisuuksia työmarkkinoilla. Rahoituksella kehitetään suomalaisia ihmisiä, yrityksiä ja paikkakuntia.

Euroopan aluekehitysrahasto (EAKR) tukee yrityksiä ja alueiden rakenteellista kehitystä investoinneilla, joilla pyritään turvaamaan asukkaiden tasa-arvoisuus ja tulevaisuus eri maakunnissa. Aluekehitysrahasto keskittyy työllisyyden parantamiseen, alueiden kilpailukyyn kehittämiseen ja elinvoimaisuuden lisäämiseen. Tavoitteet kannustavat yrittäjyyteen, innovaatioiden ja verkostojen synnyttämiseen, oppimis- ja innovaatioympäristöjen kehittämiseen sekä alueiden saavutettavuuden parantamiseen.

Euroopan sosiaalirahasto (ESR) tukee työllisyyttä parantamalla ihmisten osaamista ja kilpailukykyä työmarkkinoilla. ESR tukee työorganisaatioita, yrityksiä ja työnantajia tuotta-

vampaan toimintaan henkilöstön kehittämisellä. ESR rahoittaa myös työelämää, yrittäjyyttä ja osaamista kehittävien rakenteiden uudistamista.

Lisäksi maakunnan liitot rahoittavat hankkeita kansallisella maakunnan kehittämisrahalla ja elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset ja maaseudun toimintaryhmät Manner-suomen maaseudun kehittämisrahoituksella. Toimijat hakevat rahoitusta myös suoraan Euroopan komission alaisista ohjelmista.

Rakennerahastorahoitusta on käytetty luovan talouden ja kulttuuriyrittäjyyden rahoittamiseen aiemmillä rakennerahastokausilla, sillä ohjelmakaudella 2000-2006 rahoitettiin lähes 160 hanketta noin 65 miljoonalla eurolla eri puolilla Suomea.⁴

3.3.1 Luovien alojen yritystoiminnan kasvun ja kansainvälistymisen kehittämisohjelma 2007-2013 (ESR)

Valtakunnalliseen luovien alojen yritystoiminnan kehittämiseen tarjoaa mahdollisuuden opetus- ja kulttuuriministeriön koordinoima Luovien alojen yritystoiminnan kasvun ja kansainvälistymisen kehittämisohjelma 2007-2013, joka on Euroopan Sosiaalirahaston osarahoittamaa toimintaa. Se keskittyy erityisesti osaamisen kehittämiseen.

Kehittämisohjelman tavoitteena on vahvistaa tuote- ja palvelukehitysosaamista, yrittäjyys- ja liiketoimintaosaamista, tuottaja- ja manageritaitoja, johtajuusosaamista sekä alan tietoperustan vahvistamista ja ennakkointia. Kehittämisohjelman EU:n ja valtion rahoituksen osuus on noin 14 miljoonaa euroa ja sitä toteutetaan rahoitettavien hankkeiden kautta. Lisäksi kehittämisohjelman hankkeisiin tarvitaan 15 % kuntarahoitusta.

Hankkeiden tavoitteena on toteuttaa valtakunnallisesti merkittäviä toimenpiteitä. Käytännössä hankkeita voidaan toteuttaa Etelä-, Länsi- ja Pohjois-Suomen alueilla. Hankkeita pyritään toteuttamaan yhteistyössä Itä-Suomen ohjelma-alueella toteutettavien hankkeiden kanssa. Kehittämisohjelman toimeenpanossa on tukena koordinoiva Luova Suomi -hanke, joka vastaa hankkeiden sisällöllisestä neuvonnasta, hyvien käytäntöjen levittämisestä, verkostoitumisesta, viestinnästä ja tietoperustan sekä ennakkoinnin vahvistamisesta.

3.3.2 Alueellisen luovan talouden ja kulttuurin hanketoiminnan nykytila

Maakunnan liitoille keväällä 2009 suunnatussa kyselyssä tiedusteltiin merkittävimpiä luovaan talouteen ja kulttuuriin liittyviä alueellisia hankkeita ja pyydettiin kuvailemaan niitä lyhyesti. Hankkeiden tärkeimpiä rahoittajia olivat maakunnan liitot, lääninhallitukset, TE-keskukset, yksittäiset kaupungit, sekä EU:n rakennerahastot. Hankekuvausten perusteella toiminnassa vallitsevat samankaltaiset trendit ympäri Suomea, ja hankkeet voidaan ryhmitellä löyhästi sisällön mukaan.

Suurimman ryhmän muodostivat hankkeet, joissa pyritään kulttuuritoimijoiden liiketoimintaedellytysten kehittämiseen. Tarjolla oli erilaista valmennusta ja koulutusta, työpajoja, tiedon ja hyvien käytänteiden levittämistä, yrityshautomoita ja -jalostamoita, tuotekehityspalveluita, sekä tukea kansainvälistymisen ja viennin edistämiseksi. Esimerkiksi Etelä-Pohjanmaan liiton toteuttamassa ProArt-hankeessa (Professional Art Promotion) toteutetaan

⁴ Kauppa- ja teollisuusministeriön vuonna 2007 julkaisemassa suuntaa antavassa tarkastelussa ei ollut mukana infrastruktuurin kehittämishankkeita, vaan pääosin erilaisia osaamisen edistämistä tai muita yleisiä alan yrittäjyyden kehittämishankkeita. Tarkastelusta rajattiin pois myös mm. kulttuurimatkailun ja tapahtumien kehittäminen. Luovien alojen yritystoiminnan hankkeet vuosina 2000–2006. KTM julkaisuja 4/2007. Saatavilla 11.11.2010 osoitteessa <http://julkaisurekisteri.ktm.fi>

kulttuurialan kansainvälinen yrittäjyysvalmennus. Uudentyyppisiä hankkeita ovat lisäksi elinkeinoelämän ja innovoinnin edistämiseen tähtäävät kulttuurihankkeet, kuten Taideteollisen korkeakoulun Kulttuurikonseptihanke, jossa pyritään hyödyntämään kulttuurin mahdollisuuksia elinkeinoelämän luovuuden lisääjänä.

Verkostojen luominen ja poikkisektoraalisuus nousevat myös hankekuvauksissa esiin. Hankkeet voivat liittyä esimerkiksi maakunnallisen brändin kehittämiseen tai tietyn taiteenalan, esimerkiksi kansanmusiikin yhteistoiminnan lisäämiseen. Yksi tällainen hanke on Pirkanmaan Kulttuuriportti, jossa laaditaan toteuttamisselvityksineen suunnitelma alueen kulttuurin tekijöitä markkinoivasta palvelusta.

Myös kulttuurimatkailu mainittiin niin yllämainittujen teemojen lomassa kuin itsenäisinä hankkeina. Tästä tyypillinen esimerkki on Etelä-Savon kärkitapahtumien kehittämishanke Kärjet, joka on maakunnan festivaalitoimintaa koordinoiva sateenvarjohanke. Kulttuurivientiin ja kansainvälistymiseen tähtääviä toimenpiteitä mainittiin muutamia, kuten Sinfonia Lahden konserttien kansainväliset verkkolähetykset.

Kiinteän osan kehittämishankkeista muodostivat myös erilaiset infrastruktuuria ylläpitävät rakennus- ja restaurointiprojektit. Uudiskohteet ovat usein monialaisia kulttuurikeskuksia, joihin keskittyy useita toimijoita ja toimintamuotoja, mistä esimerkkinä Lappeenrannassa kehitteillä oleva Tali-Ihantala -keskus.

Osallisuuden ja hyvinvoinnin lisäämiseen tähtääviä kulttuurihankkeita mainittiin muutama, kuten Lysti-hanke Jyväskylässä. Siinä kehitetään kulttuurin, taiteen, ja luovuuden roolia laadukkaiden hoito- ja kuntoutuspalveluiden tuottamisessa ja toteuttamisessa.

Maakunnan liitoista 85,7 % kertoi luovan talouden ja/tai kulttuurin kehittämistoiminnan kohdistuvan myös maaseutualueille. Tästä konkreettisena esimerkkinä muun muassa Perinneperijelaiva Kaljaasin rakentaminen Luvian Laitakarissa talkoovoimin, pohjalaista sisustus- ja käsityöosaamista esittelevä Willa Kaarna Jurvassa, sekä Kulttuurista vetovoimaa matkailuun -hanke Kittilässä.

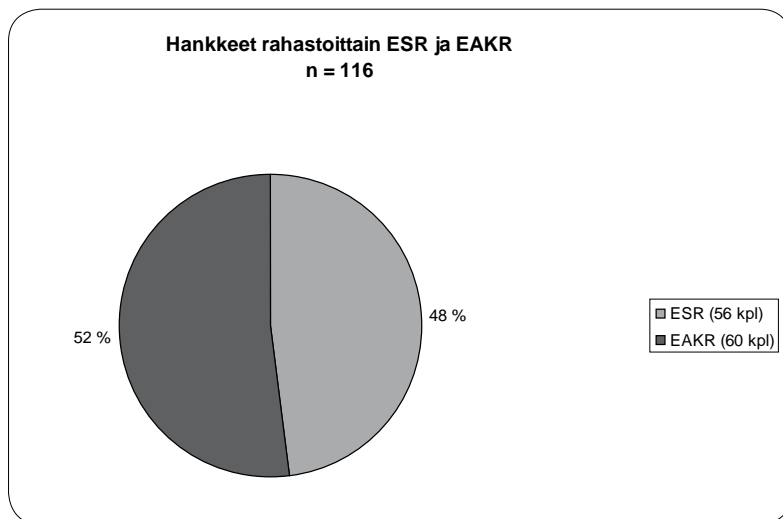
3.3.3 Luovien alojen hankkeet EU:n rakennerahastokaudella 2007–2013

Tätä raporttia varten tarkasteltiin kesällä 2009 käynnistyneitä luovien alojen ja kulttuurin rakennerahastohankkeita. Tuloksia luettaessa on otettava huomioon, että mukana olivat vain kesään 2009 mennessä käynnistyneet hankkeet, mikä ei anna kattavaa kokonaiskuvaa kaikkien maakuntien osalta. Hankkeet on poimittu EURA2007-tietokannasta. On otettava huomioon, että kaikkia luovien alojen ja kulttuurin hankkeita ei ole tietokannasta löytynyt osin sen puutteellisten hakutoimintojen vuoksi.

Hankkeet on jaoteltu kolmeen pääryhmään: luova talous, kulttuurimatkailu ja kulttuuri & hyvinvointi, mikä sisältää soveltavan taiteen menetelmiä hyödyntävät hyvinvointihankkeet. Luova talous ei sisällä kulttuurimatkailun tai kulttuuri & hyvinvointi -teeman hankkeita.

Tarkastelu ei sisällä puhtaasti fyysisen ympäristön rakentamishankkeita, jotka olisivat sijoittuneet lähinnä kulttuurimatkailun piiriin, kuten esim. reittien viitoitus, rantamaisemien kunnostus, rakennusten korjaus, vaan on keskitytty immateriaalista infrastruktuuria kehittäviin hankkeisiin

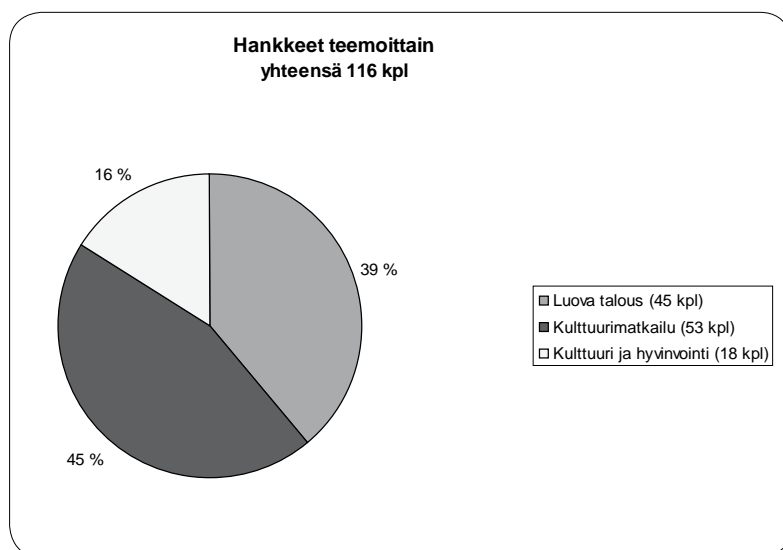
Luovien alojen hankkeet jakaantuvat melko tasaisesti rahastojen kesken (kts. kuva 1). Kulttuurimatkailuhankkeita rahoitetaan suurelta osin EAKR:sta, hyvinvointihankkeita ESR:sta, ja luovan talouden hankkeita hiukan useammin ESR:sta kuin EAKR:sta.

Kuva 4.

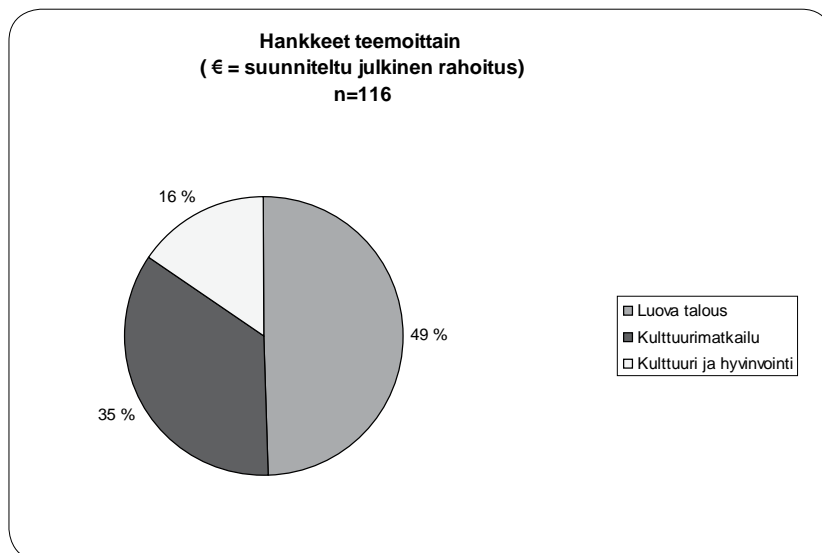
Teemat, rahoittajat ja toteuttajat

Luovien alojen hankkeita on yhteensä 116 kappaletta, ja kaaviosta 1 käy ilmi niiden jakautuminen ryhmittäin. Hankkeista lähes puolet (45%) liittyy kulttuurimatkailuun, reilu seitsemäsosa (16%) hyvinvointiin, ja loput 39 % luovaan talouteen.

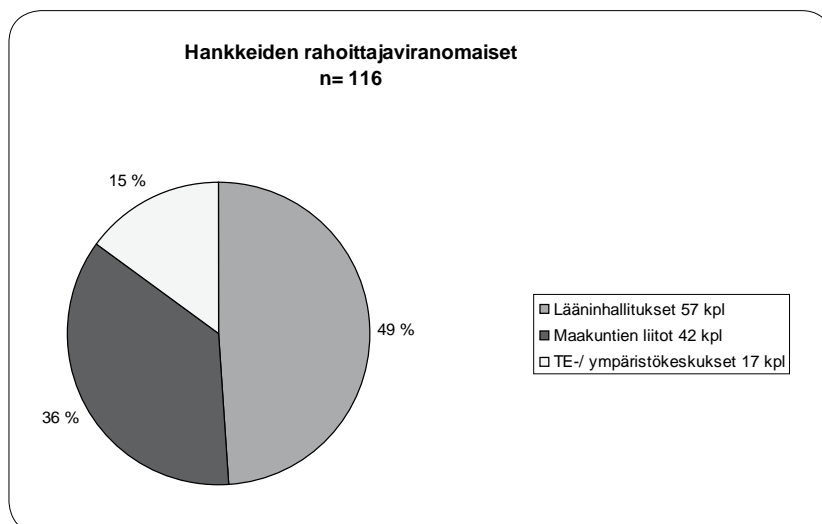
Kuva 5 (=kaavio 1)

Kaaviossa 2 teemoja tarkastellaan hankkeiden suunnitellun julkisen rahoituksen mukaan. Tässä tarkastelussa luovan talouden hankkeiden osuus on noin puolet (49%) kulttuurimatkailun osuuden pudotessa 35 prosenttiin, ja hyvinvointihankkeiden osuuden pysytellessä samalla tasolla kuin kappalemääriä tarkasteltaessa. Luovan talouden hankkeet ovat siis keskimäärin budjetiltaan suurimpia, vaikka hankkeiden kokonaisbudjettien suuruus vaihteleekin suuresti.

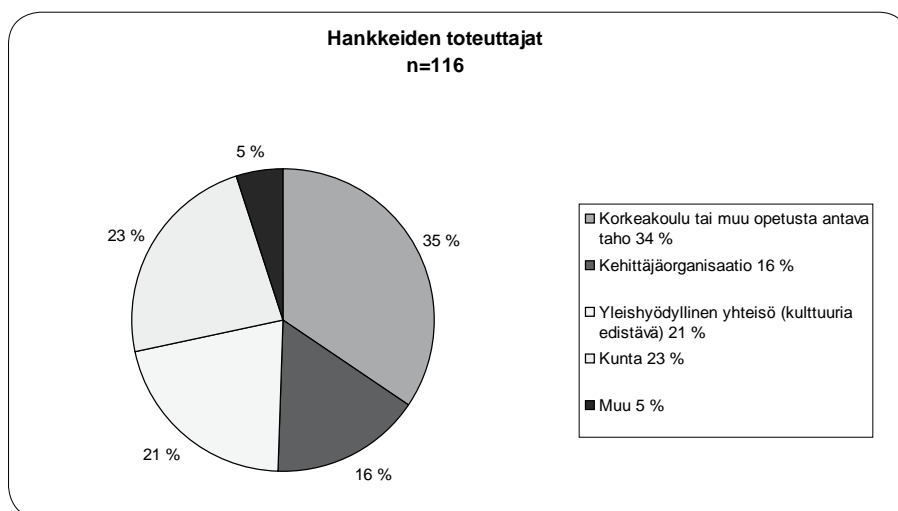
Kuva 6 = Kaavio 2 (n=116)

Kuten kaaviosta 3 nähdään, hankkeiden rahoittajaviranomaisina toimivat useimmiten lääninhallitukset (49 %) tai maakuntien liitot (36%). Lisäksi rahoittajaviranomaisena saattoi olla TE- tai ympäristökeskus (15 %).

Kuva 7 = Kaavio 3 (n=116)

Kaaviossa 4 tarkastellaan toteuttajatahoja, joita ovat useimmiten korkeakoulut, muut oppilaitokset, kuten aikuiskoulutuskeskukset. Myös kunnat ovat aktiivisia hanketoteuttajia. Lisäksi hankkeita toteuttavat yleishyödylliset yhteisöt kuten säätiöt tai yhdistykset, sekä alueelliset kehittäjäorganisaatiot, jotka ovat usein yhtiömuotoisia.

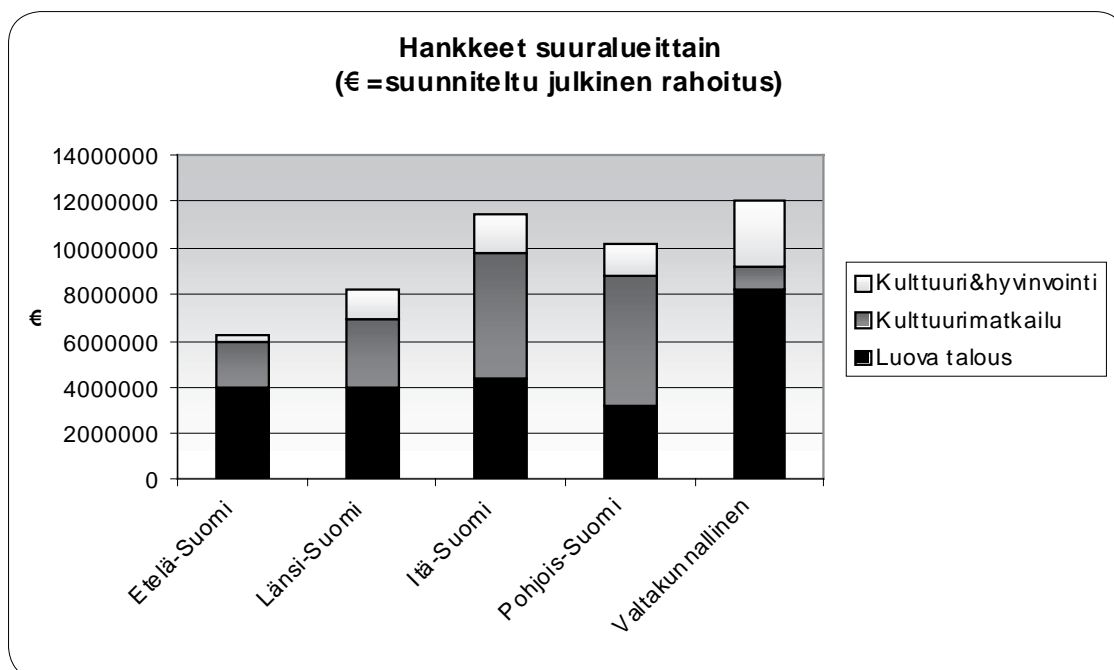

Kuva 8 = Kaavio 4 (n=116)

Alueellista tarkastelua

Kaaviossa 5 on eritelty hankkeiden jakautumista suuralueittain. Hankkeet levittyivät maantieteellisesti kaikkialle Suomeen, ja noin neljäsosa niistä on valtakunnallisia. Suuralueista Itä-Suomen osuus on hanketoiminnassa suurin, sillä toisin kuin muille alueille, Itä-Suomelle on korvamerkitty oma osuutensa ESR- ja EAKR-rahoituksesta, ja alue ei kuulu lainkaan valtakunnallisten hankkeiden piiriin.

Luovan talouden hankkeet ovat usein valtakunnallisia, mikä osaltaan selittää niiden budjettien suuruutta. Myös hyvinvointihankkeet ovat usein valtakunnallisia. Niitä on erityisen vähän Etelä-Suomessa. Kulttuurimatkailuhankkeet sen sijaan ovat ensisijaisesti alueellisia ja keskittyvät Itä- ja Pohjois-Suomeen. Etelä-Suomen osuus hanketoiminnasta on pienin, ja se koostuu suurimmaksi osaksi luovan talouden hankkeista.

Kuva 9 = Kaavio 5 (n=116)

Hankeryhmien tarkastelua

Seuraavaksi tarkastellaan lähemmin kunkin hankeryhmän peruspiirteitä ja hankkeiden luonnetta. Jaottelut eivät ole yksiselitteisiä, sillä hankekuvaukset ovat usein monipuolisia ja keskenään samankaltaisia johtuen hanketoiminnalle asetetuista muotovaatimuksista. Niinpä seuraavat luokittelut perustuvat lähinnä painotuseroihin, ja ovat suuntaa-antavia.

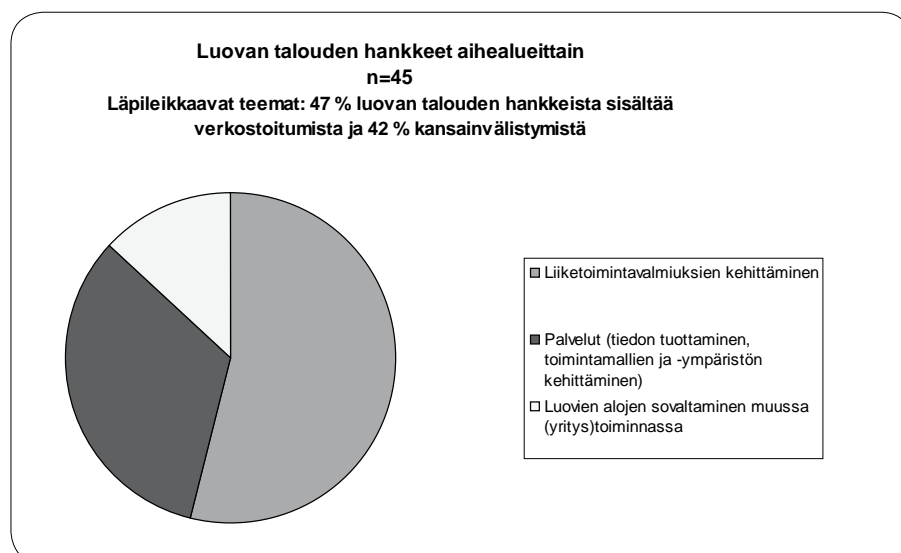
Alussa rakennerahastojen kuvauksen yhteydessä esiin tulleet teemat nousevat vahvasti esiin kaikissa hankeryhmissä. Hankkeet muun muassa parantavat ihmisten osaamista ja kilpailukykyä työmarkkinoilla, tähtäävät alueiden kilpailukykyyn ja elinvoimaisuuden lisäämiseen, yrittäjyyteen, innovaatioiden ja verkostojen synnyttämiseen, sekä oppimis- ja innovaatioympäristöjen kehittämiseen. Myös koulutus ja yhteistyö oppilaitosten kanssa ovat useissa hankkeissa tärkeällä sijalla.

Luova talous

Kaaviossa 7 käsitellään luovan talouden hankkeita. Hankkeet on jaoteltu päätavoitteen mukaan kolmeen ryhmään, joista suurin on liiketoimintavalmiuksien kehittäminen (54 % hankkeista). Näissä hankkeissa toteutetaan monenlaista valmennusta ja koulutusta, työpajoja, yrityshautomoita ja -jalostamoita, tuotekehityspalveluita, sekä tuetaan viennin edistämistä.

Toinen ryhmä (33%) kattaa hankkeet, jotka ensisijaisesti tuottavat palveluita luovien alojen toimijoille. Näissä hankkeissa kerätään ja tuotetaan tietoa ja verkostoja luovien alojen toimijoiden avuksi. Lisäksi kehitetään alan toimintaympäristöä ja levitetään hyviä käytäntöjä. Kolmannen ryhmän (13 %) muodostavat soveltavat hankkeet, joissa kulttuurista haetaan lisäarvoa esimerkiksi yritystoiminnan kehittämiseen tai alueellisen vetovoiman kasvattamiseen.

Lisäksi voidaan tunnistaa kaksi näitä ryhmiä läpileikkaavaa teemaa: lähes puolet (47 %) luovan talouden hankkeista sisältää verkostoitumista ja 42 %:ssa tuetaan kansainvälistymistä.

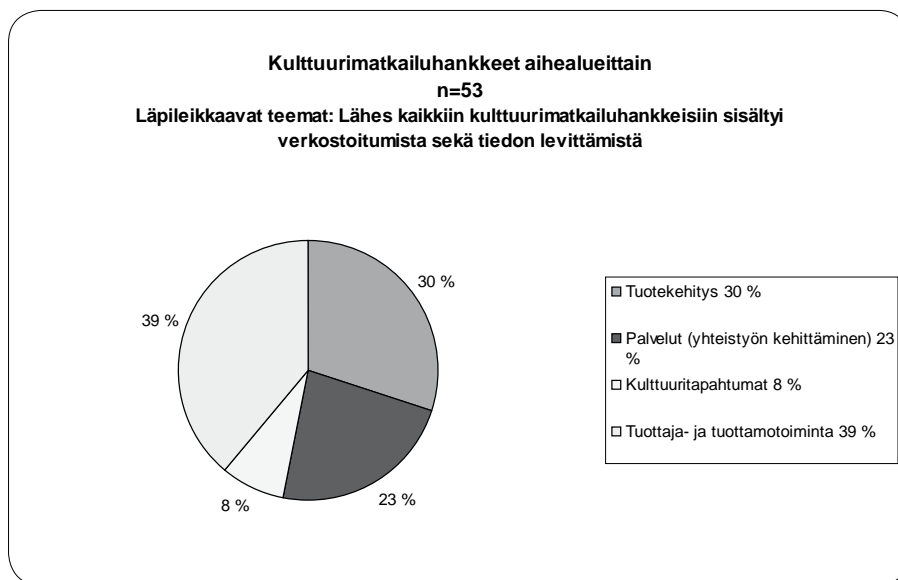
Kuva 10 = Kaavio 7

Kulttuurimatkailu

Kaaviossa 8 kulttuurimatkailuhankkeet on jaoteltu neljään ryhmään. Kuten edellä, myös kulttuurimatkailuhankkeissa nousi esiin selvä liiketoiminnallinen painotus, sillä kaksi suurinta ryhmää ovat tuottaja- ja tuottamotoiminta (39%), jolla viitataan alan ammattilaisten tuottajaosaamisen vahvistamiseen, ja tuotekehitys (30%), jolla viitataan konkreettisten kulttuurimatkailutuotteiden kehittämiseen.

Seuraavaksi suurin ryhmä ”palvelut” (23%) sisältää hankkeet, joissa pääasiassa kehitetään alan toimijoiden yhteistyötä sekä kerätään ja jaetaan tietoa. Pienimmän mutta valtakunnallisesti näkyvän ryhmän muodostavat kulttuuritapahtumat (8%). Vahvoina, lähes kaikki kulttuurimatkailuhankkeet läpileikkaavina teemoina on jälleen verkostoituminen, sekä lisäksi tiedon levittäminen.

Kulttuurimatkailuhankkeiden yhteydessä on myös hyvä muistaa, että tarkastelusta on jätetty pois rakentamisavustukset, joita oli kymmenkunta.

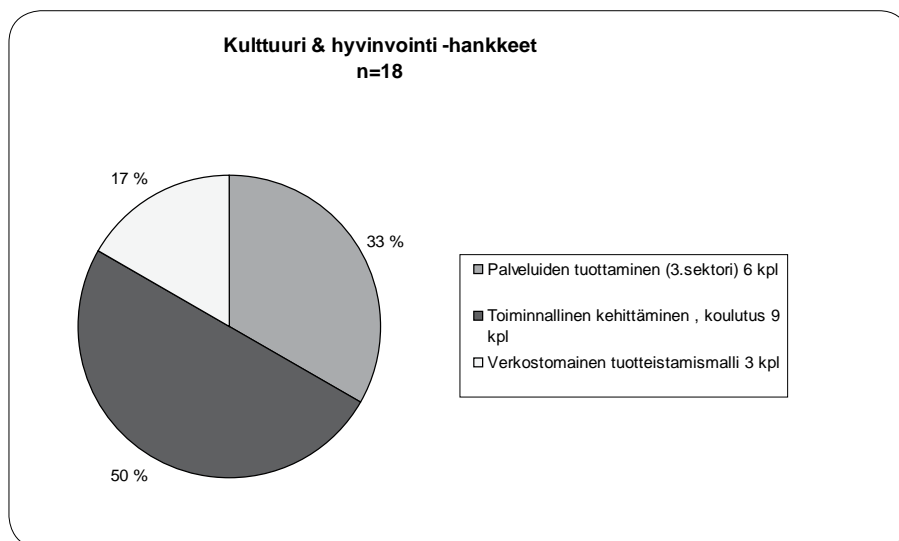

Kuva 11 = Kaavio 8

Kulttuuri & hyvinvointi

Kulttuurisen hyvinvoinnin hankkeita oli pieni määrä (18 kpl) verrattuna edellisiin ja ne voidaan jakaa edelleen kolmeen ryhmään (kts. kaavio 9). Soveltavan taiteen toimintatapojen yhdistäminen hyvinvointipalveluihin on suhteellisen tuore kehittämisala, mikä näkyy myös siinä, että suurimman ryhmän muodostavat hankkeet, joissa kehitetään toimintamalleja ja koulutetaan alan toimijoita. Toisen ryhmän muodostavat hankkeet, joissa pyritään uusiin palvelutuotantomalleihin kehittämällä yhteistyötä muun muassa kunnallisen ja kolmannen sektorin välillä. Kolmannen ryhmän muodostavat hankkeet, joissa palveluntuottajat kootaan yhdeksi verkostoksi, jolloin osaamista on helpompi tuotteistaa ja hyödyntää.

Kulttuurisen hyvinvoinnin hankkeissa työtapana on usein ennaltaehkäisevä ja voimaannuttava. Hankkeiden pääpiirteet ovat samat kuin edellisissä ryhmittelyissä siten, että niihin liittyy monesti koulutusta, tiedon keruuta, sekä tutkimus- ja selvitystyötä. Tärkeää on myös monialainen yhteistyö ja verkostojen luominen. Myös hyvinvointipalveluyrittäjyyttä pyritään kehittämään tuotteistamalla sisältöjä ja nostamalla liiketoimintaosaamista.

Kuva 12 = Kaavio 9

3.4 Luovan talouden ja kulttuurin alueellisen toiminnan swot-tarkastelu

Luovan talouden ja kulttuurin alueellista toimintaa voidaan tarkastella heikkouksien, vahvuuksien, mahdollisuuksien ja uhkien näkökulmista. On otettava huomioon, että alueet ovat erilaisia. Niiden välillä voi olla eroja toiminnan painotuksissa.

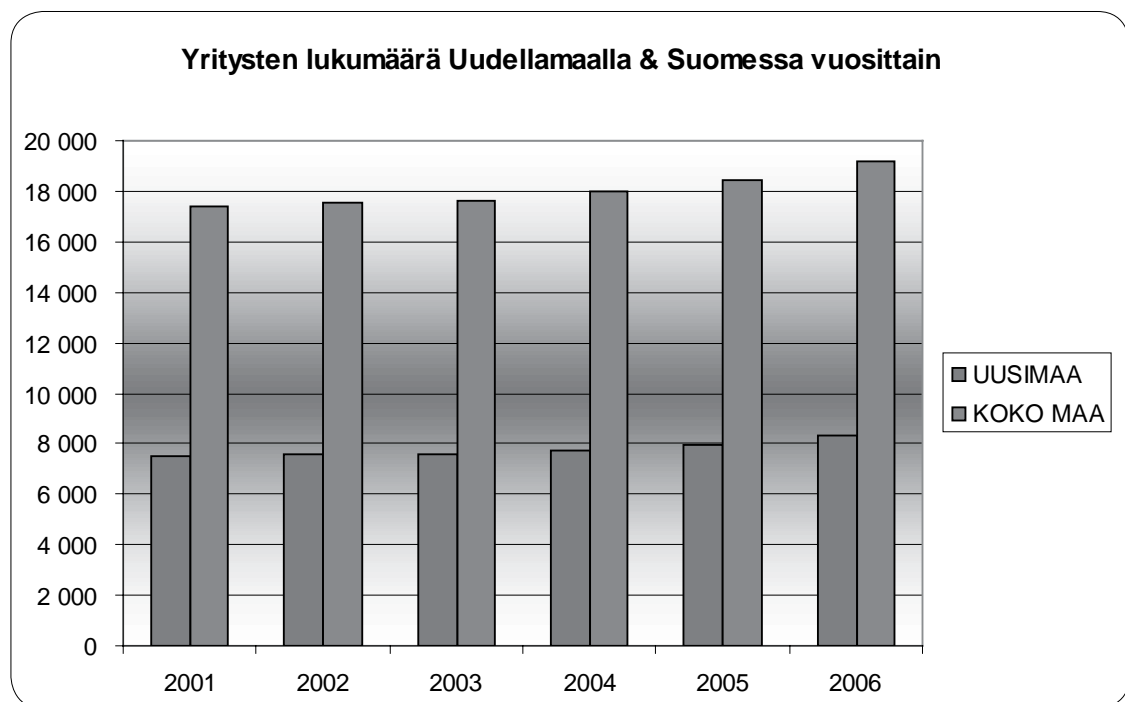
Swot-tarkastelussa on pyritty hahmottamaan, mitä mahdollisuuksia kansainväliset ja kotimaiset trendit ja kehityskulut tarjoavat luovien alojen ja kulttuurin vahvistamiselle. Vahvuuksina on pyritty löytämään nykyisiä olemassa olevia vahvoja osa-alueita ja välineitä mahdollisuuksien hyödyntämiseksi. Uhkina on käsitelty tekijöitä, jotka voivat estää mahdollisuuksien hyödyntämisen. Heikkouksina on tuotu esille asioita, jotka ovat tällä hetkellä heikkoja tai kehittymättömiä osa-alueita sekä puutteita välineissä, joilla voidaan hyödyntää vahvuuksia tai torjua uhkia.

Vahvuudet	Heikkoudet
<ul style="list-style-type: none"> - vakiintuneet valtakunnalliset ja alueelliset julkiset rakenteet taide- ja kulttuurilaitosten toimintatavoissa - korkeasoinen ja alueellisesti kattava taiteen ja kulttuurin alojen koulutustarjonta ja -järjestelmä - kulttuurin ja taiteen kolmannen sektorin vahva omaehtoinen, uutta tuottava toiminta - luovan talouden ja kulttuurin arvostus ja vahva tulo aluekehityskohteeksi - luovien alojen tietopohja vahvistuu hankkeiden, opetus- ja kulttuuriministeriön indikaattorityön ja kulttuuritilinpäidön myötä. Tiedon saatavuus ja selkeä esittäminen helpottaa asioiden perustelua ja toisaalta kirkastaa myös toimijoiden tavoitteenasettelua. - alan yritysten ja muiden toimijoiden määrä on varsin suuri - alan valtakunnallinen hanketoiminta luo pohjaa vahvemmalle yhteiselle kehittämistyölle 	<ul style="list-style-type: none"> - informaation huono liikkuvuus kansallisesti ja alueellisesti - tavoitteellisen ja pitkäjänteisen kehittämistoiminnan vähäisyys - pysyvän rahoituksen puuttuminen, uuden toiminnan kehittäminen on useimmiten hankerahoituksen varassa - hankerahoituksessa toistuva resurssien anominen, jolloin toiminnan pitkäjänteisyys kärsii - luovien alojen hajanaisuus: Suomessa toimijoiden määrä on rajallinen ja toimijat ovat osin hajallaan, riittääkö luovan työn tekijöille töitä kaikkialla? - valtakunnallisen yhteistoiminnan ja verkostojen vähäisyys - tutkimuksen hajanaisuus ja sen vähäinen hyödyntäminen kehittämisessä - luoville aloille tarkoitettujen yrityspalvelujen puuttuminen - ennakkoinnin vähäisyys, markkinoiden tutemuksen puutteet - priimusmoottoreiden ja suurten saavutusten vähäisyys
Mahdollisuudet	Uhat
<ul style="list-style-type: none"> - aineettomien tuotteiden kulutus ja kysyntä kasvavat globaalisti - aitouden ja laadun arvostus kasvaa - kulttuurin hyvinvointivaikutukset on tutkimusten perusteella tunnistettu - vilkas kulttuuritoiminta lisää alueiden vetovoimaa ja kilpailukykyä - aktiivinen kulttuuritoiminta kehittää alueellista identiteettiä ja itsetuntoa sekä alueen näkyvyyttä - kulttuurin vahva kulutus luo kotimarkkinakysyntää ja siten perustaa luovien alojen yritysten markkinoille: konseptien, tuotteiden ja palveluiden kysynnälle - luova talous ja kulttuuri vahvistavat paikallista ja alueellista kilpailukykyä, identiteettiä ja tuottavat mahdollisuuksia erikoistumiseen ja aluekehittämiseen 	<ul style="list-style-type: none"> - luovaa taloutta ei tunnisteta riittävällä tavalla lisäarvoa tuottavana kehittämismahdollisuutena rahoittajien näkökulmasta - luovan talouden toimijat eivät itse halua kehittää yritys- ja muuta toimintaansa - taiteen ja kulttuurin itseisarvoa luovan talouden ytimenä ei tunnisteta eikä sille suunnata riittävästi tukea - tiukka taloustilanne vähentää kulttuurin ja luovien alojen julkista tukea, nk. kovat alat priorisoidaan rahoituksessa. - kysyntää ei tunnisteta - sektorien välisiä rajoja ei pystytä ylittämään luovien alojen sisällä, eikä myöskään luovien alojen ja muiden toimialojen välillä - hanketoiminnan määräraikaisuus vaikeuttaa jatkuvuutta ja pysyvyyttä: luovuus tarvitsee tilaa ja aikaa. - asenneilmaston hidas muuttuminen sekä kulttuuritoimijoiden että elinkeinoelämän keskuudessa. - toiminnan keskittyminen. Hankerahoitus suosii suuria keskuksia ja organisaatioita, joilla on likviditeettiä

3.5 Luovan talouden ja kulttuurin yritystoiminnan vahvuudet alueittain

Aluekeskusohjelma tilasi Tilastokeskukselta vuonna 2008 tilastoaineston luovien alojen toimipaikkojen määristä, henkilöstöstä, liikevaihdosta ja palkoista vuosien 2001-2006 välillä. Tilastokeskus tuotti aineiston kulttuurisatelliittitilinpidon toimialaluokittelun pohjalta seutukunnittain. Tämän pohjalta opetusministeriön korkeakouluharjoittelija Suvi Aho teki aineistosta maakuntakohtaiset tarkastelut.

Kokonaisuutena yritysten määrä on kasvanut vuonna 2001 olleesta 17 500 yrityksestä kaikkiaan yli 19 000 yritykseen. Sen sijaan henkilöstön määrä on laskenut vuodesta 2001, jolloin se oli n. 73 000 henkilöä. Nykyisin henkilöstön määrä on hieman yli 70 000. On otettava huomioon, että meneillään olevan taantuman vaikutukset eivät näy tilastoaineistossa, koska sen tiedot päättyvät vuoteen 2006. Suuri määrä, lähes puolet, yrityksistä sijaitsee Uudellamaalla.

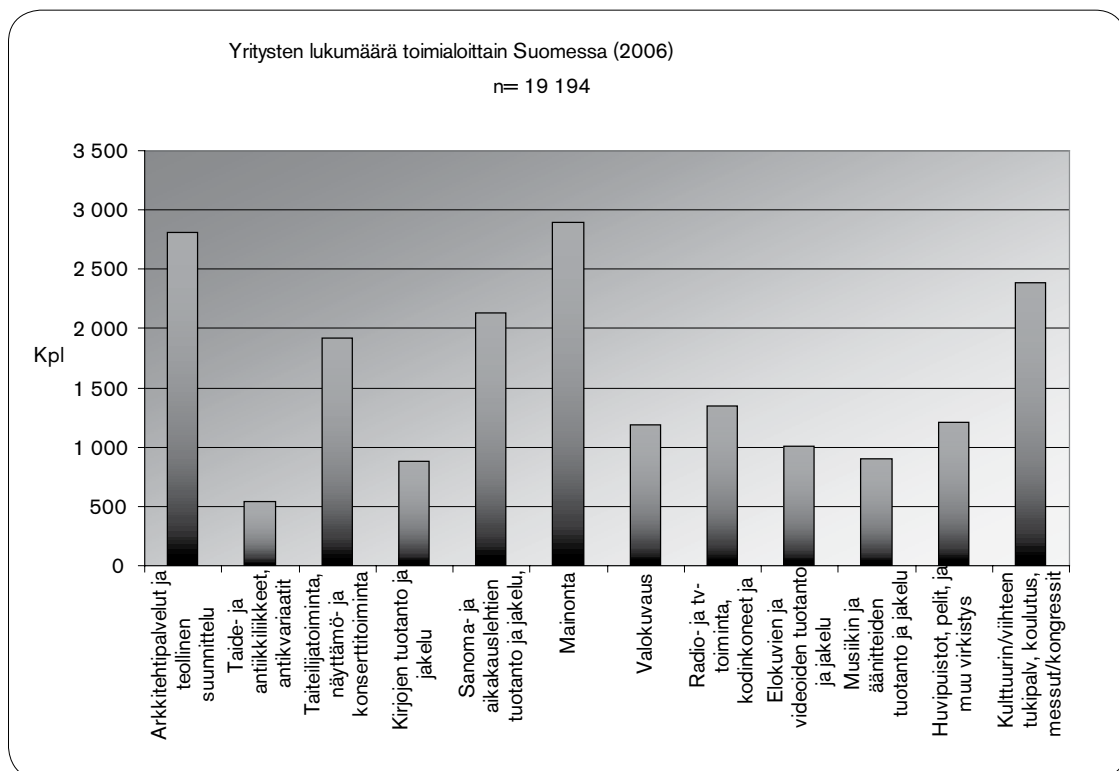
Kuva 13.

Toimipaikkojen määrä on noussut useissa maakunnissa vuodesta 2001 lähtien. Voimakasta nousu on ollut mm. Uudellamaalla, Itä-Uudellamaalla, Varsinais-Suomessa, Etelä-Karjalassa, Etelä-Savossa, Keski-Suomessa, Pohjois-Pohjanmaalla ja Lapissa. Muutamissa maakunnissa on 2000-luvun alussa tapahtunut notkahdus toimipaikkojen määrässä, jonka jälkeen toimipaikkojen lukumäärä on palautunut vuoden 2001 tilanteeseen tai hieman noussut. Tällaisia maakuntia ovat mm. Satakunta, Kanta-Häme, Pirkanmaa, Päijät-Häme, Pohjois-Savo. Maltillisempaa viime vuosina nousu on ollut Etelä-Pohjanmaalla ja myös Pohjanmaalla, jossa toimipaikkojen määrä laski vuonna 2005, mutta nousi 2006. Joissakin maakunnissa on tapahtunut myös toimipaikkojen määrän laskua, kuten Kymenlaaksossa, Pohjois-Karjalassa, Keski-Pohjanmaalla ja Kainuussa. Näissä maakunnissa laskua edelsi voimakas nousu. Toimipaikkojen määriä tarkasteltaessa on otettava huomioon, että määrät eivät usein ole kovin isoja riippuen maakunnan luovien alojen yritysten kokonaismäärästä. On myös muistettava, että toimipaikkojen määrä lasku tai nousu ei kerro yritysten kannattavuudesta.

Henkilöstön osalta kehitys ei noudata toimipaikkojen määrä kehitystä. Esimerkiksi Uudellamaalla toimipaikkojen määrä pysyi 2000-luvun alkuvuosina suurin piirtein samana, mutta henkilöstön määrä väheni. Henkilöstön määrä on kääntynyt nousuun vasta vuonna 2005. Tämä johtuu todennäköisesti osin 2000-luvun alun taantuman vaikutuksista. Hyvin suuressa osassa maakunnista henkilöstön määrä on laskenut vaikka toimipaikkojen määrä on noussut. Tämä kertoo mahdollisesti siitä, että yritykset ovat yhä pienempiä. Uudenmaan kaltainen, henkilöstömäärän noususta kertova tilanne on lisäksi mm. Etelä-Karjalassa, Etelä-Savossa ja Pohjois-Karjalassa. Hyvin harvoissa maakunnissa henkilöstön määrä on kasvanut laskun jälkeen vuoden 2001 tason yli. Näitä maakuntia ovat ainoastaan Etelä-Karjala, Keski-Suomi, Etelä-Pohjanmaa, Pohjanmaa, Keski-Pohjanmaa, jonka tilanne oli vuonna 2004 vuotta 2006 parempi.

Liikevaihdon osalta tilanne vaihtelee eri maakuntien osalta varsin paljon. Liikevaihdon kehitys on ollut kasvussa, mutta kasvu on monien maakuntien, kuten Uudenmaan osalta taittunut vuonna 2005 ja kääntynyt laskuun. Sama kehitys näkyy myös Pohjois-Savossa. Joissakin maakunnissa on jälleen jo vuonna 2003 alkanut lasku kääntynyt liikevaihdon kasvuksi vuonna 2006, kuten Itä-Uudellamaalla. Selkeä, jo pitkään jatkunut kasvu liikevaihdoissa on näkyvissä Varsinais-Suomessa, Pohjois-Karjalassa ja Pohjanmaalla.

Palkkakehityksen osalta kasvu on ollut selkeintä Uudellamaalla, Varsinais-Suomessa, Etelä-Karjalassa, Pohjois-Karjalassa, Pohjanmaalla, Kainuussa ja Lapissa. Palkkakehitys on sen sijaan ollut lievästi laskusuuntaista mm. Keski-Suomessa ja Keski-Pohjanmaalla.

Kuva 14.

4 Uusia näkökulmia luovaan talouteen

Opetusministeriö tilasi vuoden 2008 lopulla luovan talouden ja kulttuurin aluekehittämiseen liittyvän artikkelisarjan. Artikkelit ovat toimineet tämän raportin laadinnan tukena. Niistä koottiin opetusministeriön julkaisusarjassa syksyllä 2009 ilmestynyt julkaisu *Luova talous ja kulttuuri innovaatiopolitiikan ytimessä*. Seuraavassa esitellään lyhyesti julkaisun artikkeleiden keskeinen sisältö. Lisäksi syksyllä 2008 tilattiin taiteen ja kulttuurin alueelliseen kehittämiseen liittyvä selvitys Pertti Palttilalta. Vuoden 2009 aikana laadittiin taiteen keskustoimikunnan uudistamiseen liittyvä linjaus, joka sivuaa myös alueellista taiteen ja kulttuurin kehittämistä. Selvityshenkilö Pertti Palttilan selvityksen keskeinen sisältö on myös tiivistetty seuraavaan lukuun. Lisäksi on hyödynnetty vuonna 2009 ja 2010 opetus- ja kulttuuriministeriössä laadittua aineistoa taidekasvatuspalveluiden ja taidekoulutuksen nykytilasta. Aineisto tullaan julkaisemaan vuonna 2010 politiikka-analyysinä opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisusarjassa.

4.1 Luova talous ja kulttuuri innovaatiopolitiikan ytimessä

Jyväskylän yliopiston innovaatiotoiminnan tutkimusprofessori Antti Hautamäen artikkelissa kestävä innovaatiotoiminnan perustaksi asetetaan hyvinvoinnin ja hyvän elämän edistäminen talouskasvun sijaan. Korkea elämänlaatu ja liiketoiminnan hyvät edellytykset nähdään yhteneväisinä, paikalliseen hyvinvointiin tähtäävinä tavoitteina. Luovat prosessit menestyvät paikoissa, jotka tarjoavat kattavan ekosysteemin. Kulttuuri, julkiset palvelut, asuminen, ja liikkuminen ovat osa innovaatioiden ekosysteemiä. Hyvin suunniteltu yhdyskuntarakenne ja laadukkaat palvelut korostuvat osajakeskeisessä innovaatiotaloudessa. Luova talous ja kulttuuri ovat aina vahvasti paikallisia – samalla kun ne ovat osa laajempaa vuorovaikutuskenttää.

Seutukunta itsessään ja siellä vallitseva kulttuuri ovat olennaisia ekosysteemin tekijöitä. Luovassa miljöössä tarvitaan vuorovaikutukseen kannustavia ja sitä tukevia normeja ja menettelytapoja. Innovaatiokeskittymälle ja luovuuden kulttuurille on ominaista idearikkaus, avoimuus, rohkeus ja suvaitsevaisuus. On erotettava ”luovuuden kulttuuri” kulttuurista suppeassa merkityksessä. Luovuuden kulttuurissa on kysymys koko yhteiskunnan kehittämisestä luovuuden ja innovatiivisuuden näkökulmasta. Hautamäki painottaa myös verkostomaista innovaatiodemokratiaa ja kombinatorisuutta, joka syntyy yhdistämällä erilaista, komplementaarista tietoa ja osaamista. Hyvässä ekosysteemissä on runsaasti tekijöitä,

jotka luovat hedelmällisen maaperän ideoiden luomiselle ja toteuttamiselle tuotteina, palveluina ja uusina toimintamalleina.

Innovaatiotoiminta ja kulttuuritoiminta ovat osittain päällekkäisiä, ja niiden leikkauksessa ovat luovat toimialat, luova talous. Arvioiden mukaan luova talous tulee kasvamaan, jolloin leikkauksinta kasvaa ja yhä suurempi osa innovaatioista sisältää vahvan kulttuurisen komponentin.

Hautamäki esittää seuraavia teemoja käytännön kehitystyöhön: käyttäjä- ja kysyntäkeisyys, klusterit ja hautomot, luovien alojen yritysten osallistuminen hankkeisiin, paikalliset foorumit luovien alojen ja yrityskentän kohtaamiselle, hallinnon rajat ylittävä yhteistoiminta (esim. OKM ja TEM), ja taiteellisen työn taloudellisten edellytysten vahvistaminen.

4.2 Luovan tiedon ja talouden paikallinen hallinta

Helsingin yliopiston Ruralia-instituutin tutkimusjohtaja Torsti Hyöryläisen, tutkija Marko Nousiaisen ja tutkija Päivi Pylkkäsen artikkelissa pohditaan luovan alan alueellista kehittämistä Etelä-Savossa vuosina 2004-07 toteutetun EcoDecora -hankkeen kautta. Hankkeen tavoitteena oli kehittää luonnonmateriaalien hyödyntämiseen perustuvaa käsityöalan tuotantoa ja yritystoimintaa, nostaa lähituotannon arvostusta, sekä rakentaa toimijoiden välille verkosto. Alan tila ja kehittämishaasteet selvitettiin kartoituksen kautta, ja luovien alojen kehityksen tukemiseksi hahmoteltiin strategisia linjauksia. Hiljaisen tiedon hallinta yhdessä käsitteellisen kanssa on keskeistä luovan talouden toimialojen ja innovaatioiden kehittämisessä. Myös käsityö on kokonaisvaltainen ja monimuotoista tietoa sisältävä prosessi, jossa tekeminen, tulos, ja tekijä kietoutuvat luovalla tavalla toisiinsa.

Yhä useammat informaatioajan toiminnot ja prosessit kietoutuvat verkostomaisen organisoitumisen ympärille. Joustavuutensa vuoksi verkostot ovat erityisen sopivia ympäristöjä innovaatioille, ja niihin voi liittyä uusia toimijoita ja solmukohtia niin pitkään, kun ne vain pystyvät kommunikoimaan. EcoDecoran luoman verkoston yhteiset foorumit muodostuivat tärkeiksi tiedontuotannon ja innovoinnin kentiksi, joissa vuorovaikutus muodostui käytännöllisesti ja ongelmalähtöisesti. Lisäksi hankkeen koordinoijan asema oli keskeinen. Tämä taho toimii verkoston (yritykset, yhteisöt ja oppilaitokset) kutojana ja kohtaamisten mahdollistajana. Kutojalla on oltava tietämystä kaikista hankkeen toiminnan kannalta keskeisistä aloista, jotta eri toimijat saattoivat pitää hanketta uskottavana.

Lisäksi luovien alojen kehittämisen on oltava monitahoista. Valtakunnallisilla luovuusdiskursseilla, linjauksilla ja ohjelmallisilla kehityksillä todettiin olevan merkitystä maakunnalliselle strategiatyölle. Ongelmakohtaksi tunnistettiin alueellisen strategian jalkauttaminen: siihen ei lopulta löydetty selkeää mallia. Idean toimivuudesta kertovat kuitenkin pysyvä yhteistyöverkosto, alaverkostot ja alalle syntyneet uudet pienyritykset.

4.3 Itseohjautuva kulttuuri ja strateginen aluekehitystyö

Mikkelin ammattikorkeakoulun tutkimusjohtaja Kimmo Kainulainen painottaa kulttuurin ja luovien alojen kehittämisessä vaadittavaa herkkyyttä ja poikkisektoraalisuutta. Strategisella suunnittelulla ja kehittämisohjelmilla voidaan helposti ”ylikehittää” kulttuuria, jolloin siitä katoaa tyypillinen itseohjautuvuus ja sisäsyntyisyys. Kulttuuritoimintojen kehittäminen edellyttää tilannetaajua, paikallista herkkyyttä ja osallistavaa suunnittelua. Luovien alojen yritystoiminnan kehittämiseen tarvitaan dynaaminen, monialaisesti verkostoitunut, ja itseuudistuva (tuote)kehitysympäristö.

Aluekehitystyön ja kulttuurihallinnon lisääntynyt vuorovaikutus on siirtänyt painopistettä taidepainotteisesta kulttuuripolitiikasta elinkeino- ja yrittäjyysperustaiseen kehittämispolitiikkaan. Parhaimmillaan aluekehitystyö juurruttaa alueille uutta kulttuuritoimintaa ja kulttuurista pääomaa. Alueiden historiallisten kerrostumien, kulttuurin ja elämäntapojen tiedostaminen tukee sisäsyntyisen identiteetin ja orgaanisen kehityksen mahdollisuuksia. Luovien alojen kehittämisessä tulisi keskittyä kulttuuriosaamisen hyödyntämiseen ei-tyypillisillä toimialoilla uudenaikaisissa vuorovaikutussuhteissa, kuten esimerkiksi hyvinvointipalveluissa tai asuinalueiden suunnittelussa. Kehittämistä tulisi tarkastella myös innovaatioympäristöjen ja osaamiskeskittymien kokonaisuutena, eikä pelkästään sektori- ja toimialakohtaisina tilastoina.

4.4 Luova talous kehittyy vain linkittämällä luovat keskuksat ja alueiden potentiaali toisiinsa

Tutkija Teppo Turkki tuo katsauksessaan esiin keskusten ja pienempien alueiden välisen vuorovaikutuksen tärkeyden. Innovaatiokehityksen ohjaaminen ei onnistu ellei suurissa kaupungeissa sijaitsevien, innovaatioita synnyttävien keskusten rinnalla osata hyödyntää Suomen alueiden erilaisuutta. Keskeistä alueiden kehittämisessä on verkostotyökalujen ja teknologioiden vahvistaminen. Alueiden omia osaamisen keskuksia ja markkinoita tulee kehittää niin, että alueet voivat liittyä vahvoina toimijoina keskusten ja alueiden yhteiseen verkostoon.

Osaamisen ja innovaatiotoiminnan dynaamisuuden ei pitäisi pysähtyä keskushallinnon luomiin rajoihin. Uuden toimintamallin tulee olla herkkä ja tietoinen eri toiminnan alueellisista tiloista ja mahdollisuuksista. Eri alueiden tulisi rakentaa strateginen pienten askelten muutoksen polku luovan osaamisen ja omien innovaatioiden jatkuvaksi kehittämiseksi. Pienempien yhteisöjen itsetunnon vahvistaminen ja paikallisuudesta syntyvän osaamispotentiaalın hyödyntäminen on tällöin avainasemassa.

4.5 Siltoja taiteilijoiden ja alueellisen kehittämisen välillä hyvinvoinnin edistämiseksi

Taiteilijoiden ja alueellisen kehittämisen välistä yhteistyötä pohtii artikkelissaan TILLT Västra-Götalandin toiminnanjohtaja Pia Areblad. Hänen artikkelinsa kuvaa, miten TILLT-malli on Ruotsissa kehitetty työpaikkojen kulttuurikerhoja palveleesta toimistosta alueelliseksi kulttuurin ja myös muiden toimialojen kehittäjäksi, esimerkiksi työhyvinvoinnin osalta. TILLT-toiminnan omarahoitus osuus oli 65% ja liikevaihto noin 9 milj. kruunua vuonna 2008. Toiminnan tavoitteena on luoda liittymäkohtia kulttuurin ja työelämän välille. Kehittämisen päätoimet ovat olleet kulttuurin ankuroiminen työelämään johdon ja ammattiliittojen kautta sekä työpaikkojen kulttuuriasiamiesten osaamisen lisääminen. Toiminta on aloitettu ensiksi Länsi-Göötänmaan kunnissa laajentuen elinkeinotoimeen ja yrityksiin. Toiminnan tuloksena mm. kuntien ja yritysten henkilöstön sairauspoissaolot vähenivät merkittävästi. Työpaikoilla taidetta ja kulttuuria on käytetty niin työhyvinvoinnin kohottamiseen kuin strategiseen kehittämiseen ja projektien suunnitteluun. Taiteilija tulee oman näkökulmansa ja metodiensa kautta mukaan esimerkiksi erilaisten uudistamisprojektien suunnitteluun.

Taidekasvattaja ja tutkija Cecilia von Brandenburgin katsaus tuo esille taidealojen osaamisen merkitystä osana luovia aloja sekä pohtia kuinka tätä osaamista voitaisiin parhaiten hyödyntää alueellisen, hyvinvointia edistävän toiminnan ja palvelujen kehittämisessä. Katsaus koostuu TILLT-toimintamallin arvioimisesta suomalaisesta näkökulmasta sekä taide- ja kulttuuritoimijoiden haastatteluista joissa selvitettiin, miten alueellinen ja paikallisen kehittäminen kytkeytyy heidän työhönsä. Kulttuurin ja taiteen näkökulmasta toiminnan kehittämisessä tärkeitä asioita ovat moniammatillisuus, alueellisten taidelaitosten olemassaolo, sopivien palvelumallien löytäminen, taide- ja kulttuurikentän sisäinen organisoituminen sekä pitkäjänteisyys.

4.6 Alueellisen taiteen edistäminen

Selvitysmies Pertti Palttila laati opetusministeriön toimeksiannosta vuonna 2008 selvityksen alueellisen taiteen edistämisestä (Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2009:9). Tarkoituksena oli kartoittaa alueellisen taiteen- ja kulttuurikentän toimijat, kentän tilanne ja kehittämistarpeet sekä hyvät käytännöt ja erilaiset yhteistyömahdollisuudet.

Selvityksen yhtenä tuloksena oli johtopäätös, jonka mukaan taidehallintoa uudistettaessa ja kehitettäessä alueellisen taiteen edistämisen edellytykset on turvattava laajalla alueellisella yhteistyöllä. Palttilan mukaan tarvitaan toimijoiden vastuiden, yhteistyön, resurssoinnin ja mahdollisen uudelleen organisoinnin tarkastelua. Jo toimivien alueellisten toimijoiden pitkäjänteisen toiminnan varmistaminen ja kehittäminen on keskeistä.

Alueellisia taide- ja kulttuurialan keskeisiä toimijoita ovat: alueelliset taidetoimikunnat (13), alueelliset elokuvakeskukset (10), alueelliset valokuvakeskukset (10), alueelliset tanssin keskukset (6), lastenkulttuurikeskukset (11). Lisäksi on mm. valtionosuutta saavia orkestereita, teattereita ja aidemuseoita. Kulttuuripalvelut keskittyvät yhdeksääntoista maakuntakuntakeskukseen.

Alueilla toimii erilaisia aluekehittämismäisiä, kuten maakunnan liitot (19), sekä valtionhallinnon toimijoita, jotka koottiin vuoden 2010 alusta elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksiksi (ELY) ja aluehallintovirastoiksi (AVI). Alueilla toimii lisäksi rahoittajina mm. Suomen Kulttuurirahaston maakuntarahastot ja Svenska Kulturfondenin alueelliset asiamiehet.

Palttilan selvityksen pohjalta on tarpeen käynnistää toimenpiteitä alueellisen taiteen edistämisen yhteistyön vahvistamiseksi. Keskeistä on 1) taiteen ja kulttuurin toimijoiden keskinäisen yhteistyön vahvistaminen sekä 2) yhteistyön tiivistäminen muihin aluekehittämistoimijoihin. Yhteistyön tiivistämisessä voi olla erilaisia vaihtoehtoisia malleja, jotka riippuvat toiminnan veturista ja yhteistyöhön osallistuvista tahoista.

4.7 Taidekasvatuksen ja -koulutuksen tila Suomessa

Opetus- ja kulttuuriministeriössä on valmisteltu 2009-2010 politiikka-analyysiä taidekasvatuksen ja -koulutuksen tilasta Suomessa. Sen mukaan yli miljoona suomalaista, noin 1 200 000, osallistuu vuosittain taidekasvatukseen. Tämä luku ei sisällä niitä kymmeniä tuhansia, jotka kehittävät taiteellisia taitojaan erilaisissa orkestereissa, kuoroissa, tanssistudioissa ja vastaavissa pätevää opetusta ja ohjausta vaativissa taide- ja taitoharrastusmuodoissa. Taidekasvatuksen laatu ja saatavuus ei kuitenkaan jakaudu tasapuolisesti, tarjonnassa on eri alueiden ja taiteen alojen välillä merkittäviä eroja mm. taiteen perusopetuksessa ja kansalaisopistojen taideopetuksessa. Kansalaisopistojen taideopetuksen kysyntä on erityisen suurta harvaan

asutuilla alueilla. Opetustuntimääräerot suhteutettuna aikuisväestöön ovat eri maakuntien välillä jopa yli kaksinkertaisia.

Taiteen ja kulttuurin ammatteihin tähtäävä ammatillinen ja korkea-asteen koulutus on volyymiltään laajaa. Oppilaitosyksiköjä on lähes sata. Alan koulutuksen aloittaneiden määrä vastaa 12 % nuorisoikäluokasta. Koulutustarjonta on mitä ilmeisimmin koko maan tasolla suhteessa työvoiman kysyntään ylisuuri, sillä alan koulutuksen saaneiden työttömyys on suurempaa kuin työllisen työväestön työttömyysaste keskimäärin.

Koulutuksen alueellisen tarjonnan erot suhteessa nuorisoikäluokkaan ovat jopa nelinkertaiset. Alueellinen koulutustarjonta on monissa tapauksissa ristiriidassa maakuntien kulttuurialan työllisten osuuden kanssa. Opiskelijoiden työllistyminen alueelle, jossa he kouluttautuvat on usein epätodennäköistä. Näyttäisi siltä, että valmistuneet opiskelijat eivät myöskään onnistu itse luomaan itselleen työtilaisuuksia opiskeluseudulleen esimerkiksi yrittäjinä. Taide- ja kulttuurialat ovat kuitenkin kasvussa. Tällä sektorilla on kysyntää mm. erilaisista taiteen soveltavan käytön tai sisällön tuotannon palveluista sekä harrastustoiminnan ohjaajista ja pätevistä taidepedagogeista.

Ongelmana on, että taide- ja kulttuurialan koulutus ei nykyisellään vastaa työelämän tarpeisiin ja koulutuspaikkojen määrä on alan arvioidusta kasvusta huolimatta ylimitoitettu. Myös pätevistä opettajista näyttäisi olevan pulaa. Opetus- ja kulttuuriministeriö on käynnistänyt koulutuksen järjestäjä- ja korkeakouluverkon rakenteellisen kehittämisen, joka tarjoaa hyvän foorumin myös kulttuurialan koulutuksen kokonaistarkastelulle. Tavoitteena tulee olla laadultaan korkeatasoiset ja riittävän vahvat kulttuurialan koulutusyksiköt.

5 Alueellisen luovan talouden ja kulttuurin painopisteet ja kehittämistoimenpiteet

Tätä raporttia varten kootun kysely- ja selvitysaineiston pohjalta on koottu keskeisimmät toimenpiteet luovan talouden ja kulttuurin edistämiseksi Suomessa alueellisesta näkökulmasta. Painopisteiden ja toimenpiteiden valinnassa on hyödynnetty edellisessä luvussa esiteltyä artikkeliaineistoa.

5.1 Luova talous ja kulttuuri strategisessa kehittämisessä

5.1.1 Vahvistetaan kansallisen ja aluetason strategiatyöskentelyn yhteistyötä

Aluehallinnon uudistuksen uudet lait ja asetukset tulivat voimaan 1.1.2010. Lainsäädännön uudistuksessa sisällytettiin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten tehtäviin kulttuuria koskevat asiat, mikä sisältää luovan talouden ja kulttuuriyrittäjyyden kehittämisen. Maakunnan liitot vastaavat alueiden kehittämislain mukaan maakuntaohjelmien laadinnasta, joka sisältää maakunnan mahdollisuuksiin ja tarpeisiin perustuvat kehittämisen tavoitteet, maakunnan kehittämisen kannalta keskeisimmät hankkeet ja muut olennaiset toimenpiteet tavoitteiden saavuttamiseksi ja suunnitelman ohjelman rahoittamiseksi.

Opetus- ja kulttuuriministeriö on laatinut viidentoista elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten kanssa kulttuuritoimen toiminnalliset tulossopimukset, joiden mukaan ao. virastot kehittävät alueellisten kulttuuri- ja luovan talouden toimijoiden toimintaedellytysten vahvistamiseksi yhteistyötä mm. alueellisten taidetoimikuntien ja maakunnan liittojen sekä keskeisten alueella olevien taide- ja kulttuurilaitosten kanssa. Opetus- ja kulttuuriministeriö on järjestänyt yhteistyössä Suomen Kuntaliiton kanssa vuosittain maakuntajohtajille, aluekehittämisen ja kulttuurivastaaville tapaamisia, joissa on käyty läpi toimialan ajankohtaisia kehittämiskysymyksiä.

Toimenpiteet:

- Vahvistetaan kansallisten ja alueellisten luovan talouden ja kulttuurin toimijoiden välistä strategiyhteistyötä, kuten tiedonvaihtoa strategioiden sisällöistä, ohjelmista ja niihin sisältyvistä hankkeista. Järjestetään kerran vuodessa valtakunnallinen vuorovaikutteinen, työnjakoja selkeyttävä yhteistapaaminen mm. maakunnan liittojen aluekehittämis- ja kulttuuri-vastaaville, elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten sekä alueellisten taidetoimikuntien asiantuntijoille. Tapaamisissa valmistellaan mm. maakuntaohjelman toteuttamissuunnitelmaan liittyvää prosessia ja käydään läpi merkittävimmät luovan talouden kehittämishankkeet. Tapaamisen kutsuvat koolle opetus- ja kulttuuriministeriö, työ- ja elinkeinoministeriö sekä Suomen Kuntaliitto.

- Arvioidaan vuonna 2010 luovan talouden yhteistyöryhmän jatkotarve, toimintamuodot ja tehdään päätös toiminnan jatkosta. Jatkotarve arvioidaan poikkihallinnollisesta ja aluehallinnon uudistamisen näkökulmasta. Pyritään muodostamaan yhteistyöryhmästä poikkihallinnollisesti luovan talouden ja kulttuurin kehittäjiä kokoava tulevaisuusorientoitunut ryhmä.

- Jatketaan alueellisten luovan alan toimijoiden kokoamista koordinoituksi verkostoksi sekä alueiden keskeisten vahvuuksien ja toimenpiteiden tunnistamista Koheesio- ja kilpailukykyohjelman (KOKO) Luovien alojen verkoston ja siinä mukana olevien muiden toimijoiden toimesta. Verkosto tukee luovien alojen strategista kehittämistä alueilla. Koheesio- ja kilpailukykyohjelman verkostotoimintaa voidaan täydentää muulla foorumitoiminnalla, kuten mm. Luova Suomi -hankkeen valtakunnallisten ja alueellisten hankekehittäjien foorumeilla.

Vastuutahot:

Kansallinen taso: Luovan talouden ja kulttuurin tulevaisuustyöryhmä, OKM/Luova Suomi -hanke, TEM/Koheesio- ja kilpailukykyohjelma (KOKO)/Luovien alojen verkosto ja Luovan talouden strateginen hanke, Taiteen keskustoimikunta, Suomen Kuntaliitto

Alueellinen taso: Koheesio- ja kilpailukykyohjelman luovien alojen verkoston aluetason toimijat, alueelliset taidetoimikunnat, maakunnan liitot, elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset, Suomen kulttuurirahaston maakuntarahastot.

Aikataulu: 2010-2014

5.1.2 Vahvistetaan aluekehittäjien, luovien alojen ja kulttuurin ammattilaisten välistä alueellista yhteistyötä

Laaja-alaisen yhteistyön vahvistamiseksi tarvitaan foorumi- ja yhteistyöryhmätyöskentelyä aluekehittäjäviranomaisten sekä taiteen ja kulttuurin kehittäjien ja ammattilaisten välillä. Aluekeskusohjelma toteutti 2007-2008 kulttuuriverkostoon kuuluneilla alueilla foorumikierroksen ja eri maakunnissa, esimerkiksi Keski-Suomessa on ollut vastaavan tyyppistä toimintaa maakunnan liiton toimesta.

Toimenpiteet:

- Jatketaan alueellista foorumitoimintaa Koheesio- ja kilpailukykyohjelman (KOKO) luovien alojen verkoston ja siinä mukana olevien muiden toimijoiden toimesta. Kootaan toimijoita koordinoituksi verkostoksi alueiden keskeisten vahvuuksien ja toimenpiteiden tunnistamiseksi. Foorumityöskentelyssä tulee olla mukana mm. alueellisen Koheesio- ja kilpailukykyohjelman vetäjän, maakunnan liittojen, alueellisten taidetoimikuntien, elinkeino-,

liikenne- ja ympäristökeskusten, oppilaitosten ja Suomen kulttuurirahaston maakuntarahastojen edustajia sekä luovien alojen että taiteen ja kulttuurin alan toimijoita ja yrittäjiä. Foorumitoiminnan aloitteen tekijä voi olla jokin edellämainituista riippuen toiminta-alueesta.

- Vahvistetaan luovien alojen, kulttuurin ja taiteen toimijoiden sekä muiden aluekehittäjien yhteistä strategiatyöskentelyä, jolloin eri osapuolet osallistuvat toistensa valmistelemien strategioiden ja ohjelmien laadintaan. Keskeisiä vastuutahoja ovat alueellisten strategioiden laatijat, kuten maakunnan liitot.

- Toteutetaan kokeiluhankkeita, joissa erilaisia yhteistyömalleja kehitetään strategiata-solla ja käytännön tasolla. Rahoittajina toimivat elinkeino- liikenne- ja ympäristökeskukset ja maakunnan liitot.

Vastuutahot:

Kansallinen taso: TEM/Koheesio- ja kilpailukykyohjelma (KOKO)/Luovien alojen verkosto, OKM/Luova Suomi -hanke

Alueellinen taso: elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset, maakunnan liitot, alueelliset taidetoimikunnat, kunnat, oppilaitokset.

Aikataulu: 2010-2014

5.1.3 Edistetään hanketoiminnan pitkäjänteisyyttä

Luovien alojen ja kulttuurin toimijat voivat harvoin toteuttaa laajaa ja pitkäjänteistä hanketoimintaa, sillä toimijat ovat usein pieniä ja niillä on vähän hanketoiminnan osaamista.

Toimenpiteet:

- Vahvistetaan hanketoiminnan hyvien käytäntöjen jakamista järjestämällä rakennerahastohankkeiden toteuttajien Luova Suomi -foorumeita siten, että valtakunnalliset ja alueelliset hankkeet voivat tutustua toistensa toimintaan. Foorumeiden kautta jaetaan hyviä käytäntöjä ja levitetään jo toimivia malleja luovien alojen kehittämiseksi. Lisätään foorumeissa luovien alojen ja kulttuuritoimijoiden tietoa eri hankerahoitusvaihtoehdoista.

- Vahvistetaan hanketoimijoiden verkostoitumisella luovien alojen ja kulttuurin toimijoiden mahdollisuuksia osallistua hanketoimintaan. Selvitetään uusia vaihtoehtoja ja ratkaisuja alan toimijoiden pitkäjänteisen kehittämistyön tueksi esimerkiksi elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten tuotteistettujen palveluiden sekä alueellisten taidetoimikuntien ja maakunnan liittojen toiminnan kautta.

- Kehitetään hankefoorumeissa ja muussa hanketoimijoiden yhteistyössä erityisesti toimijoiden osaamista ja yhteistyömahdollisuuksia kansainvälisen hanketoiminnan vahvistamiseen. Näin lisätään toimijoiden valmiutta rakennerahastokaudelle 2014-2020. Pyritään vahvistamaan kansainvälistä yhteistyötä ja liikkuvuutta hanketoiminnan kautta.

- Vaikutetaan EU:n ohjelmakauden 2014-2020 sisältöihin luovien alojen ja kulttuurin rahoitusmahdollisuuksien varmistamiseksi nykyisten rahoittajaviranomaisten ja ohjelmien valmistelijoiden toimesta.

- Vahvistetaan eri rahoittajien välistä tiedon vaihtoa tiedotteiden, uutiskirjeiden ja tapahtumien kautta jo rahoitetuista ja rahoitettaviksi aioituista hankkeista. Hanketoiminnan tueksi toteutetaan pitkäjänteistä seurantaa ja arviointia.

Vastuutahot:

Kansallinen taso: OKM/Luova Suomi -hanke ja Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän kulttuuriteemaryhmä, TEM/Koheesio- ja kilpailukykyohjelma (KOKO)/Luovien alojen verkosto

Alueellinen taso: maakunnan liitot, elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset, alueelliset taidetoimikunnat, Manner-Suomen maaseutuohjelman toimeenpanijat

Aikataulu: 2010-2014/2020

5.1.4 Käynnistetään luovan talouden ja kulttuurin tutkijaverkosto

Luovan talouden, luovien alojen ja kulttuurin tietoperusta on vielä ohut huolimatta mm. opetus- ja kulttuuriministeriön käynnistämästä kulttuuritilinpitohankkeesta ja sen aluetilipito-osuudesta. Tutkimustietoa etenkin muihin toimialoihin ja innovaatiotoimintaan kohdistuvista vaikutuksista on vähän.

Toimenpiteet:

- Käynnistetään Suomeen luovan talouden ja kulttuurin tutkijoiden monialainen verkosto, joka kattaa eri yliopistoissa, korkeakouluissa ja tutkimuslaitoksissa työskentelevät tutkijat. Vahvistetaan osana verkoston toimintaa luovan talouden tietoperustaa ja tiedon hyödyntämistä käytännössä. Yliopistojen, korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten edustajat sekä alan toimialajärjestöt ja muut luovan talouden toimijat laativat yhteistyössä tutkimussuunnitelman luovan talouden ja kulttuurin tutkimus- ja selvitystarpeista. Luovan talouden tutkimuksessa otetaan huomioon myös kulttuurihyvinvoinnin ja kulttuurimatkailun näkökulmat sekä pyritään vahvistamaan niiden tietoperustaa. Tutkimustoimintaan sisällytetään määrällisen tutkimuksen lisäksi laadullinen tutkimus.

- Tuotetaan tutkimustietoa kohderyhmien kannalta ymmärrettävään ja käytettävään muotoon. Tutkijaverkoston tiedontuotannossa pyritään vuorovaikutukseen niiden kanssa, jotka tutkimustietoa käyttävät. Tutkimustiedon tulee olla sovellettavissa mm. alan yrittäjien, ammatinharjoittajien, hankkeiden toteuttajien, kolmannen ja julkisen sektorin käyttöön. Lisäksi tietoa tarvitsevat poikkihallinnollisesti alan kehittäjät, rahoittajat ja päättäjät alueellisella ja valtakunnallisella tasolla. Tiedon jakelussa hyödynnetään olemassa olevia toimintamalleja ja palveluita, kuten www.luovasuomi.fi -sivustoa.

Vastuutahot:

Valtakunnallinen taso: OKM/Luova Suomi-hanke, TEM/Luovan talouden strateginen hanke

Alueellinen taso: yliopistot ja korkeakoulut

Aikataulu: 2010-2014

5.1.5 Vahvistetaan luovan talouden ja kulttuurin ennakointia osana alueellista ennakointityötä

Maakunnan liitot ja muut aluehallintoviranomaiset, kuten vuoden 2010 alusta lähtien mm. elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset, vastaavat alueensa ennakointityöstä. Ennakointityöllä tarkoitetaan tässä erityisesti yritystoiminnan ja muun luovan talouden ja kulttuurin kehittämisen tukemiseen tehtävää tietoperustan ja ennakkoinnin kehittämistä.

Toimenpiteet:

- Integroidaan luovan talous ja kulttuuri maakunnan liitoissa, elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksissa tehtävään ennakointityöhön. Vahvistetaan alueellisen ja valtakunnallisen ennakkoinnin yhteistyötä. Huolehditaan siitä, että kansallista ja alueellista tietoperustaa ja ennakointia tehdään systemaattisemmin ja yhtenäisemmin. Sen lisäksi tieto kootaan yhteen ja sitä hyödynnetään tehokkaasti alan kehittämisessä, kuten strategioiden ja ohjelmien laadinnassa. Myös yritysten kehittämisessä hyödynnetään tietoa esimerkiksi erilaisista trendeistä ja ennusteista.

- Otetaan luovan talouden ja kulttuurin koulutuksen näkökulma huomioon sekä pitkän että lyhyen aikavälin koulutuksen ennakkoinnissa, josta maakunnan liitot ja elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset vastaavat omilla alueillaan.

Vastuutahot:

Kansallinen taso: OKM/Luova Suomi-hanke, TEM/Luovan talouden strateginen hanke

Alueellinen taso: maakunnan liitot, elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset, yliopistot ja korkeakoulut.

Aikataulu: 2010-2014/2020

5.2 Luova talous ja kulttuuri innovaatiopolitiikan ytimessä

5.2.1 Vahvistetaan innovaatiopolitiikan, luovan talouden ja kulttuurin strategisia yhteistyömalleja

Eri toimijat laativat alueellisia, esim. maakunnallisia, seudullisia tai kaupunkin laajuisia innovaatiostrategioita. Luovien alojen tai kulttuurialan toimijat ovat harvoin mukana innovaatioprosessien valmistelussa, eikä heitä yleensä mielletä innovaatiotoimijoiksi.

Toimenpiteet:

- Osallistetaan luovien alojen ja kulttuurin osaajat entistä paremmin innovaatiostrategioiden ja -mallien laadintaprosesseihin ja eri alojen välisiin yhteistyöhankkeisiin mukaan. Aktiivisina toimijoina ovat strategiaprosessien käynnistäjät, kuten maakunnan liitot, elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset, seudulliset kehittämissyhtiöt ja kunnat. Aktiivisuutta tarvitaan myös luovien alojen ja kulttuurin toimijoilta, jotta he lähtevät työskentelemaan mukaan. Strategiaprosesseilla pohjustetaan konkreettisten yhteistyömallien syntymistä innovaatiotoiminnan kehittämiseksi sekä kehittäjätasolla että luodaan edellytyksiä eri alojen yritysten ja muiden toimijoiden, kuten kolmannen sektorin ja ammatinharjoittajien välisille konkreettisille tuote- ja palvelukehityshankkeille.

Vastuutahot:

Kansallinen taso: OKM/Luova Suomi-hanke, TEM/Innovaatio-osasto, Koheesio- ja kilpailukykyohjelma (KOKO)/Luovien alojen verkosto ja innovaatioverkosto sekä Luovan talouden strateginen hanke.

Alueellinen taso: Innovaatiostrategioiden laatijat (maakunnan liitot ja niiden yhteistoi-

minta-alueet, elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset, seudulliset kehittämissyhtiöt, teknologiakeskukset), luovien alojen ja muiden alojen yritykset, alueelliset taidetoimikunnat ja muut alueelliset kulttuuritoimijat, yliopistot ja korkeakoulut

Aikataulu: 2010-2014

5.2.2 Edistetään luovan talouden ja kulttuurin toimijoiden osaamisen integrointia innovaatioiden kehittämiseen

Kulttuurialan ja luovien alojen toimijoilla on osaamista, jota ei ole otettu huomioon Suomen nykyisen innovaatiopolitiikan tai yrityselämän kehittämisessä kansallisella tai alueellisella tasolla. Suomen perinteisesti vahvat toimialat, kuten metsäteollisuus, ovat murrosvaiheessa. Jotta sekä kansallinen, että alueellinen kilpailukyky voivat säilyä ja vahvistua, tarvitaan kaiken osaamisen, myös taiteen ja kulttuurin tekijöiden luovan osaamisen hyödyntämistä soveltuvin osin. Parhaimmillaan uudenlaisia tuotteita ja palveluita voidaan suunnitella eri toimialojen osaajien yhteistyönä. Jotta eri alojen välisiä yhteistyöhankkeita voidaan tukea, tarvitaan asiantuntijuuden vahvistamisesta mm. elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksissa ja Tekesissä.

Perinteisesti innovaatiopolitiikassa on usein otettu huomioon markkinoinnin, viestinnän ja muotoilun mahdollisuudet. Palvelumuotoilu on yksi esimerkki käyttäjälähtöisen innovaatiotoiminnan toteuttamisesta. Sen sijaan ei ole kyetty hyödyntämään luovaa osaamista, jota on mm. musiikin, teatterin, tanssin tai kuvataiteen ammattilaisilla. Ruotsalaisen TILLT-toiminnan⁶ kautta voi havaita, mitä mahdollisuuksia on kulttuuri- ja taideperustaisen osaamisen hyödyntämisessä esimerkiksi työhyvinvoinnissa ja strategisessa kehittämisessä.

Suomessa taidetaustaisen osaamisen hyödyntämismahdollisuuksia on selvittänyt mm. Eija Mäkirintala vuonna 2009. Aluekeskusohjelma, nykyinen koheesio- ja kilpailukykyohjelma on järjestänyt eri puolilla Suomea LUOTU-tapaamisia, joissa eri toimialojen yrityksiä on kutsuttu samoihin tilaisuuksiin ja valmistelemaan konkreettisia yhteistyöhankkeita.

Toimenpiteet:

- Luodaan edellytyksiä alueellisista vahvuuksista lähtien eri alojen välisten innovaatioprosessien syntymiselle käytännön tasolla tukemalla rahoituksellisesti foorumeita ja hankkeita. Hankkeissa tulee olla osallistujia eri toimialoilta, niin taiteen ja kulttuurin kuin muillakin aloilta. Kannustetaan julkisten rahoitusmahdollisuuksien tunnetuksi tekemisellä eri alojen välistä, käyttäjälähtöistä, innovaatiototeutusta. Tuetaan toimintaa elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten, seudullisten kehittämisskeskusten, teknologiayhtiöiden, hautomoiden ja muiden olennaisten, olemassa olevien toimijoiden rahoituksella ja toiminnalla sekä selvitetään mahdollisuudet luoda uudenlaisia rahoituksellisia kannusteita. Toiminta voi nivoutua työ- ja elinkeinoministeriön Luovan talouden strategisen hankkeen ja Koheesio- ja kilpailukykyohjelman Luovien alojen verkostoston toimintaan sekä opetus- ja kulttuuriministeriön koordinoimaan Luovien alojen yritystoiminnan kasvun ja kansainvälistymisen kehittämisohjelmaan, joissa on jo tähän mennessä pyritty edistämään eri toimialojen välisten verkostojen ja hankkeiden syntymistä eri alojen välille.

⁶ TILLT-toimintaa on esitelty laajemmin tämän raportin sivulla 39 sekä Luova talous ja kulttuuri innovaatiopolitiikan ytimessä -julkaisussa.

- Vahvistetaan yhteistyötä eri hallinnonalojen välillä luovan talouden ja kulttuurin asiantuntemuksen parantamiseksi innovaatiotoiminnassa. Työ- ja elinkeinoministeriö ja opetus- ja kulttuuriministeriö selvittävät yhteistyössä mahdollisuuksia asettaa työryhmä edistämään toimenpiteitä, joilla a) voimistetaan luovan talouden innovaatiotoimintaa ja b) lisätään luovien alojen muiden alojen yritysten yhteistyötä.

Vastuutahot:

Kansallinen taso: OKM, TEM/Luovan talouden strateginen hanke ja Koheesio- ja kilpailukykyohjelma (KOKO)/Luovien alojen verkosto, TEKES

Alueellinen taso: elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset, maakunnan liitot, seudulliset kehittämissyhtiöt, teknologiyhtiöt, yrityshautomot, yritykset, taiteilijat ja 3. sektori

Aikataulu: 2010-2014/2020

5.2.3 Vahvistetaan alueellisten toimijoiden kansainvälisten verkostoja ja keskinäistä yhteistyötä

Alueilla on erilaisia kansainvälisiä verkostoja ja niillä tehdään kansainvälistä yhteistyötä, joka voisi hyödyttää nykyistä laajempia toimijajoukkoja. Jotta tulevaisuudessa luovien alojen ja kulttuurin toimijat voivat tehdä yhä enemmän kansainvälistä yhteistyötä ja päästä sitä kautta kotimaata laajemmin markkinoille, on olennaista, että alueelliset toimijat hyödyntävät olemassa olevia verkostoja ja hyödyntävät jo meneillään olevia hankkeita.

Toimenpiteet:

- Kartoitetaan keskeisimmät olemassa olevat alueellisten toimijoiden, kuten esimerkiksi yliopistojen ja korkeakoulujen, taide- ja kulttuurilaitosten, alueellisten taidetoimikuntien, maakunnan liittojen, elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten kansainväliset verkostot ja yhteistyökumppanit ja kootaan ne julkisesti saatavaksi aineistoksi. Hyödynnetään eri kansainvälisten hankkeiden, kuten EROC-hankkeen, mahdollisuuksia vahvistaa alueiden välisiä kansainvälisiä verkostoja. Selvitetään nykyiset, olennaiset kansainvälistymiseen tähtäävät rahoitusmahdollisuudet Luova Suomi -hankkeen toimesta ja informoidaan niistä.

- Vahvistetaan alueellisia verkostoja eri yritysten ja kehittäjien välillä. Koheesio- ja kilpailukykyohjelman (KOKO) Luovien alojen verkosto on laatimassa alueittain suunnitelmia luovien alojen kansainvälistymisen tueksi. Näiden pohjalta on mahdollista käynnistää entistä vahvempi kansainvälistymisyhteistyö, jolloin voidaan koota eri alueilta toimijoita ja yrityksiä esimerkiksi alatoimialoittain kansainvälisiin hankkeisiin.

- Vahvistetaan Kulttuuriviennin tukiverkoston alueille suuntautuvaa toimintaa. Lisätään aluetoimijoiden tietoa tukiverkoston toimijoista ja tukimahdollisuuksista, kuten Suomen edustustoverkoston ja kulttuuri-instituuttien sekä taiteen tiedotuskeskusten toiminnallisista tukimahdollisuuksista alueellisille toimijoille. Vahvistetaan vientiverkostotoimintaa.

Vastuutahot:

Kansallinen taso: OKM/Luova Suomi-hanke ja Kulttuuriviennin tukiverkosto, taiteen tiedotuskeskukset, Finpro, TEM/Koheesio- ja kilpailukykyohjelma (KOKO)/Luovien alojen verkosto

Alueellinen taso: maakunnan liitot, seudulliset kehittämissyhtiöt, elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset, yliopistot ja korkeakoulut, alueelliset taidetoimikunnat, taide- ja kulttuurilaitokset, taiteen ja kulttuurin aluekeskukset

Aikataulu: 2010-2014/2020

5.2.4 Edistetään välittäjäorganisaatioiden vahvistamista

Koska luovien alojen ja kulttuurin yritykset ja muut toimijat ovat pieniä, on erityisesti kansainvälistymisen näkökulmasta tärkeää koota pieniä toimijoita yhteen. Kansallisella tasolla tulisi pyrkiä muodostamaan verkostomaisesti toimivia yrityksiä ja/tai välittäjäorganisaatioita, jotka mm. markkinoivat ja myyvät sekä tarvittaessa tukevat tuote- ja palvelukehitystä verkostoon koottujen asiakasyritysten ja muiden toimijoiden puolesta.

Toimenpiteet:

- Vahvistetaan välittäjäorganisaatioiden, kuten agenttien, managerien ja tuottajien toimintaa kehittämällä rahoitusvaihtoehtoja paremmin niille soveltuviksi. Välittäjäorganisaatioiden syntymiseen tulisi pyrkiä löytämään joustava rahoitusinstrumentti, joka tukisi organisaatioiden toimintaa käynnistymisvaiheessa toimialasta riippuen ensimmäisten kuukausien tai vuosien aikana. Selvitetään lainarahoituksen ja muiden rahoitusinstrumenttien soveltuvuus välittäjäorganisaatioiden tukemiseen.
- Kootaan eri kulttuuri- ja luovien alojen yrityksiä yritysverkostoiksi, joilla voi olla oma välittäjäorganisaatio. Yritysten ei tarvitse olla yhdeltä alueelta, vaan ne voivat olla myös eri puolilta maata. Välittäjäorganisaatiot voivat toimia alueellisesti, kansallisesti ja/tai kansainvälisesti. Toimintojen luomisessa voidaan hyödyntää olemassa olevia rakenteita, kuten taiteen ja kulttuurin aluekeskuksia sekä hankkeiden kautta syntyneitä toiminnan muotoja. Luodaan yrityksille ja muille toimijoille edellytyksiä osallistua messuille sekä vahvistetaan myyntiä ja markkinointia.

Vastuutahot:

Kansallinen taso: OKM, TEM

Alueellinen taso: maakunnan liitot, seudulliset kehittämissyhtiöt, elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset, alueelliset matkailuorganisaatiot, kulttuurituotannon koulutusta antavat oppilaitokset.

Aikataulu: 2010-2014/2020

5.2.5 Vahvistetaan alueellista palvelutuotantoa ja uusia palveluinnovaatioita

Suomalainen julkinen palvelutuotantojärjestelmä on murroksessa, sillä jatkossa julkisia palveluita, kuten kuntien kulttuuritoimen palveluita, järjestäneen yhä useammin yksityinen ja/tai 3. sektori. Uudet tilaaja-tuottajamallit tarvitsevat kehitystyötä. Lisäksi tarvitaan tilaajien ja tuottajien osaamisen vahvistamista. Uusien palveluinnovaatioiden kehittämisen myötä vahvistetaan yritystoiminnan lisäksi taiteilijoiden ja kulttuurialan ammattilaisten muita työllistymis- ja toimeentulomahdollisuuksia.

Toimenpiteet:

- Selvitetään tilaaja-tuottajamallien ja palveluiden järjestämistapojen hyvät käytännöt, jotka tukevat sekä kuntien ja yritysten tilaajia että palveluiden tuottajien toimintaa organisatorisesta ja sisällöllisestä näkökulmasta. Samalla selvitetään uudenlaisten palvelutuotantomallien rahoitusvaihtoehdot.
- Lisätään yhteistyötä kuntien elinkeino- ja kulttuuritoimen välillä, jotta palveluiden tuotantotapoja voidaan kehittää ja luoda uudenlaisia ostajien ja tuottajien yhteistyömahdol-

lisuuksia. Palvelutuotantomallien kehittäminen tulee kytkeä alueellisen innovaatiotoiminnan ja palveluinnovaatioiden kehittämiseen sekä kunta- ja palvelurakenteen uudistamiseen. Uusien palveluinnovaatioiden kehittämistä tulisi olla mahdollista rahoittaa nykyisten innovaatiotoiminnan rahoitusmuotojen, kuten Tekes-rahoituksella.

Vastuutahot:

Kansallinen taso: Suomen Kuntaliitto, TEM/Koheesio- ja kilpailukykyohjelma (KOKO)/ Luovien alojen verkosto ja Luovan talouden strateginen hanke, seudulliset elinkeinoyhtiöt, OKM, TEKES

Alueellinen taso: maakunnan liitot, kunnat, elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset, alueelliset taidetoimikunnat, yritykset, taiteilijat, 3. sektori.

Aikataulu: 2010-2014/2020

5.2.6 Luodaan taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia

Opetusministeriö valmisteli yhteistyössä useiden muiden ministeriöiden ja toimijoiden kanssa vuoden 2010 tammikuussa julkaistun Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia - ehdotusta toimintaohjelmaksi 2010-2014, jonka tuloksena esitetään myös alueelliseen toimintaan kohdistuvia toimenpiteitä.

Toimenpiteet:

- Vahvistetaan yhteistyötä kuntien sekä muiden alueen toimijoiden kanssa kulttuurin hyvinvointivaikutusten edistämiseksi Taiteen keskustoimikunnan ja alueellisten taidetoimikuntien toimesta. Alueilla on useita kulttuurin ja hyvinvoinnin toimijoita. Tavoitteena on luoda alueellisia yhteistyömalleja niiden kesken. Työn käynnistämiseksi järjestetään alueelliset verkostoseminaarit, joissa pohditaan ja työstetään yhteistä alueellista strategiaa, toimintaohjelmaa sekä organisoitumista. Alueelliset taidetoimikunnat tekevät aloitteen ja toimivat muiden alueellisten toimijoiden kanssa. Aluekeskusohjelman tekemä pohjatyo otetaan huomioon ja tehdään yhteistyötä Koheesio- ja kilpailukykyohjelman (KOKO) Luovien alojen sekä Hyvinvointiverkoston kanssa.

- Asetetaan kunnissa strategisia tavoitteita terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi myös kulttuurin ja taiteen keinoin ja tavoitteet kirjataan osaksi kuntien strategioita. Maakunnan liitot tukevat kuntien toimintaa ja ottavat tavoitteet huomioon laadittaessa alueellisia strategioita.

- Vahvistetaan luovien alojen liiketoiminnan sekä hyvinvointi- ja terveysalojen yritystoiminnan verkottumista molemminpuolisiksi palvelukonsepteiksi, tuotteiksi ja asiakkuuksiksi. Yhteiset yrityshautomot, yritysneuvonta ja täydennyskoulutus tukevat tavoitteita löytää uusia palvelukonsepteja ja sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin soveltuvia kulttuurituotteita. Luovan talouden, kulttuuri- ja hoiva-alan yrittäjyys voi hyötyä ja hyödyttää kulttuurin hyvinvointi- ja terveysvaikutusten edistämistä alueellisissa verkostoissa.

- Vahvistetaan oppilaitosten toimesta poikkitoimialaista koulutusta. Esimerkiksi ammatillisen ja ammattikorkeakoulujen koulutukseen tulisi tuoda kulttuurihyvinvointipalveluiden järjestämiseen liittyviä sisältöjä. Kulttuurialan koulutukseen tulisi sisällyttää terveyden edistämiseen liittyviä opintosisältöjä. Lisäksi olisi tarpeellista luoda yhteistyöprojekteja hyvinvointialan ammatillisen ja ammattikorkeakoulutuksen kulttuurituotannon ja liiketalouden koulutuksien välille.

Vastuutahot:

Kansallinen taso: OKM/Taiteen keskustoimikunta, STM, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL), Suomen Kuntaliitto, TEM/Koheesio- ja kilpailukykyohjelma (KOKO) Luovien alojen ja Hyvinvointiverkostot

Alueellinen taso: Alueelliset taidetoimikunnat, elinkeino- liikenne ja ympäristökeskukset, aluehallintovirastot, maakunnan liitot, sosiaalialan osaamiskeskukset, oppilaitokset, sairaanhoitopiirit, järjestöjen alueelliset yhteistyöorganisaatiot, yritykset, taiteilijat, 3. sektori

Aikataulu: 2010-2014

5.2.7 Vahvistetaan kulttuurimatkailua alueellisesti

Opetusministeriön asettaman kulttuurimatkailun poikkihallinnollisen työryhmän ja Kulttuurin matkailullinen tuotteistaminen toimintaohjelman 2009-2013 tavoite on aktivoida ja tukea kulttuurisisältöisten matkailutuotteiden kehittämistä. Erityisesti pyritään vahvistamaan ulkomailta Suomeen suuntautuvaa kulttuurimatkailua.

Kulttuurisesti kestävä matkailun kehittäminen alueilla yhä vaativimmille matkailijoille edellyttää kuitenkin kulttuurin ja matkailun toimialojen määrätietoista yhteistyötä sekä näiden alojen ristikkäisosaamisen hyödyntämistä kansainvälisesti vetovoimaisten ja asiakaslähtöisten kulttuurimatkailutuotteiden aikaansaamiseksi. Vahvistamalla kulttuurisisältöistä matkailutarjontaa voidaan lisätä kulttuuri- ja matkailualan työllisyyttä maakunnissa sekä edistää näin aluetalouden kasvua. Matkailijoiden kulutus kulttuuriin on kasvanut viimeisen kymmenen vuoden aikana, mutta kulttuuritarjontaan ja matkailijoiden lukumäärään nähden luku voisi olla nykyistä korkeampi.

Toimenpiteet:

- Edistetään kulttuuri- ja matkailutoimijoita palvelevan välittäjäpalvelun aikaansaamista siten, että jokaiseen maakuntaan saataisiin ainakin yksi aktiivisesti kulttuurin matkailullista tuotteistamista edistävä ammattitoimija.
- Aktivoidaan maakuntien kulttuuritoimijoita, kuten tapahtumien järjestäjiä, taide- ja kulttuurilaitosten ylläpitäjiä, yhdessä matkailutoimijoiden kanssa käynnistämään tuotteistusprosesseja. Tavoitteena on saada mm. kulttuurimatkailun kärkihankkeita Matkailun edistämiskeskuksen koordinoimaan valtakunnalliseen kulttuurimatkailun katto-ohjelmaan.
- Tiivistetään alueellisten kulttuurimatkailun kehittäjien välistä yhteistyötä ja pyritään ohjaamaan rahoitusta kulttuurin matkailullista tuotteistamista tukeviin ja kärkiteemojen mukaisiin hankkeisiin.

Vastuutahot:

Kansallinen taso: OKM/kulttuurimatkailun työryhmä, TEM, UM, MEK, valtakunnalliset matkailun kehittämishankkeet

Alueellinen taso: maakunnan liitot, elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset, matkailun kunta- ja alueorganisaatiot, muut kehittämis- ja rahoittajaorganisaatiot, matkailuyrittäjät, kulttuurin tuottajat, alueelliset matkailun kehittämishankkeet.

5.3 Osaamisen vahvistaminen

5.3.1 Toteutetaan luovan talouden ja kulttuurin monialaista aluekehittäjäkoulutusta

Aluekehittäjät tarvitsevat luovan talouden kehitystyön tueksi osaamisensa vahvistamista. Tähän mennessä erilaista aluekehittäjäkoulutusta on järjestetty mm. Pirkanmaalla ja Etelä-Pohjanmaalla. Myös Pohjois-Karjalassa on ollut maakuntaohjelmatyöhön liittyvää koulutusta.

Toimenpiteet:

- Luodaan malli koulutusohjelmalle/koulutusohjelmille, jotka mahdollistavat luovan talouden ja kulttuurin osaamisen vahvistamisen aluekehittäjien työssä. Koheesio- ja kilpailukykyohjelman (KOKO) Luovien alojen verkosto toteuttaa luovan talouden aluekehittäjävalmennusta. Työ on aloitettu jo aluekeskusohjelman kaudella. Samalla vahvistetaan myös luovan talouden ja kulttuurin toimijoiden osaamista aluekehittämisessä. Malli/malleja hyödynnetään alueiden lähtökohdista ja osallistujille järjestetään koulutusta eri puolilla Suomea. Koulutuksiin osallistuu samalla aluekehittäjiä mm. maakunnan liitoista, elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksista, seudullisista kehittämissyhtiöistä jne. ja luovan talouden, luovien alojen alueellisia koordinaattoreita, alueellisten taidetoimikuntien, taiteen aluekeskusten sekä taide- ja kulttuurilaitosten, yritysten ja kolmannen sektorin edustajia. Osaamisen vahvistamisen lisäksi on tavoitteena luoda edellytyksiä vahvemmalle yhteistyölle toimijoiden kesken.

- Vahvistetaan yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen monialaisilla koulutusohjelmilla luovan talouden koulutusta ja osaamisen vahvistamista. Selvitetään aluksi jo toteutetut koulutushankkeet ja hyödynnetään niiden hyvät käytännöt.

Vastuutahot:

Kansallinen taso: TEM/Koheesio- ja kilpailukykyohjelma (KOKO)/Luovien alojen verkosto, OKM/Luova Suomi -hanke.

Alueellinen taso: yliopistot ja korkeakoulut sekä muut alueelliset koulutusorganisaatiot

Aikataulu: 2010-2014/2020

5.3.2 Vahvistetaan luovan talouden ja kulttuurin toimijoiden osaamista

Eri selvityksissä on havaittu, että kulttuurin ja luovien alojen toimijat tarvitsevat mm. liiketoiminta- ja yrittäjäyys, tuottaja- ja manageritaitojen sekä tuotekehitys- ja innovaatio-osaamisen vahvistamista. Opetus- ja kulttuuriministeriön koordinoiman valtakunnallisen Luovien alojen yritystoiminnan kasvun ja kansainvälistymisen ESR-osarahoitteisen kehittämisohjelman 2007-2013 kautta vahvistetaan edellä mainittuja luovien alojen yrittäjien, ammatinharjoittajien ja muiden toimijoiden osaamisalueita. Hankkeissa vahvistetaan myös toimijoiden kansainvälistymistä ja ennakointitiedon hyödyntämistä. Kehittämisohjelman EU:n ja valtion rahoituksen osuus koko ohjelmakaudelle on n. 14 miljoonaa euroa.

Valtakunnallisten hankkeiden lisäksi tarvitaan myös alueellisen hanketoiminnan aktiivointia, sillä kehittämisohjelman rahoituksella ei ole mahdollista toteuttaa kaikkia, etenkin alueellisia, toimenpiteitä.

Toimenpiteet:

- Tiivistetään luovien alojen ja kulttuurin kehittämishankkeiden yhteistyötä Luova Suomi -hankkeen foorumeilla. Eri hankkeet tekevät tarvittavilta osin yhteistyötä valtakunnallisten ja muiden alueellisten hankkeiden kanssa hyvien käytäntöjen levittämiseksi. Foorumitoiminnalla luodaan edellytyksiä useamman maakunnan välisiin yhteishankkeisiin tulevaa rakennerahastokautta 2014-2020 varten.

- Aktivoidaan koko Suomessa alueellista luovien alojen ja kulttuurin hanketoimintaa elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten, maakunnan liittojen ja Manner-Suomen maaseutuohjelman toimeenpanijoiden toimesta. Toteutetaan alueellisia kulttuuri- ja luovien alojen osaamisen kehittämishankkeita. Erityisesti alueellista hanketoimintaa tarvitaan Itä-Suomessa, jossa luovien alojen valtakunnallista kehittämisohjelmaa ei ole mahdollista toteuttaa. Vuoden 2010 alusta lähtien luovan talouden ja kulttuurin ESR-hankkeita rahoitetaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten kautta ja EAKR-hankkeita maakunnan liittojen kautta.

Vastuutahot:

Kansallinen taso: OKM/Luova Suomi -hanke

Alueellinen taso: Hankkeiden rahoittajat: elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset, maakunnan liitot, Manner-Suomen maaseutuohjelman toimeenpanijat, Hankkeiden toteuttajat, kuten yliopistot ja korkeakoulut, kulttuuri ja luovien alojen toimijat

Aikataulu: 2010-2014/2020

5.3.3 Tiivistetään oppilaitosten välistä yhteistyötä

Kulttuuri- ja luovien alojen koulutusta on paljon eri puolilla Suomea, joten sitä on saatavilla hyvin. Alueiden välillä on kuitenkin eroja. Kulttuurialan koulutuksen alueellisen tarjonnan erot suhteessa nuorisoiäluokkaan ovat jopa nelinkertaiset.

Alueellinen koulutustarjonta on monissa tapauksissa ristiriidassa maakuntien kulttuurialan työllisten osuuden kanssa. Opiskelijoiden työllistyminen alueelle, jossa he kouluttautuvat on usein epätodennäköistä. Joillakin aloilla, kuten pelialalla, on kuitenkin ollut ajoittain puutetta osaajista.

Toimenpiteet:

- Laaditaan alueelliseen ja kansalliseen työvoimatarpeeseen suhteutettu alueellinen tarvearvio maakunnan liittojen, elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten ja opetus- ja kulttuuriministeriön toimesta taide- ja kulttuurialojen koulutustarpeesta ottaen huomioon koulutuksen sisältö ja koulutusaste sekä monialaisten osaajien tarve. Arvion tekeminen liitetään koulutuksen ennakointityöhön.

- Järjestetään Luova Suomi -hankkeen toimesta foorumi- ja yhteistoimintaa, jolla lisätään yhteistyötä ja vahvistetaan hyvien käytäntöjen levittämistä kulttuuri- ja luovan talouden kouluttajien kesken. Vuosittain järjestään 1-2 foorumia, joissa keskustellaan koulutuksen järjestäjien yhteistyömahdollisuuksista, hyvistä käytännöistä ja hanketoiminnasta.

- Kehitetään kulttuurialan, erityisesti kulttuurituotannon, koulutusta vastaamaan sisällöllisesti työelämän tarpeita. Integroidaan yrittäjyyskasvatusta olemassaoleviin ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen kulttuurialan koulutuksiin.

Vastuutahot:

Kansallinen taso: OKM/Luova Suomi -hanke

Alueellinen taso: alueelliset koulutusorganisaatiot, maakunnan liitot, elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset

Aikataulu: 2010-2014/2020

5.3.4 Parannetaan taidekasvatuspalveluiden saatavuutta

Taidekasvatuspalveluiden saatavuus on epätasaista eri puolilla Suomea. Taidekasvatuksen opetustuntimääräerot suhteutettuna aikuisväestöön ovat eri maakuntien välillä jopa yli kaksinkertaisia. Taidekasvatuspalveluille on kuitenkin kysyntää.

Toimenpiteet:

- Kartoitetaan alueiden toimesta lapsille, nuorille ja aikuisille tarkoitettujen taidekasvatuspalveluiden alueellinen tarjonta osana peruspalveluiden arviointia.

Vastuutahot:

Kansallinen taso: OKM, Opetushallitus

Alueellinen taso: alueelliset koulutusorganisaatiot, vapaan sivistystyön toimijat, kunnat, maakunnan liitot, elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset, aluehallintovirastot

Aikataulu: 2010-2014/2020

5.4 Alueellisen taide- ja kulttuurihallinnon kehittäminen luovan talouden vahvistamiseksi

5.4.1 Vahvistetaan alueellisten kulttuuritoimijoiden ja muiden aluekehittäjien yhteistyötä

Selvityshenkilö Pertti Palttila laati selvityksen vuoden 2008 lopussa alueellisten taiteen ja kulttuurin toimijoiden yhteistyön vahvistamisesta. Tavoitteena on alueellisten taiteen ja kulttuurin toimijoiden keskinäisen yhteistyön parantaminen alueellisten taidetoimikuntien roolia taiteen ja kulttuurin kehittäjätahoina vahvistamalla. Alueellisilla taidetoimikunnilla yhteistyössä elinkeino-, liikenne-, ja ympäristökeskusten sekä maakunnan liittojen kanssa on jatkossa vahvempi rooli alueensa taide- ja kulttuuritoimijoiden kokoajina. Vuoden 2010 alussa tapahtuneen aluehallinnon uudistuksen myötä yhteistyötä tiivistetään. Alueelliset taidetoimikunnat ja muut aluekehittäjät tekevät entistä tiiviimpää yhteistyötä taiteen aluekeskusten, alueellisten taidelaitosten kanssa ja tarvittaessa alueensa muiden taide- ja kulttuurialan toimijoiden, kuten kolmannen ja yrityssektorin kanssa. Tässä työssä valtakunnallisella tasolla voivat tukea Taiteen keskustoimikunta ja opetus- ja kulttuuriministeriö.

Toimenpiteet:

- Selvitetään taiteen ja kulttuurin aluekeskusten keskinäisen yhteistyön vahvistamista. Samalla selvitetään aluekeskusten yhteistyömahdollisuudet alueellisten taidetoimikuntien kanssa. Selvityksen perusteella toteutetaan tarvittavat toimenpiteet.

- Laajennetaan taiteen ja kulttuurin alueellista yhteistyöverkostoa kaikkien aluekehittäjien suuntaan kunkin alueen lähtökohdista. Yhteistyötä luodaan ja tiivistetään keskinäisillä neuvotteluilla ja tarvittaessa alueellisilla yhteistyö- tai tulevaisuusryhmillä. Alueelliseen yhteistyöverkoston kuuluvat taiteen ja kulttuurin toimijoiden lisäksi mm. maakunnan liitot, elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset, Koheesio- ja kilpailukykyohjelma, oppilaitokset sekä muut keskeiset alueelliset kehittämisorganisaatiot.

- Toteutetaan alueellisia kokeiluhankkeita taiteen ja kulttuurin toimijoiden keskinäisen yhteistyön vahvistamiseksi sekä muiden aluekehittäjien yhteistyön vahvistamiseksi.

Vastuutahot:

Kansallinen taso: Taiteen keskustoimikunta, OKM, TEM/Koheesio- ja kilpailukykyohjelma (KOKO)/Luovien alojen verkosto

Alueellinen taso: Alueelliset taidetoimikunnat, taiteen ja kulttuurin aluekeskukset, museot, orkesterit ja teatterit, kolmannen sektorin toimijat ja yritykset, maakunnan liitot, elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset, Koheesio- ja kilpailukykyohjelma (KOKO)/Luovien alojen verkosto

Aikataulu: 2010-2014

6 Seuranta ja arviointi

Luovan talouden ja kulttuurin alueellisen kehittämisen seuranta ja arviointia varten yhteistyöryhmä ehdottaa, että se seuraa toimenpiteiden toteutumista vuosittain. Työryhmä laatii ja luovuttaa opetus- ja kulttuuriministeriölle, maakunnan liitoille, elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksille sekä alueellisille taidetoimikunnille vuotuisen raportin toimenpiteiden edistymisestä. Vuotuista raportti voidaan täydentää ulkopuolisella arvioinnilla.

Yhteistyöryhmä ehdottaa, että sen jatkotarvetta ja toimintamuotoja arvioitaessa ja uudistettaessa keväällä 2010 otettaisiin huomioon tavoite strategisesti merkittävästä poik-kihallinnollisesta yhteistyöstä. Jatkossa yhteistyöryhmätyöskentelyssä tulisi olla nykyisten tahojen lisäksi mukana mm. työ- ja elinkeinoministeriön, alueellisten taidetoimikuntien sekä elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten edustajia.

Luovan talouden yhteistyöryhmän tehtävänä on huolehtia luovan talouden toimintaohjelman toimenpiteiden toimeenpanon seurannasta ja arvionnista, koordinaatiosta eri toimijoiden kesken, resurssoinnista ja ohjelman päivittämisestä.

Opetus- ja kulttuuriministeriö

Undervisnings- och kulturministeriet

Ministry of Education and Culture

Ministère de l'Éducation et de la culture

ISBN 978-952-485-957-8 (nid.)

ISBN 978-952-485-958-5 (PDF)

ISSN-L 1799-0327

ISSN 1799-0327 (painettu)

ISSN 1799-0335 (PDF)